

**2005 SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM
PROGRAMININ BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARDA
UYGULANABİLİRLİĞİNİN ÖĞRETMEN
GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ
(NİTEL BİR ARAŞTIRMA)**

Hazırlayan: Mehmet YILMAZ

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yard. Doç. Dr. Gürbüz OCAK

Eylül, 2011

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**2005 SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ BİRLEŞTİRİLMİŞ
SINIFLARDA UYGULANABİLİRLİĞİNİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE
DEĞERLENDİRİLMESİ**
(NİTEL BİR ARAŞTIRMA)

Hazırlayan

Mehmet YILMAZ

Danışman

Yard. Doç. Dr. Gürbüz OCAK

AFYONKARAHİSAR 2011

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Birleştirilmiş Sınıflarda Uygulanabilirliğinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Nitel Bir Araştırma)” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

13/ 09/ 2011

Mehmet YILMAZ

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Yrd.Doç.Dr. Gürbüz OCAK

Jüri Üyeleri : Doç.Dr. A.Ali GAZEL

: Yrd.Doç.Dr. Nusret KOCA

İmza

İlköğretim Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Mehmet YILMAZ'ın "2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Birleştirilmiş Sınıflarda Uygulanabilirliğinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Nitel Bir Araştırma)" başlıklı tezini değerlendirmek üzere 13.09.2011 tarihinde, saat 11:00'da Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof.Dr.Mehmet KARAKAŞ
MÜDÜR

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ
2005 SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ BİRLEŞTİRİLMİŞ
SINIFLARDA UYGULANABİLİRLİĞİNİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE
DEĞERLENDİRİLMESİ
(NİTEL BİR ARAŞTIRMA)

Mehmet YILMAZ

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI

Eylül 2011

TEZ DANIŞMANI: Yard. Doç. Dr. Gürbüz OCAK

Bu araştırma 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının, birleştirilmiş sınıflarda uygulanabilirliğini, öğretmen görüşlerine göre değerlendirmek amacıyla yapılmış nitel bir çalışmadır. Araştırmanın verileri 2009-2010 eğitim öğretim yılında, Afyonkarahisar Merkez ve ilçelerinde görev yapan 32 birleştirilmiş sınıf öğretmeninin görüşlerinden elde edilmiştir. Sosyal Bilgiler dersini birleştirilmiş sınıflarda okutan öğretmenlerin; program hakkındaki görüşleri, programdan beklentileri, dersin işlenişi esnasında karşılaştıkları güçlükler görüşme yöntemi kullanılarak belirlenmeye çalışılmıştır. Görüşmelerde, uzman görüşleri alınmış ve araştırmacı tarafından yarı yapılandırılmış olarak hazırlanan “Öğretmen Görüşme Formu” kullanılmıştır. Araştırma sonunda ortaya çıkan veriler nitel araştırma yöntemlerine uygun şekilde analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir.

Araştırma sonucunda, birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programını; öğrenciyi merkeze alan, günün şartlarına göre olumlu bir program olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Ancak müstakil sınıflarda uygulanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının, farklı koşullardaki birleştirilmiş sınıflarda uygulanmasında; kazanım, içerik, öğrenme-öğretme süreci, ölçme değerlendirme boyutlarında bazı sıkıntılarla karşılaşıldığı görülmüştür. Aynı zaman da Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı hakkında birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda, programda yapılabilecek değişikliklere yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Birleştirilmiş Sınıf, Sosyal Bilgiler Dersi, Yapılandırmacılık.

ABSTRACT

ASSESSMENT OF APPLICABILITY OF 2005 SOCIAL STUDIES CURRICULUM IN MULTIGRADE CLASSES ACCORDING TO TEACHER VIEWS

(A QUALITATIVE RESEARCH)

Mehmet YILMAZ

AFYON KOCATEPE UNIVERSITY

THE INSTITUTION OF SOCIAL STUDIES

DEPARTMENT OF PRIMARY EDUCATION

September 2011

THESIS SUPERVISOR: Assist. Prof. Dr. Gürbüz OCAK

This research is a qualitative study that is done to assess applicability of 2005 social studies curriculum in multigrade classes according to teacher views. The data of this research is acquired of 32 class teachers working in center of Afyonkarahisar and its counties. The views about the program, the expectation from the program, the difficulties during lesson of teachers teaching the social studies in multigrade classes are tried to defined by using interview method. In the interviews, “Teacher interview form” about which the expert views were taken and which was prepared as semi-structured by researcher has been used. The data that were come up at the end of the research have been assessed and analyzed properly to qualitative research methods.

At the result of the research, it has been seen that the teachers of multigrade classes assess 2005 social studies curriculum as the program like student centered learning positive according to today’s conditions. However, it has been seen that social studies curriculum applied in independent classes, there has been some difficulties about gain, content, time of learning-teaching, assessment and evaluation while it is applied in multigrade classes in different conditions. At the same time, there has been suggestions about alternatives that may be done in the program toward to view of multigrade classes teachers about social studies curriculum.

Key words: Multigrade Class, Social Studies, Constructivism.

ÖNSÖZ

Sosyal Bilgiler Dersi, öğrencilere çevrelerinde olan olaylara duyarlı olmaları, iyi bir vatandaş olmaları, demokratik yaşamın ilkelerini benimsemeleri, sosyal hak ve sorumluluklarının gereklerini öğrenmeleri için ilköğretimde okutulan bir derstir. İlköğretimde öğrenciyi hayata hazırlamayı amaçlayan Sosyal Bilgiler Dersi aynı zamanda öğrencinin sosyalleşmesini de sağlamaktadır. Bu niteliklerin öğrencilere kazandırılması için ilköğretimde temel derslerden biri olan Sosyal Bilgiler dersinin uygulanışına özen gösterilmesi gerekmektedir.

Ülkemizdeki ilköğretim okullarının önemli bir kısmını oluşturan birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okullarında eğitim öğretim yapmanın müstakil sınıflara göre bazı sınırlılıkları da göz önünde bulundurulunca Sosyal Bilgiler Dersinin etkililiğinin artırılması önem kazanmaktadır. Yapılandırmacı eğitim anlayışıyla hazırlanan Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı öğrenci merkezli bir anlayışla ele alınmış ve öğrencilerin sadece bilgi ve beceri kazanmaları değil, aynı zamanda kazandıkları bilgileri uygulamalarına fırsat tanımaları amaçlanmıştır. Bu çalışmada bu önemde olan Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın tüm aşamalarında bilgi, deneyim ve sabrıyla her zaman yanımda olan ve yardımlarını esirgemeyen, danışmanım Sayın Yard. Doç. Dr. Gürbüz OCAK'a; bulgular kısmının şekillenmesinde yardımlarını eksik etmeyen ve eş gözlemci olarak bu çalışmaya destek olan Sayın Süreyya Şevki YILDIZ'a; görüşmelerin ayarlanmasında desteğiyle beni yalnız bırakmayan Mustafa YILMAZ'a; çalışma boyunca çeşitli yardımları bulunan değerli okul müdürüm Sayın Nurettin KARABINAR'a ve diğer arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca bana her zaman güvenen, çalışma boyunca sabrını, ilgisini ve sevgisini eksik etmeyen, manevi desteğini hep yanımda hissettiğim değerli eşim Çiğdem YILMAZ'a; teşekkür ederim.

Araştırmanın birleştirilmiş sınıflar ve sosyal bilgiler öğretimine katkı sağlaması dileğiyle...

Mehmet YILMAZ
Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	iii
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLOLAR LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xvii
GİRİŞ.....	1
PROBLEM DURUMU.....	1
ARAŞTIRMANIN AMACI.....	2
ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	3
SAYILTILAR.....	3
SINIRLILIKLAR.....	3
TANIMLAR.....	4

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ÇALIŞMALAR

1. SOSYAL BİLGİLER DERSİ.....	6
1.1. SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN TARİHÇESİ.....	7
1.2. 2005 SOSYAL BİLGİLER DERS PROGRAMI.....	11
1.2.1. Genel Amaçlar.....	13

1.2.2. Programın Temel Yaklaşımı.....	14
1.2.3. Beceriler.....	15
1.2.4. Kazanımlar.....	19
2. YAPILANDIRMACI EĞİTİM ANLAYIŞI.....	21
2.1. YAPILANDIRMACI ÖĞRENME YAKLAŞIMI.....	21
2.1.1. Yapılandırmacı Eğitim Anlayışının Temel Özellikleri.....	23
2.1.2. Yapılandırmacı Eğitim Anlayışında Öğretmenin Rolü.....	23
2.1.3. Yapılandırmacı Eğitim Anlayışında Öğrenenin Rolü.....	26
2.1.4. Yapılandırmacı Eğitim Anlayışında Öğrenme ve Öğretme Yaşantıları.....	28
2.1.5. Yapılandırmacı Eğitim Anlayışında Sınıf Ortamı.....	29
1.1.1. 2005 Sosyal Bilgiler Ders Programının Yapılandırmacı Eğitim Yaklaşımı Açısından Değerlendirilmesi.....	32
3. BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLAR.....	33
3.1. BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF KAVRAMI.....	33
3.1.1. Birleştirilmiş Sınıfları Ortaya Çıkaran Nedenler.....	33
3.1.2. Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretimin Yararları ve Sınırlılıkları.....	35
3.1.2.1. Birleştirilmiş Sınıflı Öğretimin Yararları.....	35
3.1.2.2. Birleştirilmiş Sınıflı Öğretimin Sınırlılıkları.....	36
3.1.3. Birleştirilmiş Sınıflarda Ortaya Çıkan Sorunlar.....	38
3.1.4. Birleştirilmiş Sınıf Uygulamasının Alternatifleri.....	39
3.2. BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARDA EĞİTİM – ÖĞRETİM.....	40
3.2.1. Birleştirilmiş Sınıfları Oluşturma Biçimi.....	40
3.2.2. Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretme – Öğrenme Süreci.....	42
3.2.2.1. Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretmenli Dersler.....	42
3.2.2.2. Birleştirilmiş Sınıflarda Ödevli Dersler.....	44
3.2.3. Birleştirilmiş Sınıflarda Seviye ve İlgi Grupları ile Çalışma.....	46
3.2.3.1. Seviye Grupları ile Çalışma.....	46
3.2.3.2. İlgi Grupları ile Çalışma.....	48
3.2.3.3. Seviye ve İlgi Gruplarının Yararları ve Sınırlılıkları.....	49

3.2.4. Yardımcı Öğrenci ile Çalışma.....	49
3.3. TÜRKİYE’DE BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLAR.....	50
3.3.1. 2005 SOSYAL BİLGİLER PROGRAMININ BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARDA UYGULANMASI.....	52
3.4. DÜNYADA BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLAR.....	55
4. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	56

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	62
2. ÇALIŞMA GRUBU.....	64
3. VERİ TOPLAMA ARACI.....	66
4. VERİLERİN TOPLANMASI.....	67
5. VERİLERİN ANALİZİ.....	67
6. GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK.....	69

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

1. SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KARŞILAŞILAN SIKINTILARA İLİŞKİN BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ.....	73
2. SBD KİTAPLARINDAKİ İÇERİK VE ETKİNLİKLERE İLİŞKİN BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ.....	78
2.1. SBD KİTAPLARINDAKİ ETKİNLİKLERİN YETERLİLİĞİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ.....	83
2.2. SBD KİTAPLARINDAKİ ETKİNLİKLERİN UYGULANIŞINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ.....	85
2.3. SBD DERS KİTAPLARINDAKİ UYGULANAMAYAN ETKİNLİKLERE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ.....	88

2.4. SBD KİTAPLARINA İÇERİK EKLEMeye İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ.....	91
3. SBD ÖĞRETİM PROGRAMININ YAPILANDIRMACI EĞİTİM ANLAYIŞINA UYGUNLUĞUNA İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ.....	94
4. 2005 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI İLE KAZANDIRILMAK İSTENEN BECERİ VE KAZANIMLARA İLİŞKİN BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ.....	99
4.1. SBD KAZANIMLARININ GERÇEK HAYATA UYGUNLUĞUNA İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ.....	104
4.2. SBD KAZANIMLARININ İÇERİKLE ÖRTÜŞMESİNE İLİŞKİN BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ.....	106
4.3. BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARDAKİ SINIF PROGRAM FARKLILIĞININ KAZANIMLARA ULAŞMADAKİ ETKİSİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ.....	108
4.4. SOSYAL BİLGİLER DERSİNE AİT BİREYSEL BECERİLER VE ARA DİSİPLİNLERİN BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARDA GERÇEKLEŞME DÜZEYİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ.....	110
5. SBD KİTAPLARINDAKİ ÖLÇME DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ.....	112
5.1. SBD KİTAPLARINDAKİ ÖLÇME DEĞERLENDİRME FORMLARININ BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARA UYGUNLUĞUNA İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ.....	117
6. BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF ÖĞRETMENLERİNİN KİŞİSEL BİLGİ VE NİTELİKLERİNE GÖRE GÖRÜŞLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR.....	120
6.1. ÖĞRETMENLERİN ÇALIŞMA DURUMUNA GÖRE GÖRÜŞLERİNİN DAĞILIMI.....	120
6.2. ÖĞRETMENLERİN KIDEM DURUMUNA GÖRE GÖRÜŞLERİNİN DAĞILIMI.....	120
6.3. ÖĞRETMENLERİN BİRLİKTE OKUTTUĞU SINIF SAYISINA GÖRE GÖRÜŞLERİNİN DAĞILIMI.....	121

6.4. ÖĞRETMENLERİN SINIF MEVCUDUNA GÖRE GÖRÜŞLERİNİN DAĞILIMI.....	122
6.5. ÖĞRETMENLERİN OKULDAKİ GÖREVLERİNE GÖRE GÖRÜŞLERİNİN DAĞILIMI.....	122
6.6. ÖĞRETMENLERİN KONU İLE İLGİLİ BİLGİ DURUMLARINA GÖRE GÖRÜŞLERİNİN DAĞILIMI.....	123

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

1. SONUÇ VE TARTIŞMA.....	124
1.1. SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KARŞILAŞILAN SIKINTILARA DAİR BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİNE İLİŞKİN SONUÇLAR.....	124
1.2. SBD PROGRAMINDAKİ İÇERİK VE ETKİNLİKLERİN BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARA UYGUNLUĞUNA İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN SONUÇLARI.....	125
1.3. SBD PROGRAMININ BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARDA UYGULANMASININ YAPILANDIRMACI EĞİTİM ANLAYIŞINA UYGUNLUĞUNA İLİŞKİN SONUÇLAR.....	127
1.4. SBD PROGRAMI İLE KAZANDIRILMAK İSTENEN BECERİ VE KAZANIMLARIN BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARDA UYGUNLUĞUNA İLİŞKİN SONUÇLAR.....	129
1.5. SBD PROGRAMINDAKİ ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARININ BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARDA UYGULANMASINA İLİŞKİN SONUÇLAR.....	131
1.6. BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF ÖĞRETMENLERİNİN KİŞİSEL BİLGİ VE NİTELİKLERİNE GÖRE GÖRÜŞLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN SONUÇLAR.....	132
2. ÖNERİLER.....	133
KAYNAKÇA.....	136

EKLER.....	144
EK 1. Öğretmen Görüşme Formu	145
EK 2. Araştırma İzni	150
EK 3. Örnek Nvivo Çıktısı	151

TABLolar DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1.1. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Alanları, Üniteler, Kazanım Sayıları ve Ders Saatleri.....	19
Tablo 1.2. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Alanları, Üniteler, Kazanım Sayıları ve Ders Saatleri.....	20
Tablo 1.3. Geleneksel Öğrenme Yaklaşımıyla Yapılandırmacı Yaklaşımın Ayrıldığı Temel Noktalar.....	22
Tablo 1.4. Davranışçı Yaklaşım ile Yapılandırmacı Yaklaşımın Karşılaştırılması...29	
Tablo 1.5. Geleneksel ve Yapılandırmacı Sınıfların Karşılaştırılması.....	31
Tablo 1.6. Birleştirilmiş Sınıfları Oluşturma Şekilleri.....	42
Tablo 1.7. Eylül 2010 Tarihi İtibariyle Birleştirilmiş Sınıflara İlişkin Sayılar.....	51
Tablo 1.8. Hayat Bilgisi, Fen ve Teknoloji, Sosyal Bilgiler Ders Programlarının Yıllara Göre Uygulanması.....	53
Tablo 2.1. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Özellikleri.....	65
Tablo 2.2. Gözlemciler Arası Uyum Değerleri.....	72
Tablo 3.1. “Sosyal Bilgiler Dersinde Karşılaşılan Sıkıntılar” Temasıyla İlgili Yapılan Kodlamaya İlişkin Bilgiler.....	74
Tablo 3.2. “Birleştirilmiş Sınıf Öğretmeni Olarak Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştığınız Sıkıntılar Nelerdir?” Sorusuna Verilen Cevaplara İlişkin Bulgular.....	74
Tablo 3.3. “İçerik ve Etkinlikler” Temasıyla İlgili Yapılan Kodlamaya İlişkin Bilgiler.....	79
Tablo 3.4. “Sosyal Bilgiler Ders Ve Çalışma Kitabındaki İçerik Ve Etkinliklerin Birleştirilmiş Sınıfta Öğrenim Gören Öğrencilere Uygun Olduğunu Düşünüyor musunuz?” Sorusuna Verilen Cevaplara İlişkin Bulgular....	80

Tablo 3.5. “Öğrencilerin Çevresi ve Özelliklerine Uygun Ek Etkinlik Yapma İhtiyacı Duyuyor musunuz?” Sorusuna Verilen Cevaplara İlişkin Bulgular.....	83
Tablo 3.6. “Etkinlikleri Uygularken Zorluklarla Karşılaşıyor musunuz? Karşılaşıyorsanız Bunlar Nelerdir?” Sorusuna Verilen Cevaplara İlişkin Bulgular.....	86
Tablo 3.7. “Uygulamadığımız Ya da Uygulayamadığımız Etkinlikler Oluyor mu? Eğer Varsa Bunlar Ne Tür Etkinliklerdir?” Sorusuna Verilen Cevaplara İlişkin Bulgular.....	88
Tablo 3.8. “Mevcut İçerik Birleştirilmiş Sınıf Öğrencilerini Belirlenen Kazanımlara Ulaştırmakta mıdır? Birleştirilmiş Sınıflar İçin İçerik Değişirme ya da İçerik Ekleme Yapılabilir mi?” Sorusuna Verilen Cevaplara İlişkin Bulgular.....	91
Tablo 3.9. “Yapılandırmacılık” Temasıyla İlgili Yapılan Kodlamaya İlişkin Bilgiler.....	94
Tablo 3.10. “SBD Öğretmen Kılavuz Kitabındaki Etkinlikler ve Talimatlar İzlenerek Yapılan SBD Öğretimi, Yapılandırıcı Eğitim Anlayışına Uygun mudur? Açıklayınız.” Sorusuna Verilen Cevaplara İlişkin Bulgular.....	95
Tablo 3.11. “Beceri ve Kazanımlar” Temasıyla İlgili Yapılan Kodlamaya İlişkin Bilgiler.....	100
Tablo 3.12. “Sosyal Bilgiler Öğretimi Programında Belirlenen Beceri ve Kazanımlar, Sosyal Açından Birleştirilmiş Sınıf Öğrencilerinin Özelliklerine Uygun mudur? Açıklayınız.” Sorusuna Verilen Cevaplara İlişkin Bulgular.....	100
Tablo 3.13. “Ulaşılması İstenen Kazanımlar, Birleştirilmiş Sınıf Öğrencilerinin Gerçek Hayatta Karşılaşacakları Durumlara Uygun mudur?” Sorusuna Verilen Cevaplara İlişkin Bulgular.....	105
Tablo 3.14. “Kazanımlar İçerikle Örtüşmekte midir? ” Sorusuna Verilen Cevaplara İlişkin Bulgular.....	107

Tablo 3.15. “Birleştirilmiş Sınıflarda Öğrencilerin Bir Bölümü Kendi Sınıfına Ait Olmayan Sosyal Bilgiler Konularını İşlemektedir. Bu Durumdan Yola Çıkararak Kazanımlara Ulaşılabilirliğini Düşünüyor musunuz?” Sorusuna Verilen Cevaplara İlişkin Bulgular.....	109
Tablo 3.16. “Kişisel Beceriler, Ara Disiplinler ve SBD’ye Ait Özel Beceriler Birleştirilmiş Sınıflarda Gerçekleştirilebilir Nitelikte midir?” Sorusuna Verilen Cevaplara İlişkin Bulgular.....	111
Tablo 3.17. “Ölçme ve Değerlendirme” Temasıyla İlgili Yapılan Kodlamaya İlişkin Bilgiler.....	113
Tablo 3.18. “Birleştirilmiş Sınıf Öğretmeni Olarak Sosyal Bilgiler Dersindeki Mevcut Ölçme Değerlendirme Çalışmalarını Nasıl Buluyorsunuz? Yeterli midir? Ne Tür İlaveler Yapılabilir?” Sorusuna Verilen Cevaplara İlişkin Bulgular.....	113
Tablo 3.19. “Ölçme Değerlendirme Formları Birleştirilmiş Sınıf Öğrencilerinin Özelliklerine Uygun mudur? Uygulamada Karşılaştığınız Güçlükler Var mıdır? Eğer Varsa Nelerdir?” Sorusuna Verilen Cevaplara İlişkin Bulgular.....	117
Tablo 3.20. Öğretmenlerin Çalışma Durumuna Göre Olumlu ve Olumsuz Görüşlerin Dağılımı.....	120
Tablo 3.21. Öğretmenlerin Kıdem Durumuna Göre Olumlu ve Olumsuz Görüşlerin Dağılımı.....	121
Tablo 3.22. Öğretmenlerin Birlikte Okuttuğu Sınıf Sayısına Göre Olumlu ve Olumsuz Görüşlerin Dağılımı.....	121
Tablo 3.23. Öğretmenlerin Sınıf Mevcuduna Göre Olumlu ve Olumsuz Görüşlerin Dağılımı.....	122
Tablo 3.24. Öğretmenlerin Okuldaki Görevine Göre Olumlu ve Olumsuz Görüşlerin Dağılımı.....	123
Tablo 3.25. Öğretmenlerin Konu İle İlgili Bilgi Durumuna Göre Olumlu ve Olumsuz Görüşlerin Dağılımı.....	123

KISALTMALAR DİZİNİ

SBD	:	Sosyal Bilgiler Dersi
YİBO	:	Yatılı İlköğretim Bölge Okulu
BSİO	:	Birleştirilmiş Sınıflı İlköğretim Okulu
MEB	:	Milli Eğitim Bakanlığı
İÖO	:	İlköğretim Okulu
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
AB	:	Avrupa Birliği
BDT	:	Bağımsız Devletler Topluluğu
TTKB	:	Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı

GİRİŞ

Bu bölümde; problem durumu, problem cümlesi, araştırmanın amacı, önemi, sayıtlar, sınırlılıklar ve tanımlar açıklanmaya çalışılmıştır.

PROBLEM DURUMU

Ülkemizde öğretmen eksikliği, öğrenci azlığı, sınıf sayısının yetersizliği gibi nedenlerle birleştirilmiş sınıf uygulaması yapılmaktadır. Birleştirilmiş sınıf; farklı sınıflarda, farklı yaş ve özelliklerdeki öğrencilerin belli bir sistematige göre bir öğretmen tarafından aynı sınıfta eğitime tabi tutulmasıdır. Bu durumda birleştirilmiş sınıf uygulaması için iki, üç, dört sınıf bir araya getirilir. Birleştirilmiş sınıflarda bazı dersler ortak uygulanırken, bazı dersler de her sınıfa göre ayrı bir uygulama olmaktadır. İlköğretim birinci kademedeki mihver ders olan Hayat Bilgisi Dersi, Fen ve Teknoloji ve Sosyal Bilgiler dersleri ortak okutulan derslerdir. Bu bağlamda Hayat Bilgisi Dersi A grubunda (1. 2. ve 3. sınıflar) ortak bir şekilde işlenirken, Fen ve Teknoloji Dersi ile Sosyal Bilgiler Dersi de B grubunda (4. ve 5. sınıflar) ortak olarak uygulanmaktadır.

İlköğretimin eğitim sistemimizin temelinde yer alması ve çocuklarda birçok beceri için kritik dönemin bu yaş devrelerinde olması Sosyal Bilgiler Dersini daha bir önemli kılmaktadır. Öğrencinin toplumsallaşması için elzem olan bu dersin istenilen düzeyde verilebilmesi gerekmektedir.

Sosyal Bilgiler Dersinin (kısaca SBD) birleştirilmiş sınıflar ve müstakil sınıflarda okutulması 2000-2001 eğitim öğretim yılına rast gelmektedir. Bu tarihten itibaren uygulamada olan ders programlarında 2004 yılında değişiklik yapılmıştır. Öğrencinin kendi yeteneklerini, güdülerini, inançlarını, ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate alan, farklı yeteneklerinin gelişmesine imkân tanıyan yapılandırmacı yaklaşımla hazırlanan 2005 İlköğretim Programı müstakil sınıflarda ve birleştirilmiş sınıflarda ortak olarak uygulanmaya başlanmıştır. Aynı programın uygulanmasına rağmen birleştirilmiş sınıfların imkânları ile müstakil sınıfların şartları aynı değildir. Bu durum, uygulamada bazı sıkıntıları da beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda birleştirilmiş sınıflarda karşılaşılan sorunlar, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının birleştirilmiş sınıflarda

işlerliği, içerik ve kazanımlara öğrencilerin ulaşma durumu, mevcut ölçme değerlendirme yöntemlerinin yeterliliği belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada, birleştirilmiş sınıflarda 4. ve 5. sınıflar 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim programı öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Problem Cümlesi: Birleştirilmiş sınıf okutan öğretmenlerin, 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının birleştirilmiş sınıflarda uygulanmasına ilişkin görüşleri nelerdir?

ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın temel amacı, 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının uygulanabilirliğini, Afyonkarahisar ilinde birleştirilmiş sınıflarda görev yapan öğretmen görüşlerine göre değerlendirmek, incelemek ve programa katkı sağlamaktır.

Bu amaç doğrultusunda 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programıyla ilgili birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin aşağıdaki sorulara verdikleri cevaplar aranacaktır.

1. Sosyal Bilgiler Dersinde genel olarak karşılaştıkları sıkıntılar nelerdir?
2. Sosyal Bilgiler Dersi içerik ve etkinliklerinin birleştirilmiş sınıflarda uygulanmasına yönelik görüşleri nelerdir?
3. Sosyal Bilgiler Dersi için belirlenen beceri ve kazanımların birleştirilmiş sınıflarda uygulanmasına yönelik görüşleri nelerdir?
4. Sosyal Bilgiler Dersi için mevcut ölçme değerlendirme çalışmalarının birleştirilmiş sınıflara uygunluğu ile ilgili görüşleri nelerdir?

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Birleştirilmiş sınıflı okullar genellikle köy yerlerinde bulunmaktadır. Köy yerlerinde öğrencilerin bilişsel gelişimi, sosyal gelişimi, şehir merkezlerindeki öğrencilere nazaran daha yavaş gelişme göstermektedir. Şehir merkezlerindeki her türlü imkâna sahip öğrencilerin özgüvenleri, akademik başarıları daha yüksek olmaktadır. Birleştirilmiş sınıflar ile müstakil sınıflarda aynı programın uygulanması, öğretmenlere birçok sıkıntı yaşatmaktadır. Bu sebeple birleştirilmiş sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler Dersinin kazanımlarının, bu kazanımlara ulaştıracak içeriğin, bu içeriğe ulaşmak için

gerekli olan ğretim sürecinin ve bu ğretim süreci sonucunda yapılan lme ve değerlendirme faaliyetlerinin uygulanabilirliğinin ve eksikliklerinin tespit edilmesi araştırma için önemlidir. Bu bağlamda bu çalışmanın, programa birtakım eleştiriler getirilerek, birleştirilmiş sınıflar ve Sosyal Bilgiler Dersi programının değerlendirilmesi ile ilgili yapılacak araştırmalara da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Ayrıca bu çalışmada, birleştirilmiş sınıflarda derslerin uygulanışına farklı bir bakış açısı geliştirmeye çalışılmıştır.

SAYILTILAR

Bu araştırmanın dayandığı sayıltılar şoyledir:

1. Araştırmaya katılan örneklem evreni temsil etmektedir.
2. Araştırmaya katılan birleştirilmiş sınıf öğretmenleri; görüşme formlarını gönüllü, yansız ve gerçek görüşlerini yansıtacak şekilde cevaplandırmışlardır.
3. Araştırmada kullanılan görüşme formları araştırmanın amacını gerçekleştirebilecek niteliktedir.
4. SBD Programın birleştirilmiş sınıflarda uygulanışını tespit etmek için kullanılan görüşme formu soruları geçerli ve güvenilir kabul edilmiştir.

SINIRLILIKLAR

Bu araştırma:

1. Nitel görüşme yöntemlerinden görüşme yöntemiyle,
2. 2009-2010 eğitim-ğretim yılında, Afyonkarahisar ili merkez ve ilçelerine bağlı 32 birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okulunun, 32 sınıf öğretmeniyle,
3. Görüşme formunda yer alan sorularla sınırlıdır.

TANIMLAR

Bu çalışmada geçen kavramlar aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır.

Birleştirilmiş Sınıf: Farklı yaş ve seviyelerdeki öğrencilerin bir sınıfta bir ğretmen tarafından yetiştirilmesine denir.

Birleştirilmiş sınıf uygulaması ilköğretimde iki veya daha fazla sınıfın birleştirilerek aynı sınıfta tek öğretmen tarafından okutulmasıdır. Bu uygulama, dünyanın farklı ülkelerinde de başvurulan bir öğretim şeklidir (Fidan ve Baykul, 1993: 2).

Yapılandırmacı Eğitim Anlayışı: Yapılandırmacılık bilginin zihinde inşa edilmesi anlayışıdır. Kişinin bilgiyi, geçmişte yaşadıkları veya öğrendikleri ile harmanlayarak, bilgiyi içselleştirmesi, kendine özgü kılmasıdır (Özel, Bayındır, 2010; Akpınar, 2010; Ocak, Çınar, 2010; Güneş, 2010).

Sosyal Bilgiler Dersi: Bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB, 2005a: 51).

Öğretim Programı: Belli bir öğretim basamağındaki sınıflarda okutulacak derslerin, amaçlarını, içeriğini, süresini, eğitim yaşantılarını ve değerlendirme süreçlerini kapsayan çalışmalardır (Tan, 2005: 11).

Öğretim programı, yaşam boyu süren eğitimin önceden belirlenmiş belli amaçlarının okul ya da sınıf ortamlarında öğrencilere kazandırılması için öğretmenlere kılavuzluk eden planlar bütünü olarak düşünülür (Küçükahmet, 1997: 1).

Nitel Araştırma: Gözlem, görüşme ve döküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 39).

Düğüm (Node): Nitel veri analizinde temel süreç kodlamadır. Kodlama sırasında orijinal metin (ya da veri kaynağı) içinden bir parçayı seçip belirli bir kategori ya da tema içine koyarız. Bu kategori ya da temalara “node” denir (Kuş, 2009: 14).

Memo: Kısa notlardır. Araştırmacının, alışma esnasında aklına gelen fikir, dūřünce ve bakış açılarını kısa notlar olarak tutmasıdır (Bař, Akturan vd., 2008: 147-148).

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Bu bölümde konuyla ilgili kavramlar, daha iyi anlaşılabilmesi için ayrıntılarıyla açıklanmıştır. Ayrıca alanla ilgili yapılan çalışmalara da yer verilmiştir.

1. SOSYAL BİLGİLER DERSİ

Bireyin kişilik gelişiminde, ilköğretim yılları özel önem taşımaktadır. Bu yüzden, bireyin toplumla uyumlu yaşaması ve iyi bir yurttaş olması için ‘toplumsal kişilik’ kazandırmayı amaçlayan Sosyal Bilgiler Dersi Programı’nın bilimsel ölçütlere ve ihtiyaca uygun bir şekilde hazırlanması gerekmektedir. Hiç kuşkusuz, İlköğretimde, Sosyal Bilgiler, temel derslerden birini oluşturmaktadır. Sosyal Bilgiler Dersi, öğrencilerin toplum ve sorunları hakkında bilgi sahibi olmalarında ve bir vatandaş olarak sorumluluklarını öğrenmelerinde, insan ilişkilerini anlamalarında, ulusal özellikleri kavramalarında en gerekli derslerden biridir (Aykaç ve Başar, 2005).

İlköğretimde Sosyal Bilgiler dersi, öğrenciyi toplumsal yaşama hazırlamayı amaçlamaktadır. Sosyal Bilgiler dersinin en önemli amaçlarından biri öğrenciyi “toplumsal kişilik” kazandırmaktır. Toplumsal kişiliğin en önemli özelliği iyi bir yurttaş olmaktır. Burada iyi bir yurttaş olmaktan amaç, kişinin ödev ve sorumluluklarını bilmesi, çevresine ve çevresindeki olaylara karşı bilinçli olmasıdır. Sosyal Bilgiler dersi, çocuğun içinde bulunduğu toplumsal yaşamla yakından ilgilidir. Bu bağlamda, çocuk özellikle içinde bulunduğu toplumsal hayatı bu derste yakından tanıyacaktır. Sosyal Bilgiler dersi, ayrıca, demokrasi ya da Cumhuriyet ilkelerini benimsettiği, toplumsal yaşamın, dünü, bugünü ve yarını arasındaki ilişkiyi gösterdiği oranda amacına ulaşmış sayılır (Binbaşıoğlu, 1981: 40-42). Sözer’e (1998) göre Sosyal Bilgiler dersinin gerekliliği üzerinde dururken, iyi yurttaş olma konusunda eğitimin öneminden söz edilmekte ve “bu konuda gerekli yeterlilikleri bireye kazandırmada okulun oynadığı rolü yadsımamak gerekir” demektedir. Ona göre, okulun en önemli görevlerinden biri Sosyal Bilgiler eğitimi yoluyla çocuğun vatandaşlık eğitimini tam olarak gerçekleştirmektir. İlköğretimde Sosyal Bilgiler dersinin verilmesi, öğrencinin her şeyden önce

sosyalleşmesini, demokratik yaşamın temel ilkelerini, iyi yurttaş olmanın gereklerini öğrenmesini sağlar. Bu yüzden Sosyal Bilgiler dersi ilköğretimde ayrı bir öneme sahiptir.

1.1. SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN TARİHÇESİ

Sosyal Bilgiler eğitiminin ne zaman nerede başladığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, insanlığın var olduğu andan itibaren hem fen hem de sosyal bilimler eğitiminin başladığı gerçektir. Doğumundan ölümüne kadar toplumsal bir ortamda bulunan insanoğlu, yeme, içme, barınma, savunma vb. sıradan etkinliklerle ilgili bilgi, beceri ve duygular kazanır. Yaşamak için hem doğanın, hem de toplumun bazı ilkelerini öğrenmek zorundadır. Bütün bu süreçler eğitiminin en basit rolünü yansıtır. Bu da, sosyal bilimlerin, insanlığın tarihi kadar eski ve köklü olduğunu ortaya koyar (Sönmez, 2005: 458).

Eğitimde Sosyal Bilgiler terimi ilk kez 1916 yılında ABD’de kullanılmıştır (Güngördü, 2002: 130-131; Akar, 2001; Köstüklü, 1998: 9; Erden, 1998: 8; Can, Yaşar, Sözer, 1998: 7). 1916’dan sonra Sosyal Bilgiler alanında çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.

Sosyal Bilgilerin bir konu alanı olarak eğitim programına girmesi ilerlemecilik akımının “demokratik toplum için vatandaş yetiştirme” görüşünün etkisiyle gerçekleşmiştir. 1930’lu ve 1940’lı yıllarda yeniden kurmacılık ve çocuk merkezli yaklaşımı benimseyen eğitimciler de Sosyal Bilgiler Programı’nın gerçekleşmesi için çaba göstermişlerdir. Ancak 1940’lı ve 1950’li yıllarda Sosyal Bilgiler Programı büyük ölçüde Tarih ve Coğrafya ağırlıklı olarak uygulanmıştır. 1960’lı yılların başından 1970’li yılların ortasına kadar Sosyal Bilgiler dersine ağır eleştiriler gelmiştir ve “Yeni Sosyal bilgiler” adı altında reform hareketi başlatılmıştır. Bu hareketin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde Bruner’in buluş yoluyla öğrenme kuramının önemli katkısı olmuştur (Erden, 1998: 6).

Sosyal Bilgiler programı da diğer tüm programlar gibi içinde bulunulan zamanın koşullarına göre yenilenmeye çalışılmıştır. Bir dönemde ihtiyaç olan durumlar başka bir dönemde ihtiyaç olmaktan çıkabilir. Bu vesileyle uzmanlar farklı zamanlarda Sosyal Bilgiler Programını yenileme, geliştirme gereksinimi hissetmişlerdir. Cumhuriyet döneminde Sosyal Bilgiler dersi için ilköğretimde (I. Kademe) farklı yıllarda (1926, 1930, 1932, 1936, 1948, 1962, 1968, 1989, 1998 ve 2004) programlarda düzenlemelere gidilmiştir.

1926 programında, ilkokulların temel amacının, “genç kuşağın çevresine etkin olarak uyumunu sağlamak üzere iyi vatandaşlar yetiştirmek” olduğu vurgulanarak Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi adlarıyla, dördüncü ve beşinci sınıflara haftada ikişer saat Sosyal Bilgiler içeriğine uygun dersler konulmuştur. Bu dersler daha sonraki programlarda da, ilkeler, içerik ve haftalık sürelerde yapılan kimi değişikliklerle uzun yıllar yer almıştır (Can, Yaşar ve Sözer, 1998: 9).

1930, 1932 ve 1936 programlarında 1926 programındaki amaca; “bedence ve ruhça en iyi alışkanlıklara sahip olmak, Türk toplumuna ve Cumhuriyet yönetimine uyum sağlamak, yararlı olmak, milli, medeni ve insani düşünce ve duygulara sahip bir duruma” gibi ilkelerde eklenmiştir. Dersler bu programlarda da aynı adlarla okutulmuş, yalnız Yurt Bilgisi dersi beşinci sınıfta bir saate indirilmiştir (Sönmez, 1999: 22).

1948 programında Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi derslerinin amaçları düzenlenmiş ve programa “İlkokul, çocuklara milli kültürü aşlamak zorundadır, içinde yetişen bütün vatandaşlara aynı milli ülküleri, aynı milli amaçları vermek için gerekli bütün bilgileri, alışkanlıkları, ilgileri hizmet isteğini verimli bir şekilde kazandırmak” ilkesi de eklenmiş; 4. ve 5. sınıflarda 1936 programındaki ad ve saatleriyle aynen korunmuştur (Akar, 2001; Sönmez, 2005: 459).

Cumhuriyet döneminde 1926 programında öğrencilerin çevreye uyumunu sağlamak için iyi vatandaş yetiştirmek temel amaç iken; ilerleyen yıllarda programın amacının kapsamı daha da geliştirilerek bazı eklemeler yapılmıştır. Geliştirilen programda Cumhuriyet yönetimine uyum sağlamak (1930, 1932, 1936 programlarında) ve milli kültürü, milli ülküleri aşlamak (1948 programlarında) ilkokul programlarının amaçları arasına girmektedir. Bu bağlamda Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi derslerinin boyutlarının geliştirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır.

1962 program taslağında ilkokulun amacı, kişisel, insani ilişkiler, ekonomik ve toplumsal hayat açılarıyla belirlenmiş; tarih coğrafya ve yurt bilgisi derslerinin yerine Toplum ve Ülke İncelemeleri dersi ihdas edilmiştir. Ders saatleri 4. sınıfta altı, 5. sınıfta beş saat olarak belirlenmiştir (Sönmez, 2005: 459).

1962 programında önceki programlardan daha kapsamlı değişiklikler olmuş; programda dersin adı “Toplum ve Ülke İncelemeleri” olarak değiştirilmiştir.

1968 İlkokul Programı’nda, ilkokulun 4. ve 5. sınıflarında tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi adı altında okutulan konular birbirleriyle olan yakın ilişkileri göz önüne alınarak, çocuğa uygunluğu bakımından birleştirilerek Sosyal Bilgiler adı altında bir bütün haline getirilmiştir. Dersin programı üzerinde, bu yıllarda ABD’de yaygın olan “Yeni Sosyal Bilgiler” akımının önemli etkisi olmuştur. Ancak, bu hareketi destekleyecek öğretim araç gereçlerinin bulunmayışı ve öğretmenlerin mesleki donanımdan yoksun bulunmaları gibi nedenlerle, Türkiye’deki İlkokullarda davranışçı kuramın etkisindeki geleneksel yaklaşım etkinliğini sürdürmüştür (Sağlam, 2006). Bu programın getirdiği en önemli yenilik ise, önceki programlarda Hayat Bilgisi dersi için benimsenmiş olan eğitimde toplulaştırma anlayışının, ilkokulun 4. ve 5. sınıflarında da uygulanmasıdır. Bu program ile Hayat Bilgisi dersinin yanında Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi dersleri de mihver ders olarak kabul edilmiştir (Baysal, 2006: 12).

1968 programına kadar “Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi” dersleri okutulmaktaydı. Bu isimler 1962 yılında “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adı altında birleştirilmişti. Ancak son zamanlarda dünyadaki –özellikle ABD’de- gelişmeler doğrultusunda birbirine yakın derslerin birleştirilerek tek ders olarak okutulması kararlaştırılmıştır. İlk defa 1968 ilkokul programında “Sosyal Bilgiler” olarak okutulmuş ve mihver ders kapsamına alınmıştır.

Sosyal Bilgiler ders programı günümüzdeki haline gelene kadar birçok aşamalardan geçerek değişikliklere uğramıştır. Sosyal Bilgiler öğretiminin amaçları, tüm programlarda geliştirilerek öğrencilerin programa daha kolay uyum sağlaması amaçlanmıştır. Öğrencilerin bilgiye ulaşmasının kolaylaştırılması, akademik başarısının artırılması, farklı becerilerinin geliştirilmesi, özgüvenlerinin artırılmasına ihtiyaç vardır. Yeni programlarda bunlar göz önünde bulundurulmalıdır.

30.05.1990 tarih ve 62 sayılı Talim Terbiye Kurulunun kararı ile kabul edilen ilkokul 4. ve 5. sınıf “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı”nda 1993-1994 öğretim yılından itibaren geçerli olmak üzere ekli değişiklikler yapılmıştır. Ayrıca 02.04.1998

tarikh ve 62 sayılı Talim Terbiye Kurulunun kararı ile ilköğretim okulu Sosyal Bilgiler Öğretim Programı kabul edilmiştir. Bu program, 4, 5,6 ve 7. sınıflarda haftada üçer ders saati olmak üzere, her sınıf için 36 haftada toplam 108 saatlik bir süre öngörülerek hazırlanmıştır (Köroğlu, 2006).

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 1998 yılında ders saati ve içeriği olarak yenilenerek tekrar oluşturulmuştur. Bu program “ders saati” bağlamında günümüzde hâlâ geçerliliğini korumaktadır.

Dünyada yaşanan sosyal, ekonomik ve bireysel gelişmeleri eğitim programlarımıza da yansıtma gerekliliği ortaya çıkmıştır. Tüm ilköğretim programları gibi “Sosyal Bilgiler” programı da dünyada yaşanan sorunlardan ve teknolojik gelişmelerden etkilenmiş ve bu durum programın yeniden şekillenmesine yol açmıştır. Milli kültür ve zenginliğimize, insanları bir arada tutan özelliklere daha fazla önem verilmeye başlanmıştır. Ayrıca yapılandırmacı eğitim anlayışı Sosyal Bilgiler alanını etkilemeye başlamıştır. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın 12.07.2004 tarih ve 118 sayılı kararı ile SBD Öğretim Programı’nda değişiklik yapılmıştır.

2005 programı öğrenci merkezli öğrenme yöntemlerine göre düzenlenmiş ve etkinlikler planlanırken de bu yöntemler esas alınmıştır. Hazırlanan Sosyal Bilgiler Programında öğrencilerin üst zihinsel becerilerini geliştirmesinin amaç edinildiği görülmektedir. Programın gerektirdiği öğrencilerin üst zihinsel becerilerinin gelişimi için bağımsız öğrenme, sınıf dışında eğitim, işbirliğine dayalı eğitim uygulamalarına da yer verilmektedir. Programın asıl amaçlarından birinin öğrencilerin sadece bilgi ve beceri kazanmaları değil, aynı zamanda kazandıkları bilgileri yeni durumlar karşısında transfer edebilmek ve eski bilgilerine dayanarak yeni bilgiler üretebilmek olduğu anlaşılmaktadır. Programın uygulama aşamasında ise öğrencilerin ilgilerini çekip onlarda merak uyandırabilecek etkinliklere yer verildiği görülmektedir. Eski Sosyal Bilgiler Programının ise öğretmeni merkeze alarak, öğrencilere beceriden ziyade bilgi kazandırmayı hedeflediği görülmekteydi. Eski programda bilgi kazanımlarının ise öğrencilerin aktif olduğu etkinlikler yöntemi ile değil, daha ziyade ezbere dayalı olarak kazandırılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Yeni Sosyal Bilgiler Programı bu açıdan bakıldığında önceki programa göre büyük farklılıklar taşımaktadır. 1998 Sosyal Bilgiler

programı ve 2005 Sosyal Bilgiler programlarına bu açılardan bakıldığında aralarında hedef, içerik, öğretim durumu ve uygulama yönlerinden büyük farklar taşımaktadır (Coşkun, 2007). 2005 Sosyal Bilgiler Programı da bu özellikler dikkate alınarak hazırlanmıştır. Yeni öğretim programlarının başarıyla uygulanabilmesi için, programın uygulayıcısı olan öğretmenlerin programı çok iyi bilmesi ve uygulama yeterliğine sahip olması gerekmektedir (Acat, Anılan, Girmen ve Anagün, 2005).

2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı dördüncü ve beşinci sınıflarda, haftada üç ders saati olarak, her sınıf için toplam 36 haftada 108 saat ders süresi düşünülerek hazırlanmıştır.

2005 Sosyal Bilgiler Programının vizyonu şöyledir:

21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilke ve inkılâplarını benimsemiş, Türk Tarihi ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerce donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen, sosyal katılım becerisi gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları yetiştirmektir (MEB, 2005a).

Günümüz dünyasında öğrenme yöntemleri gelişmiş, öğrencinin bilgiye ulaşması kolaylaşmış, teknoloji kullanımı artmıştır. Bu anlamda ilköğretim programlarında yapılan değişikliklerde bu özellikler göz önünde bulundurulmaya başlanmıştır. 2005 programında öğrencilere bilgi vermek yerine onun bilgiye giden yolları fark etmesini sağlamak amaçlanmıştır. 2005 programında Sosyal Bilgiler dersinin amaçları da yöntemleri de değişmiştir. Daha çok öğrencilerin aktif olarak sürece katılmalarını sağlayan bir ortam oluşturulmaya başlanmıştır. Öğrenciler süreçte aktif rol aldığında öğrenmenin kalıcılığı ve akademik başarıları arttığı gözlenmektedir. Bu programda (2005) değerlendirme süreçleri de sadece bilgiyi ölçme amaçlı değil, süreci de değerlendirmeye dönük olmaktadır.

1.2. SOSYAL BİLGİLER DERS PROGRAMI

2005 Sosyal Bilgiler Ders Programında benimsenen ilkeler aşağıdaki şekilde özetlenebilir.

- Öğrencinin sosyal ve kişisel ihtiyaçları göz önünde bulundurulur.
- Öğrencilere hazır bilgiyi vermek yerine, öğrencinin bilgiyi kendisinin yapılandırmasına olanak sağlayan,
- Öğrenci kendisine sunulan bilgiyi ezberleyici, pasif alıcısı değil; öğrenme sürecine aktif katılmalı, verilen bilgileri zihin dünyasında anlamlandırmalı ve kendisi yapılandırmalıdır.
- Program öğrencinin temel becerilerini kazanmasını yardımcı olmalıdır. Sadece bilgi vermek yerine öğrencinin doğal olaylarla karşılaşmasına imkân tanıyarak öğrencinin çok yönlü gelişimi sağlanmalıdır.
- Öğrencilere verilen örneklerin öğrencilerin yakın çevresinden olmalarına dikkat edilerek bilgiyi daha iyi özümsemeleri sağlanmalıdır.
- Öğretmen Sosyal Bilgiler Dersinde öğrencilerin meraklarını canlı tutacak, dikkatlerini diri tutacak bir yöntemle ders yapmalıdır.
- Öğrencilerin yaş özelliklerini de dikkate alarak derslerin onların oyun dünyasına da hitap etmesi sağlanmalı, öğrencinin derste eğlenme ihtiyacı karşılanmalıdır.
- Ölçme değerlendirme sürecinde sonuç değil süreç değerlendirilerek öğrencinin daha objektif değerlendirilmesine imkân tanır.

Bu ilkeler doğrultusunda hazırlanan Sosyal Bilgiler Ders Programı 2004-2005 eğitim öğretim yılında İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli, Van, Hatay, Samsun, Bolu ve Diyarbakır olmak üzere 9 ilde 120 pilot okulda uygulamaya konulmuştur. Bu uygulamanın sonuçlarını da göz önünde bulunduran, ilgili kişi ve kurumların görüşlerini alan MEB, 2005-2006 eğitim öğretim yılından itibaren tüm ilköğretim okullarında yeni programı uygulamaya koymuştur. 2005 programı hem müstakil sınıflarda hem birleştirilmiş sınıflarda uygulandığı için müstakil sınıflar için öngörülen öğrenme yöntem, teknik, model ve stratejilerinin çoğu birleştirilmiş sınıflarda da uygulanmıştır.

Yenilenen Sosyal Bilgiler dersi yapılandırmacı eğitim anlayışına göre düzenlenmiştir. Programda kazanımlar, beceriler ve değerler, ara disiplinler ve etkinlikler öğrencilerin ihtiyaçlarına ve bireysel farklılıklarına göre ele alınmıştır. Ölçme değerlendirme boyutu 2005 programında sürece yayılmıştır. Sadece sonucu değil, süreci

de değerlendirmeye dönük ölçme işlemi yapılmaktadır. Sosyal Bilgiler Programı önceki programlarda var olan üniteler yeniden düzenlenmiştir. Her ünite için öğrenme alanı belirlenmiştir. Sosyal Bilgiler 4. ve 5. sınıflarda için sekiz ünite olarak planlanmıştır.

1.2.1. Genel Amaçlar

Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından kabul edilen yeni (2005) Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının genel amaçları şunlardır (MEB, 2005a: 9):

Sosyal Bilgiler dersinin son bulduğu 7. sınıfın sonunda öğrenci;

1. Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.
2. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.
3. Atatürk İlke ve İnkılâplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; lâik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.
4. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.
5. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.
6. Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.
7. Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.
9. Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.

10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetir.
13. Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.
14. Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer.
15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, lâiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak, yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.
16. Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.
17. İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir.

1.2.2. Programın Temel Yaklaşımı

2005 Sosyal Bilgiler Programı; öğrenciyi merkeze alan, öğretmeye değil öğrenmeye önem veren, öğrencilerin baskın zekâ alanlarına uygun ders işlemeyi öngören, öğrencinin merakını destekleyen, çoklu zekâ kuramına göre zekâ farklılıklarını dikkate alan, bilgi ve beceriyi özümseyen, öğrenenin çevresiyle etkileşime girmesini sağlayan, grupta çalışmaya önem veren bir anlayış düşünülmüş ve hazırlanmıştır.

Bu anlayış doğrultusunda Sosyal Bilgiler Programı;

1. Her öğrencinin birey olarak kendine özgü olduğunu kabul eder.
2. Öğrencilerin gelecekteki yaşamlarına ışık tutarak, bireylerden beklenen niteliklerin geliştirilmesine duyarlılık gösterir.

3. Bilgi, kavram, değer ve becerilerin gelişmesini sağlayarak, öğrenmeyi öğrenmenin gerçekleşmesini ön planda tutar.
4. Öğrencileri düşünmeye, soru sormaya ve görüş alışverişi yapmaya özen gösterir.
5. Öğrencilerin fiziksel ve duygusal açıdan sağlıklı ve mutlu bireyler olarak yetişmesini amaçlar.
6. Millî kimliği merkeze alarak, evrensel değerlerin benimsenmesine önem verir.
7. Öğrencilerin kendi örf ve âdetleri çerçevesinde ruhsal, ahlâki, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmesini hedefler.
8. Öğrencilerin haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetişmesini önemser.
9. Öğrencilerin toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmasını sağlar.
10. Öğrencilerin öğrenme sürecinde deneyimlerini kullanmasına ve çevreyle etkileşim kurmasına olanak sağlar.
11. Her öğrenciye ulaşabilmek için öğrenme-öğretme yöntem ve tekniklerindeki çeşitliliği dikkate alır.
12. Periyodik olarak, öğrenci çalışma dosyalarına bakılarak öğrenme ve öğretme süreçlerinin akışı içerisinde değerlendirmeye olanak sağlar (MEB, 2005a: 51-52).

Bu çerçevede Sosyal Bilgiler dersi şu şekilde tanımlanabilir:

Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlere ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi (MEB, 2005a: 51).

1.2.3. Beceriler

Sosyal Bilgiler Programını oluşturan temel öğeler: beceriler, kavramlar, değerler ve genel amaçlardır.

Beceriler konusunda 2005 programı, bilginin kazanılmasının yanında beceri öğretimine önem vermektedir. Beceri, “öğrencilerde öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan, bir iş yapabilmek veya bir konuyu işleyebilmek için gereken yatkınlık” olarak tanımlanmıştır (Ata, 2006: 76).

Sosyal Bilgiler Programı, ilköğretim 4-8. sınıf düzeyinde diğer derslerle birlikte aşağıda bahsedilen ilk dokuz beceriyi kazandırmanın yanında, kendine özgü altı beceriyi kazandırmayı da amaçlamaktadır. MEB'in (2005a) bu doğrultuda belirlediği beceriler aşağıda verilmiştir.

- *Eleştirel Düşünme Becerisi:* Bir kanıtı kullanma ya da referansa dayanma, sebep-sonuç ilişkisini belirleme, ilkeleri türetme, genelleme yapma, farklı bakış açılarını açıklama, kararları sorgulama, sınıflama yapma, değerlendirme (ölçüt belirleme), karşılaştırma yapma, ilgili ve ilgisiz bilgiyi ayırt etme, kalıp yargıları fark etme, çıkarımda bulunma,
- *Yaratıcı Düşünme Becerisi:* Esnek ve orijinal olma, imgeleme, analiz, sentez, değerlendirme yapma, sıra dışı bağlantılar kurma,
- *İletişim becerisi:* Dinleme, sözlü ya da yazılı olarak kendini ifade etme, tartışma, bağlantı kurma, farklı perspektiften bakma, açık fikirli olma, başkalarının düşünce ve duygularını anlama, farklılıklara saygı duyma, görüşlerini gerekçelendirme, ortak bir amaç çevresinde toplanma,

Araştırma Becerisi:

- Okuduğunu Anlama; Ana fikri çıkarmak için okuma, ana fikri bulmak için bölüm ve konu başlıklarını kullanma, çalışılan konu ile ilgili paragrafları seçme, okuduğunu yorumlama, ilgili terim ve kelimenin anlamını bulmak için sözlük, kelime listesi oluşturma, kelime anlamına ulaşmak için uygun kaynakları bulma, artan sosyal bilimler kavramlarını tanıma ve anlama, olgu ve fikirleri ayırma, propagandayı tanıma, yazarın yargısını tanıma, metni anlamaya yardımcı olan resimlerdeki ipuçlarını ve açıklamaları kullanma, değişik amaçlar için okuma

(eleştirel, analitik, soru cevaplamak için, fikir oluşturmak için...), değişik şekillerde basılmış materyalleri okuma (kitap, gazete, dergi...), anlamı zenginleştirmek için edebi metinleri inceleme (tarihi roman, hikâye...),

- Bilgiyi Bulma, Kullanılabilir Biçimde Planlama ve Yazma; Kütüphane kullanma (bilgisayarda katalog tarama, kitap fiş kataloğu kullanma), özel referans kaynaklarına ulaşma (almanak, ansiklopedi, sözlük, il yıllıkları, mikro fişler, dergiler), basılı ve görsel kaynaklardaki bilgilere ulaşma (gazete, dergi, televizyon, radyo, video, kaset...), kitabın farklı bölümlerini kullanma (dizin, içindekiler...), anahtar sözcükleri, ciltlerdeki rakam ve harfleri, indeksi ve referansları kullanma bilgi kaynaklarını değerlendirme (basılı, görsel, elektronik...), uygun bilgi kaynağı kullanma, kaynak olarak toplumu kullanma ve bireylerle görüşmeler yapma (sözlü tarih çalışmaları), bilgiyi kullanılabilir biçimlerde planlama ve yazma (konunun ana fikrini çıkarma, özet hazırlama, not alma, bilgiyi kaydetme, dipnot, italik kullanma, bilgi için dinleme, yönergeyi kullanma, rapor hazırlama), yararlandığı kaynakları “Kaynakça”da titizlikle gösterme,
- *Problem Çözme Becerisi:* Problemi tanımlama ve sınırlandırma, problemin çözümüne yönelik hipotezler ortaya atma, veri ve kaynak araştırması yapma, hipotezleri test etme, probleme yönelik bir çözüme varma,
- *Karar Verme Becerisi:* Sorunun farkına varma, sorunu tespit edebilme ve tanıma, sorunun çözümü için hipotez ileri sürme, sorunun çözümü için veri toplama, düzenleme, değerlendirme, hipotezi test etme, çözüm yollarını öğrenme, çözüm yollarından uygun olanına karar verip, uygulamaya koyma, çözümü değerlendirme,
- *Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi:* Yönergeden yararlanarak bilgisayarı kullanma, farklı kaynaklardan toplanmış bilgiyi kaydetme, biçimlendirme, tekrar kullanma, biçimlendirdiği bilgiyi bilgisayar ortamında sunma, metin, grafik, renk ve ses efektleri kullanarak çoklu ortamda rapor hazırlama, telefon ve televizyon ağlarını kullanarak bilgiye ulaşma yeteneği kazanma, günlük hayatta ulaşabildiği teknolojik ürünleri amacına uygun olarak kullanma,

- *Girişimcilik Becerisi:* Meslekleri ve çevresindeki iş yerlerini tanıma, çevresindeki tanınmış ve başarılı girişimleri tanıma, kişilerin ekonomi içinde, çalışan ve tüketici olarak oynadıkları rolleri keşfetme, eğitimin kendi gelecekları üzerindeki önemli rolünü anlama, ekonominin temel kavramlarını edinme, girişimciliğin karşı karşıya olduğu zorlukları anlama, yenilikçi fikirler sunma ve ürünler tasarlayabilme,
- *Türkçe 'yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisi:* Dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma/sunu,
- *Gözlem Becerisi:* Çevresindeki olay ve olgulara dikkat etme, çevresindeki olay ve olguları algılama, çevresindeki olay ve olguları doğru ve tarafsız tanımlama, çevresindeki olay ve olguların neden ve sonuçlarını açıklama, gözlediklerinin nedenlerini sorgulayıp sonuçları tahmin edebilme, olay ve olgular arasında ilişkiler kurabilme benzer ya da farklı yönlerini ortaya koyma, gözlediklerini kaydetme ve aktarma, gözlediklerini daha önce öğrendikleri ile karşılaştırabilme ve bağdaştırabilme, gözlediklerini araştırmalarda veri olarak veya gelecek ile ilgili planlamalar yapmak için kullanabilme, benzer olaylarla ilişkilendirme ve böyle bir olayla karşılaştığında ne yapması gerektiğine dair davranış geliştirme,
- *Mekânı Algılama Becerisi:* Uzak ilişkilerini görebilme, (Bir cismin uzayda ya da bir şeklin kâğıt üzerindeki biçimini, göz önünde canlandırma, Bir şekli üç boyutlu görebilme, Bir alanı, krokiyi, sokağı veya binayı göz önünde canlandırabilme), harita, plan, kroki, grafik, diyagram çizme ve yorumlama, küre kullanma,
- *Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi:* Takvim bilgisi edinme, zamanları ayırt etme (Geçmiş,-şimdiki-gelecek zaman), zaman ifadelerini doğru kullanma, kronolojik sıralama yapma, zaman şeridindeki veriyi yorumlama, zaman şeridi oluşturma,
- *Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi:* Benzerlik ve farklılıkları bulma, zamanla oluşan süreklilik değişimi algılama, tarihsel olguları ve yorumları ayırt etme, geçmişteki problemlerin neden- sonuç ilişkisini tanıma, tarihsel problemin çözümüne alternatif çözümler bulma,

- *Sosyal Katılım Becerisi*: Kendisini, yakın çevresini etkileyen konularda bilgi sahibi olma, birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılamak için insanlar arasındaki ortak ilişkiyi tanıma, bireyler, gruplar ve toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için bireyler, gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler arasındaki ilişkiyi tanıma, farklı grup ve durumların dinamiklerine uyma, sosyal katılımın gerekli olduğu durumları belirleme, yakın çevresini ve toplumu etkileyen konularda ihtiyaçların karşılanması için fikir üretme, bu fikri çevresindekilere iletme, görüşme, tartışma, planlama, uzlaşma ve eylemde bulunma, lider ya da izleyen olarak gruba, kuruma, sosyal örgütlere ve topluma hizmet etme,
- *Empati Becerisi*: Kendini karşısındakinin yerine koyma, olaylara karşısındakinin bakış açısıyla bakma, kendisini yerine koyduğu kişinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlama, hissetme ve karşısındakine iletme, dönemin şartlarına uygun olarak geçmişteki insanların düşünce, amaç ve duygularını anlama (tarihsel empati).

1.2.4. Kazanımlar

Sosyal Bilgiler Programı amaçlar, genel amaçlar ve ünite kazanımlar şeklinde oluşturulmuştur. Programda 17 genel amacın yanında ayrıca, 4. sınıflar için 46; 5. sınıflar için 47 kazanım verilmiştir. Ayrıca her sınıf için 36 haftada toplam 108 saatlik bir süre öngörülmüştür.

Tablo 1.1: 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Alanları, Üniteler, Kazanım Sayıları ve Ders Saatleri (MEB, 2005a: 10)

Öğrenme Alanı	Üniteler	Kazanım Sayıları	Oranı (%)	Süre/Ders Saati
Birey ve Toplum	Kendimi Tanıyorum	6	11	12
Kültür ve Miras	Geçmişimi Öğreniyorum	6	14	15
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Yaşadığımız Yer	8	14	15
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Üretimden Tüketime	7	14	15
Bilim, Teknoloji ve Toplum	İyi ki Var	6	11	12
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Hep Birlikte	5	11	12
Güç, Yönetim ve Toplum	İnsanlar ve Yönetim	4	14	15
Küresel Bağlantılar	Uzaktaki Arkadaşlarım	4	11	12
	Toplam	46	100	108

Tablo 1.2: 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Alanları, Üniteler, Kazanım Sayıları ve Ders Saatleri (MEB, 2005a: 11)

Öğrenme Alanı	Üniteler	Kazanım Sayıları	Oranı (%)	Süre/Ders Saati
Birey ve Toplum	Haklarımı Öğreniyorum	4	11	12
Kültür ve Miras	Adım Adım Türkiye	6	14	15
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Bölgemizi Tanıyalım	8	14	15
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ürettiklerimiz	7	14	15
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Gerçekleşen Düşler	6	11	12
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Toplum İçin Çalışanlar	5	11	12
Güç, Yönetim ve Toplum	Bir Ülke Bir Bayrak	5	14	15
Küresel Bağlantılar	Hepimizin Dünyası	6	11	12
	Toplam	47	100	108

Öğrenme alanları, bir ya da birden fazla akademik disiplini içerebilir. Örneğin; “Birey ve Toplum” Psikoloji ve Vatandaşlık Bilgisini; “Kültür ve Miras”, Antropoloji, Tarih ve Vatandaşlık Bilgisini, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” Coğrafya’yı, “Üretim, Tüketim ve Dağıtım” Ekonomi’yi, “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” ve “Güç, Yönetim ve Toplum” Sosyoloji’yi, Vatandaşlık Bilgisini, Hukuku içermektedir. “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ve “Küresel Bağlantılar” disiplinler arası alanlardır (MEB, 2005a, 95).

2. YAPILANDIRMACI EĞİTİM ANLAYIŞI

2.1. YAPILANDIRMACI ÖĞRENME YAKLAŞIMI

Bireylerin kendi yaşantıları sonucunda bilgilerini ve zihinsel süreçlerini oluşturdukları yaklaşıma yapılandırmacı yaklaşım denir. Bireyler önceden edindikleri bilgilere göre yeni bilgileri kendileri yapılandırır. Verilen bilgileri her birey farklı şekilde yapılandırır. Savaş’a (2007) göre bireyin öğrenme sürecinde düzeyine uygun yaşantılar geçirmesi, anlamları bizzat keşfetmesi, yapılandırmacılığın temelini oluşturur.

Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımında, öğrencilerin önceki öğrendikleri bilgi ve deneyimlere göre yeni bilgileri yapılandırması önemli görülmektedir. Öğrenciler mevcut bilgi ve deneyimleriyle karşılaştıkları yeni problemlere, durumlara alternatif çözümler bularak onları yorumlayabilmelidir (Duman, 2004: 54-55).

Yapılandırmacı yaklaşım, Piaget, Vygotsky, Gestalt ve Barlett'in görüşlerine dayanmaktadır. Bu yaklaşıma göre bilgiler birey tarafından oluşturulur. Birey tarafından oluşturulan bilgi, kişinin öğrendiklerinden ve anladığından daha çoktur. Öğrenmede bireyin ön bilgilerinin yanı sıra kültürel ve sosyal içerik de önemli rol oynar. Belli bir durumda doğru kabul edilen bir bilgi, başka durumlarda yanlış kabul edilebilir. Bilginin doğruluğu kişiye, kültüre, duruma göre değişebileceği için, yapılandırmacılara göre bilginin doğruluğundan çok kullanışlığı önemlidir. Yapılandırmacı yaklaşım hemen hemen tüm öğrenme kuramlarından ve düşünme biçimlerinden etkilenmiş yeni bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımın etkileri program geliştirme yaklaşımına ve öğretim ilkelerine yansımıştır (Erden ve Akman, 2001: 171).

Yapılandırmacı öğrenme kuramı, bilgiyi geleneksel anlamda öğrenciye aktarma ya da başkasının aktardığı bilgiyi olduğu gibi alıp kaydetme değil, bilginin gerçek yaşantılarla özne tarafından içsel olarak inşa edilmesini, kodlanmasını, yapılandırılmasını vurgulayan genel bir yaklaşım ve bakış açısidir. Her birimiz deneyimlerimizin, kültürümüzün, kültürlenmenin ve hazır bulunuşluk düzeyimizin, duyumlarımızı ve durumlarımızı kullanarak "zihinsel modeller" ve "kurallarımızı, ilkelerimizi" üretiriz (Duman, 2008: 319).

Yapılandırmacı yaklaşımda bilgiler, duygular vb. çalışmalar doğrudan verilmez. Önemli olan öğrencinin öğrenmeyi öğrenmesidir. Yani öğrenciler, hazır bilgilerle hareket etmek yerine, günün şartlarına uygun bilgiler üretme görevi yapacaklardır. Öğrencilerden hazır bilgiyi tüketen değil, bilgiyi üreten bireyler konumuna gelmesi beklenir. Yapılandırmacı eğitim yaklaşımında öğrenci pasif konumda değildir. Öğrencilerin öğrendikleri bilgileri tekrarlaması istenmemektedir. Öğrencilerin yeni öğrendikleri bilgileri daha önce öğrendikleri ile bütünleştirip kendilerine göre yapılandırması, yorumlaması ve bu bilgileri geliştirmesi istenmektedir. Öğrenciler aynı anda aldıkları bilgileri farklı şekilde yapılandırmakta ve yorumlamaktadır. Bu yorumlamada ve yapılandırmada daha önce öğrenilmiş olan bilgi birikiminin önemli bir yeri vardır. Öğrenilen şey bütün bireylerde farklı olmaktadır (Gümüş, 2007).

Tablo 1.3: Geleneksel Öğrenme Yaklaşımlarıyla Yapılandırmacı Yaklaşımın Ayrıldığı Temel Noktalar (Senger, 2007; Savaş, 2007; Yurdakul, 2007; Yaşar, 2010):

GELENEKSEL YAKLAŞIM	YAPILANDIRMACI YAKLAŞIM
Bilgi bireyin dışındadır, nesneldir. Öğretmenlerden, öğrencilere transfer edilebilir.	Bilgi, kişisel anlama sahiptir, öznedir. Öğrencilerin kendileri tarafından oluşturulur.
Öğrenciler duydukları ve okuduklarını öğrenirler. Öğrenme daha çok öğretmenin iyi anlatmasına bağlıdır.	Öğrenciler kendi bilgilerini oluştururlar. Duygularını ve okuduklarını önceki öğrenmelerine ve alışkanlıklarına dayalı olarak yorumlar.
Öğrenme, öğrenciler öğretilenleri tekrar ettiği zaman başarılı olur.	Öğrenme, öğrenciler kavramsal anlamayı gösterebildiklerinde başarılıdır.
Bilgiyi ezberlemek, verilen bilgiyi aynen almak yeterlidir.	Düşünme ve anlama üzerine yoğunlaşılmalıdır.
Öğrenciler edilgen bir dinleyicidir.	Öğrenciler öğrenme sürecine etkin katıldığında öğrenme daha fazla gerçekleşir.
Öğrenmenin sorumluluğu öğretmen üzerindedir.	Karar verme becerilerinin gelişimi için öğrenme sorumluluğu öğrenenlere bırakılmalıdır.
Öğrenciler için sınıfta verilen ders yeterlidir.	Öğrenciler araştırmaya, problem çözmeye teşvik edilir.

2.1.1. Yapılandırmacı Eğitim Anlayışının Temel Özellikleri

Genel anlamıyla bireylerde öğrenmenin sağlanması amacıyla yapılan tüm faaliyetlere öğretme; öğretme için yapılan faaliyetlerin planlı ve kontrollü düzenlenmesi, uygulanması sürecine de öğretim diyoruz. Yapılandırmacı öğretim de öğretim faaliyetlerinin yapılandırmacı eğitim anlayışına göre düzenlemeyi ifade eder.

Yapılandırmacı öğretim sürecinin ilkeleri şunlardır (Savaş, 2007: 527; Soyyiğitoğlu, 2008; Özden, 2003: 57-58; Duman, 2004: 65; Saban, 2004: 178):

1. Bilgi öğretmen tarafından değil bizzat öğrenen tarafından oluşturulur.
2. Yeni bilginin oluşumunu inanç ve beklentiler etkiler.

3. Öğrenmenin içinde olduğu bağlam önemlidir.
4. Öğretmenler, öğrenme sürecinde bir öğrenen olarak, öğrencilerle karşılıklı etkileşime girerler ve öğrenme çevresini düzenlerler.
5. Öğrenmede tahmin etme, analiz ve yaratma önemli yer tutar.
6. Bilginin aktarımı öğretim sürecinin fırsatlarıyla gerçekleştirilir. Ancak bu durum tüm öğretim fırsatlarının bilginin aktarımını sağlayacağı anlamına gelmemelidir.
7. Bilginin yapılanması sosyo-kültürel ortamda gerçekleşir.
8. İçerik genel bir yapıya sahip olmalı ekleme ve çıkarmalara izin vermelidir.
9. Süreç değerlendirme önemlidir.
10. Öğrencinin inanç ve tutumları onun öğrenmesini etkiler.
11. Seçilen içerik konuları gerçek yaşama uygun kullanılabilir olmalıdır.
12. Öğrenme öznel, sosyal, duygusaldır ve çevresel şartlara göre şekillenir.
13. Bilişsel öğrenmeler kadar duyguların öğrenilmesi de önemlidir.
14. Öğrenciler, kendi öğrenmesinden sorumlu olan, çevreden edindikleri bilgilere kendi zihinlerinde anlam veren ve bu nedenle de öğretimde aktif olan bireyler olarak tanımlanırlar.

2.1.2. Yapılandırmacı Eğitim Anlayışında Öğretmenin Rolü

Yapılandırmacı eğitim anlayışını esas alan öğretmen “açık fikirli, yenilikçi, kendini geliştiren, teknolojiye ayak uyduran, öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate alan, alanıyla ilgili gelişmeleri takip eden, uygun öğrenme yaşantıları sağlayan ve öğrenci ile birlikte öğrenen” kişi olmalıdır. Açıkgöz’e (2003) göre yapılandırmacı eğitim anlayışında öğretmenin yapması gereken, öğrenci ile eğitim programı arasında aracılık etmektir. Ocak’a (2010) göre yapılandırmacı anlayışta öğretmenin rolü öğrencinin yeni bilgiye ulaşabileceği öğrenme ortamının oluşmasına yardımcı olmaktır. Öğrencilerin problem çözme, araştırma yapma, eleştirel düşünebilme vb. gibi yeteneklerini geliştirmek; onların yeni bakış açıları geliştirmesine, önceki öğrenmeleri ile yeni öğrenmeler arasında bağlantı kurmalarını sağlayacak yönlendirmeleri yapmaktır.

Yapılandırmacı eğitim anlayışını benimsemiş öğretimde bulunması gereken özellikler şöyledir (Yaşar, 2010; Tok, 2010; Savaş, 2007; Yapıcı, 2010; Duman, 2008):

- Öğrenmeyi sınıfın ve okulun dışına da taşımalıdır.
- Öğrencilerin bireysel farklılıklarına uygun seçenekler sunmalıdır.
- Öğrencileri etkin kılarak onları derse yönlendirmelidir.
- Sorulan sorulara öğrencilerin alternatif cevaplar vermelerini teşvik etmelidir.
- Tüm derslerde öğrencilerin gelişimlerini göz önünde bulundurmalıdır.
- Mutlak ve sorgulanamayacak doğrularla değil, deneyim, ortam ve kültürün gereklerine göre doğrulara, tartışarak ve paylaşarak ulaşılması gerektiğini vurgulamalıdır.
- Öğrencilerin öğrendiklerini birbirlerine aktaracakları ortamlar oluşturmalıdır.
- Yeterliklerini kazanmaları için öğrencileri desteklemelidir.
- Öğrencilerine açık uçlu sorular sorarak, onları soru sormaya, sorgulamaya ve araştırma yapmaya yönlendirmelidir.
- Öğrencilerin gerçek hayatla ilgili deneyimleri yaşamaları için problem çözmeyi gerektiren etkinlikler hazırlar ve bunlara öğrencilerin eleştirel yaklaşımlarını istemelidir.
- Gerçek materyallerin yanı sıra etkileşime dayalı ve gerçeği modelleyen materyaller de kullanmalıdır.
- Öğrencilerin, yapılan hatalardan ders çıkarmalarına yardımcı olmalıdır.
- Bireylerin öz benlik ve kişisel haklarına saygıyı kendisi gözeterek örnek olmalıdır.
- Öğrencileri özerk ve girişken olmaya yönlendirir.
- Öğrencilerin görüşleriyle dersi yönlendirmesine, öğretim yöntemlerini etkilemesine ve hatta dersin içeriğini değiştirmesine izin verir.
- Soru yönelttiğinde bekleme süresi tanır, soruların amacı ilişkilerin güçlenmesi yönündedir. Özellikle kavramların/olguların kullanılmasını teşvik eder. Bu şekilde bireylerin kendilerini ifade etmelerini kolaylaştırmış olur.
- Öğrencilerin gerçek yaşamla ilgili deneyimleri yaşamaları için problem çözmeyi gerektiren etkinlikler hazırlarlar ve bunlara eleştirel yaklaşımlarını ister.
- Öğrencilerin merakını sürekli canlı tutar.

- Alternatif görüşler sunarak öğrencilerin geniş bir bakış açısı kazanmalarına yardımcı olur ve farklılıkları keşfetmelerini sağlar.
- Öğrendiklerini anlamlandırma sürecinde öğrenciye rehberlik eder.
- Olayları yorumlarken basite indirgemek yerine, gerçek dünyanın karmaşıklığını göz önünde bulundurur.

Yapılandırmacı öğrenme anlayışında öğretmen, geleneksel öğretimden farklı olarak eğitim ortamlarında daha çok düzenleyicilik ve rehberlik görevlerini yerine getirir. Sınıfta uygun bir öğrenme ortamı oluşturarak öğrenciyi bu ortamda aktif bir duruma getirmeye çalışır (Yaşar, 1998: 73). Öğretmen derse odaklanmak yerine öğrenciye odaklanarak öğrencilerle etkileşimde bulunur (Fer ve Cırık, 2007: 293).

Yapılandırmacı anlayışı benimsemiş bir öğretmene rehberlik edebilecek önemli noktalar şöyledir:

- *Yapılandırmacı öğretmen öğrencinin özerkliğini ve girişimciliğini cesaretlendirmeyi kabul eder.*
- *Yapılandırmacı öğretmen işlenmiş, etkileşimli ve fiziksel materyallerin birincil kaynaklar da kullanır.*
- *Yapılandırmacı öğretmen yapı görevinde (öğrenme görevinde) “sınıflama” , “analiz” , “tahmin etme” ve “yaratma” gibi bilişsel kavramlar kullanır.*
- *Yapılandırmacı öğretmen, öğrencilerin tepkilerine göre, öğretim stratejilerini ve içeriğini değiştirir.*
- *Yapılandırmacı öğretmen dersi öğrencinin tepkilerine göre yönlendirmeli, gerektiğinde öğretim stratejilerini ve içeriğini değiştirmeli.*
- *Yapılandırmacı öğretmen, kendisinin kavramlarla ilgili ne anladığını paylaşmadan önce öğrencinin kavramlardan ne anladığını sorgular.*
- *Yapılandırmacı öğretmen, öğrencileri deneyimlerle meşgul ederek, kişisel tezlerini ve karşı fikirleri tartışmaya cesaretlendirerek meydana çıkarır.*
- *Yapılandırmacı öğretmen öğrencilerin başlangıçtaki cevaplarını detaylı araştırır.*

- *Yapılandırmacı öğretmen öğrencileri hem öğretmenleri ile hem de birbirleri ile diyaloga geçmelerine cesaretlendirir.*
- *Yapılandırmacı öğretmen, öğrencileri düşündürücü sorular ile açık uçlu sorular ile sorgulamaya ve birbirine sorular sormaya cesaretlendirir.*
- *Yapılandırmacı öğretmen soru ortaya atıldıktan sonra yeterli bir süre bekler.*
- *Yapılandırmacı öğretmen, öğrencilerin ilişkileri yapılandırma ve mecazlar yaratması için süre sağlar.*
- *Yapılandırmacı öğretmen döngüsel öğrenme modelini sıklıkla kullanarak öğrencilerin doğal meraklarını besler (Brooks ve Brooks, 1993; Akt: Polat, 2008).*

2.1.3. Yapılandırmacı Eğitim Anlayışında Öğrenenin Rolü

Yapılandırmacılık yaklaşımında öğrenen, yeni bilgileri öğrenirken eski yaşantıları ve önceki bilgileriyle bağ kurarak bilgiyi anlamlandırmaya çalışır. Öğrenenin bilgiyi kendi zihninde yapılandırması yapılandırma süreci içerisinde değerlendirilir. Çelebi'ye (2006) göre öğrenen, birlikte çalıştığı arkadaşlarının öğrenmesinden de sorumlu olduğundan işbirliğinin önemini farkında olur ve grup etkinliklerini, deneylerini vb. tüm çalışmalarını değerlendirerek çoklu bakış açısına sahip olurlar. Süreç içinde kendilerini, gruplarını ve diğer grupları değerlendirir.

Yapılandırmacı yaklaşımda öğrenenler sınıfa belli bir bilgi birikimiyle gelirler. Bilgiyi araştırıp keşfederek, yaratarak, yorumlayarak ve çevre ile etkileşim kurarak yapılandırır. Böylece içerik ve süreci aynı zamanda öğrenirler. Yapılandırmacı eğitim anlayışında öğrenen, süreç içerisinde etkindir. Zihninde bilgiyle ilgili anlam oluşturmaya ve oluşturduğu anlamı kendisine mal etmeye çalışır. (Şaşan, 2002).

Yapılandırmacı öğrenme, öğrenenin yetenekleri, güdülleri, inançları, tutumu ve tecrübelerinden oluşan bir karar verme sürecidir. Birey öğrenme sürecinde seçici, yapıcı ve aktiftir (Ülgen, 1994: 144). Yapılandırmacı eğitim anlayışında öğrenen, kendi öğrenmesinden sorumludur. Öğretim sürecine öğretmenle birlikte yön verir.

Yapılandırmacı yaklaşımda *etkin, sosyal ve yaratıcı öğrenen* olmak üzere üç farklı öğrenen rolüne dikkat çekilmektedir. Öğrenenin etkin rol aldığı yapılandırmacı

öğrenme yaklaşımında yalnızca okumak ve dinlemek yerine; tartışma, fikirleri savunma, hipotez kurma, sorgulama ve fikirleri paylaşma gibi sürece etkin katılım yoluyla öğrenme gerçekleştirilir. Yapılandırmacı yaklaşım, bireyin öğrenme sürecinde etkin rol üstlenmesinin yanı sıra, bilgi ve anlamın diğer bireylerle etkileşimde bulunularak sosyal bir biçimde yapılandırıldığı da vurgulamaktadır. Öğrenenin sosyal bakımdan rol üstlendiği bu yaklaşımda öğrenmeler genelde grup çalışmaları biçiminde gerçekleştirilir (Perkins, 1999: 7-8; Akt: Yaşar, 2010).

Yapılandırmacı eğitim anlayışında öğrencilerden beklenenler şöyledir:

- Öğrencilerde araştırma ve merak duygusu ön planda olmalıdır.
- Öğrenci kendi deneyimleri ile öğrenmelidir.
- Öğrenci bilgiyi kendi zihin yapısına göre kendisi oluşturmalıdır.
- Öğrenci bilgilere eleştirel gözle bakabilmelidir.
- Öğrenci öğrenmeye karşı ilgili, istekli olmalıdır.
- Öğrenci eğitim sürecinde pasif alıcı değil, aktif, katılımcı olmalıdır.
- Öğrenci çevreyle etkileşim kurmalıdır.
- Öğrenci kendi öğrenmesinden sorumlu olmalıdır.
- Öğrenci teknolojik kaynakları da kullanarak ilk elden bilgilere ulaşmalıdır.

2.1.4. Yapılandırmacı Eğitim Anlayışında Öğrenme ve Öğretme Yaşantıları

Şaşan'a (2002) göre bireyin kazandığı her bilgi bir sonraki bilgiyi yapılandırmasına zemin hazırlar. Böylece yapılandırmacı öğrenme var olanlarla yeni olan öğrenmeler arasında bağ kurma ve her yeni bilgiyi var olanlarla bütünleştirme sürecidir. Ancak bu süreç, sadece bilgilerin üst üste yığılması olarak algılanmamalıdır. Birey bilgiyi gerçekten yapılandırmışsa kendi yorumunu yapacak ve bilgiyi temelden kuracaktır. Yapılandırmacılık bilginin biriktirilmesi ve ezberlenmesi değil, düşünme ve analiz etme ile ilgilidir.

Yapılandırmacı Öğretim Sürecinde yapılması gerekenler şöyledir (Larson ve Alesandrini, 2005):

1. Öğretmen anahtar kavramlara bağlı olarak öğrencilerin sahip olduğu öğrenmeleri ve öğrenme biçimlerini belirleyerek bilgilerini yeniden oluşturulmalarına veya ekleme yapmalarına rehber olur.
2. Öğrencilere sunulan problemler karmaşık (disiplinler arası) etkinlikler içerir.
3. Öğrencilerin geçerli öğrenmeleri elde etmeleri için teknolojik ve kavramsal kaynaklara ulaşmalarına aracı olunur.
4. Öğrencilerin işbirliği içinde çalışmalarını sağlayacak ortamlar düzenlenir. Öğrencilere birbirleriyle etkileşimine girecek karşılıklı bağımlılık yaratacak öğretimsel işler verilir.
5. Öğrencilerin öğretim sürecini ve öğretimsel işlerini yansıtacak çizimler, yazılar, grafikler, diyaloglar ile düşünme biçimlerini açıklamaları sağlanır.
6. Öğrencilere önceden doğru yanıtları belli olan soruları sormak yerine, bilgilerini çeşitli özgün öğrenme ortamlarında ortaya koyacakları sorular yöneltilir.
7. Öğrencilerin bireysel öğrenme ürünlerini özgün ortamlarda yansıtılmaları için desteklenir.
8. Öğrencilerin ürettiği ürünlere yönelik değil, ürünlerin oluşum sürecine yönelik dönütler verilir. Bu nedenle hem ürün hem de süreç değerlendirme yaklaşımı benimsenir (Akt: Savaş, 2007: 527)

Yapılandırmacı eğitim yaklaşımı ile davranışçı yaklaşımın birbirinden ayıran belirgin farklar vardır. Özden'e göre (2003) göre bu farklılıklar tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1.4: Davranışçı Yaklaşım ile Yapılandırmacı Yaklaşımın Karşılaştırılması

DAVRANIŞÇI YAKLAŞIM	YAPILANDIRMACI YAKLAŞIM
Bilgi, bireylerin dışındadır ve öğretmenlerden öğrencilere transfer edilebilir.	Bilgi, kişisel anlama sahiptir. Bilgi öğrenciler tarafından oluşturulur.
Öğrenciler duydukları ve okuduklarını öğrenirler. Öğrenme daha çok öğretmenin iyi anlatmasına bağlıdır.	Öğrenciler kendi bilgilerini oluştururlar. Duyduklarını ve okuduklarını önceki öğrendiklerine ve alışkanlıklarına göre yorumlarlar.
Öğrenme, öğrenciler öğretilenleri tekrar ettiği zaman başarılı olur.	Öğrenme, öğrenciler kavramsal anlamayı gösterebildikleri ölçüde başarılıdır.

2.1.5. Yapılandırmacı Eğitim Anlayışında Sınıf Ortamı

Yapılandırmacı bir sınıf, öğrenci merkezlidir. Öğrencilerin öğrenecekleri bilgiler içeriği önceden belirlenmez. Eğitim programı, kuramlara önem verir, bütünden parçaya işlenir. Öğretim sürecinde öğrencilerin istekleri, ilgileri ihtiyaçları, önemli görülür. Eğitim programıyla etkinlikler birincil kaynaklara dayanır. Öğrenenler, kendi öğrenmelerinden sorumludurlar. Yeni öğrenmeleri zihinlerinde kendileri yapılandırmakla sorumludur. Öğrenmede sürecinde aktiftirler. Öğretmenler öğrenme çevresini öğrencilerle ortak fikirler yürüterek birlikte düzenlerler, öğrencilerin konulara yönelik ön bilgilerini, hazır bulunuşluk düzeyini öğrenmeye çalışırlar. Ölçme değerlendirme bölümünün öğretim sürecine uyumu sağlanır ve değerlendirme öğretim süreci devam ederken öğretmen gözlemleri ve öğrenci çalışmalarının sergilenmesi gibi çalışmalarla yürütülür. Öğrenciler sınıfta grup içinde ve birlikte çalışırlar (Deryakulu, 2000).

Yapılandırmacı sınıf ortamında gerektiğinde öğrenciler öğrenmek istedikleri konuları belirleyebilirler. Konunun uygunluğu hakkında görüş belirtebilirler ve konu ile ilgili sadece sorulara cevap vermezler, aynı zamanda kendileri de soru sorabilirler. Sınıfta işlenecek konularla ilgili kaynak belirleyebilirler ve bunları bulup getirebilirler. Sınıf içinde ve dışında yapılacak etkinliklerin seçilmesine, yapılmasına karar verebilirler. Değerlendirme sürecinde etkin rol alıp kendileri değerlendirme kriterlerini ortaya koyup ve hatta kendilerini değerlendirme imkânı bulabilirler (Tok, 2010).

Yapılandırmacı eğitim yaklaşımını temel alan sınıflar ile geleneksel sınıflar arasındaki birtakım farklılıklar vardır. Bu farklılıklar tabloda gösterilmiştir (Brooks, http://www.thirteen.org/edonline/concept2class/constructivism/index_sub1.html).

Tablo 1.5: Geleneksel ve Yapılandırmacı Sınıfların Karşılaştırılması

GELENEKSEL SINIFLAR	YAPILANDIRMACI SINIFLAR
Program, temel becerilerin kazanılmasına ağırlık verir ve parçadan bütüne doğru işlenir.	Program, kavramlara ağırlık verilir ve bütünden parçaya doğru işlenir.
Önceden hazırlanmış bir öğretim programına tam olarak bir bağlılık söz konusudur.	Öğretim sürecinde öğrencilerin istekleri, ilgileri, ihtiyaçları ve çeşitli konularla görüşleri önemlidir.
Eğitim programıyla ilgili etkinlikler, sadece ders kitaplarındaki etkinliklerle sınırlıdır.	Eğitim programıyla ilgili etkinliklere, genelde ana kaynaktan ulaşılır.
Öğrenciler, öğretmenin kendi zihinlerini bilgiyle dolduracağını düşünürler.	Öğrenciler kendi öğrenmelerinden sorumlu olan, çevreden öğrendiklerine kendileri anlam veren aktif bireylerdir.
Öğretmenler, bilgiyi öğrenciye aktaran en önemli kaynak olarak düşünülür.	Öğretmenler, öğrenme sürecinde öğrencilerle etkileşime girerler ve öğrenme ortamını düzenlerler.
Öğretmenler, öğrencileri değerlendirmek için sorduğu sorulara tam doğru cevabı beklerler.	Öğretmenler, öğrencilerin herhangi bir konuda görüşlerine önem verir, onları anlamaya çalışır.
Öğrenci değerlendirilmesi, öğretimden ayrı bir süreç olarak düşünülür ve genelde öğretim sürecinin sonunda gerçekleştirilir.	Öğrenci değerlendirilmesinin öğretim süreciyle bir bütün olacak şekilde düşünülür ve değerlendirme için süreci de dikkate alan çağdaş yaklaşımlar göz önünde bulundurulur.
Öğrenciler, sınıfta genellikle yalnız çalışırlar.	Öğrenciler, sınıfta genellikle bir grubun içinde arkadaşlarıyla birlikte çalışırlar.

2.1.6. 2005 Sosyal Bilgiler Ders Programının Yapılandırmacı Eğitim Yaklaşımı Açısından Değerlendirilmesi

Doğanay'a (2004) göre Sosyal Bilgiler dersi ilköğretim programı içinde önemli bir yere sahiptir. Zaman içerisinde insanların etkileşiminin ortaya çıkardığı bazı bilgi, değer ve becerileri yeni yetişen kuşağın hizmetine sunması nedeniyle dünyadaki hızlı değişim sosyal bilgiler dersine de yansımıştır. Dünyadaki hızlı değişim genelde tüm eğitim sistemine, özelde sosyal bilgilere önemli görevler yüklemektedir. Toplum ve dünyadaki hızlı değişimle birlikte değişen ve çoğalan diğer önemli bir boyut ise, sosyal bilgilerin bilgi temelini oluşturan bilimlerdeki bilgi birikiminin artmasıdır. Çoğalan bilgi birikimi, Sosyal Bilgiler Programı'nın sürekli geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Sosyal Bilgiler Programı'nın sürekli geliştirilmesini zorunlu kılan diğer önemli etken ise, çocukların gelişim ve öğrenmesiyle ilgili ortaya çıkan yeni bilgi birikimidir. Öğrencilerin yaşları ilerledikçe ilgi ve ihtiyaçları değiştiğinden Sosyal Bilgiler dersinin de sürekli geliştirilmesi gerekmektedir.

Sosyal Bilgiler Programı, tamamen "davranışçı" bir nitelikte olan 1998 programının aksine, "yapılandırmacı" bir eğitim anlayışıyla ele alınmış, 2005 programında içerik, sosyal hayatın tüm yönlerini kapsayan sekiz kategoriye ayrılmıştır. Bu kategorilerden her birine "öğrenme alanı" adı verilmiştir (Safran, 2004: 32).

Yeni Sosyal Bilgiler Programında temele alınan yapılandırmacı yaklaşımda kişinin ön yaşantıları, bilgi ve inanç düzeyi önemli görülür. Öğretme değil, öğrenme ön plandadır. Öğrenciler pasif dinleyici olmaktan ziyade sürece aktif olarak katılırlar. Böylelikle daha iyi öğrenirler, öğrenmeden zevk alırlar.

Öztürk ve Dilek'e (2005) göre 2005 Sosyal Bilgiler Programı'nın temele aldığı yapılandırmacı anlayışta öğrenme, bir öğrenme konusuyla ilgili problem çözme, kritik düşünme ve öğrencilerin aktif katılımı üzerinde temellendirilmiştir. Öğrenciler, önceki bilgi ve yaşantıları üzerine yeni öğrenmelerini uygulayarak yeni bir anlama düzeyi oluşturmak için, yeni öğrenme ile önceden var olan zihinsel öğrenmeleri birleştirirler. Bu yaklaşımda bilginin öğretmen tarafından aktarılmasından daha çok öğrencinin yeni bilgileri yapılandırması önemlidir.

Öğrenciler bir kavramı kendi kendilerine keşfettiklerinde daha çok heyecan duyduklarından dolayı yeni bilgiyi daha iyi özümserler ve farklı yerlerde kullanabilirler. Yapılandırmacılığa göre öğrenme bir yorumlama sürecidir.

Değişen Sosyal Bilgiler programı öğrencinin daha aktif olduğu bir öğrenme ortamının geliştirilmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Öğrenci, öğrenme sürecinde bilgiyi pasif olarak alan, edilgen bir varlık değil; bilgiyi etkin olarak yapılandıran aktif bir bireydir. Öğrenci, öğrenme süreci içerisinde aktif olunca kendi öğrenmesini de zihnine uygun bir şekilde planlayabilir, yapılandırabilir. Bu süreç, öğrenmenin içselleştirilmesi sürecidir. Yeni bir bilgi eski bilgilerle bağlantı kurularak zihinde yer edince öğrenmenin anlamlılığı artmaktadır. Bu anlamlı öğrenme de ihtiyaç anında tekrar kullanılabilir. Bu anlamlı öğrenme de ihtiyaç anında tekrar kullanılabilir.

2005 Sosyal Bilgiler Programının temel yaklaşımı, bilgiyi üretmek ve kullanmak için gerekli beceri, kavram ve değerlerle öğrenciyi donatarak etkin bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yetiştirmektir (Ata, 2006: 73).

3. BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLAR

3.1. BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF KAVRAMI

Birleştirilmiş sınıflar, iki ya da daha çok sınıfın bir grup teşkil ederek bir öğretmen yönetiminde birlikte çalışmasıdır. Bu biçimde yapılacak bir öğretime; “Birleştirilmiş sınıflarda öğretim” denir (Binbaşoğlu, 1999; 1).

Birleştirilmiş sınıf uygulaması köy ve kasabalarda, nüfusu az olan ilçelerde ve kenar mahallelerde görülür. Köklü’ye (2000) göre birleştirilmiş sınıf, birden fazla sınıfın öğretmen yönetiminde, birlikte çalışma esasına dayalı oluşturulmuş bir sınıf olarak tanımlanabilir.

3.1.1. Birleştirilmiş Sınıfları Ortaya Çıkaran Nedenler

Dünyada birçok ülkede birleştirilmiş sınıf uygulaması bulunmaktadır. Bulunulan ülkenin durumuna göre bazı sebepler birleştirilmiş sınıflarda eğitim öğretim yapmayı zorunlu kılmaktadır. Özellikle kırsal bölgelerde, öğrencinin az olduğu ve derslik sayısının yetersiz olduğu durumlar ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda birleştirilmiş sınıf uygulamasının daha etkin kullanılması için çalışmalar yapmak yerinde olacaktır.

Ülkemizde kent merkezlerindeki imkânlar (sosyal, kültürel, ekonomik imkânlar vb.) köy ve kasabalarda bulunmamaktadır. Bu da köyden kente göçü zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla kırsal kesimde nüfus gün geçtikçe azalmaktadır. Öğrenci sayısının az olması, küçük yerleşim birimlerine tüm sınıfları olan okul yapmak ve her sınıfa öğretmen görevlendirmek yerine bu sınıfları bir ya da iki sınıfta birleştirmek mecburiyetini doğurmuştur. Birleştirilmiş sınıfları ortaya çıkaran nedenlerden biri de öğrenci sayısının az olmasıdır. Köylerin birçoğunda üç sınıfta (1. 2. ve 3. sınıf) toplam öğrenci sayısı 25'i geçmemektedir. Böyle durumlarda üç sınıfa üç ayrı öğretmen görevlendirmek yerine tek öğretmen görevlendirmek daha uygun görülmektedir. Okul mevcudu on öğrenciden daha az olursa bu okulların öğrencileri uygun olan başka bir okula "taşınmalı eğitim" kapsamında taşınmaktadır.

Birleştirilmiş sınıf uygulaması eğitim sistemimizde eskiden beri devam eden bir uygulamadır. Birleştirilmiş sınıf uygulamasını zorunlu kılan temel nedenler;

- Öğrenci sayısının az olması,
- Okulda yeterli derslik bulunmaması,
- Öğretmen sayısının yetersiz olmasıdır.

İstatistiklere göre, mevcut ilköğretim okullarının yaklaşık olarak yarısı birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okullarıdır. Ancak, bu okullarda görev yapan öğretmen ve okuyan öğrenci sayıları, bağımsız sınıflarda görev yapan öğretmenlerle, okuyan öğrenci sayılarının yaklaşık % 10'udur (Köksal, 2005: 8).

Radikal gazetesinin 04.01.2005 tarihli nüshasında "Birleştirilmiş sınıflara çare yok" başlıklı haberde; Bakanlık verilerine göre birleştirilmiş sınıf uygulaması Türkiye'nin tüm illerinde uygulanıyor. 16 bin 379 okulda devam eden birleştirilmiş sınıf uygulaması kapsamında 587 bin 379 öğrenci öğrenim görüyor. Bu öğrencilerden 238 bin 343'ü iki, 178 bin 6'sı üç, 18 bin 194'ü de dört sınıf bir arada öğrenim görüyor. Beş sınıf bir arada eğitim gören öğrenci sayısı ise 152 bin 836'ya ulaşıyor. Bu kapsamdaki öğrencilerin 307 bin 693'ünü erkek, 279 bin 686'sını kız öğrenciler oluşturuyor. Birleştirilmiş sınıflarda eğitim veren öğretmen sayısı ise 27 bin 685.

Nüfusu az olan köylerde bir sınıflı teşkil eden öğrenci sayısının azlığı; az mevcutlu sınıflara ayrı bir öğretmen verilmesinin imkânsızlığı, birden fazla sınıfın

birleştirilerek bir grup halinde bir öğretmenin yönetiminde okutulması mecburiyetini doğurmuştur (MEB, 1997: 465). Köksal'a (2005) göre de Türkiye'de derslik sayısının azlığından kaynaklanan birleştirilmiş sınıf uygulaması, öğretmen ve öğrenci sayısının azlığından kaynaklanana göre daha azdır. Bu uygulama daha çok öğrenci sayısının azlığından kaynaklanmaktadır. Küçük yerleşim birimlerinden kentlere göçün yaygınlaşması, ailelerin eskiden olduğu gibi çok çocuk yapmamaları vb. nedenler öğrenci sayısının azalmasına sebep olmuştur. Birleştirilmiş sınıf uygulaması, nicel yetersizliklerden kaynaklanmaktadır.

Erdem'e (2004) göre birleştirilmiş sınıfların ortaya çıkması geçmişten günümüze birtakım sosyal ve ekonomik sebeplerden dolayı ortaya çıkmıştır. Bunlar şöyledir:

- *Birleştirilmiş sınıfların oluşmasında ilk neden belki de geçmiş yıllarda öğretmen sayısının yeterli olmayıştıydı. Öğretmen sayısındaki bu yetersizlik özellikle köy gibi küçük yerleşim birimlerinde "birleştirilmiş sınıflarda öğretimi" zorunlu hale getirmiştir.*
- *Diğer bir neden ülkemizdeki "köyden kente" bir göç olgusu ve bunun beraberinde getirdiği birtakım sorunlardır. Bu sorunlar hem göç veren köy hem de göç alan şehir merkezleri için büyük sıkıntılar ortaya çıkarmaktadır. Köyden kente göçün köy için eğitim açısından getirdiği sorun ilköğretim çağı çocuk nüfusunun azalmasıdır. Azalan ilköğretim çağı çocuk sayısı öğretimde sınıfları birleştirmeyi gerektirmiştir.*
- *Öğrenci sayısı az olan köy okullarına müstakil sınıflar açmak için öğretmenler göndermek ekonomik açıdan da ekonomiye artı bir masraftır. Bunun yerine birden fazla sınıfı birleştirerek öğretim yapmak daha ekonomiktir.*
- *Yakın zamanda uygulamaya geçilen "taşınmalı eğitim" yerine öğrenci azlığından kapanan köy okullarının açılması "birleştirilmiş sınıflar" ı gündeme getirmektedir. Öğrencisi az olan köylerde açılan okullarda birleştirilmiş sınıfla öğretim söz konusudur.*

3.1.2. Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretimin Yararları ve Sınırlılıkları

3.1.2.1. Birleştirilmiş Sınıflı Öğretimin Yararları

Madde ve insan kaynaklarının etkili ve verimli biçimde kullanılmasına olanak sağlayan birleştirilmiş sınıf uygulaması, *iyi yetişmiş öğretmenlerin görev yapması koşuluyla şu avantajlar sağlanabilir* (Öztürk, 2005: 13; Köksal, 2005: 11; Taşdemir, 2005: 81; Ceyhun, Savaş ve Tosun, 1999: 8):

1. Birleştirilmiş sınıflar, İlköğretimin Eğitim ve Öğretim ilkesine göre “ilköğretim gerçek bir topluluktur” ifadesi ile normal sınıflardan daha fazla anlamlılık göstermektedir. Çünkü sınıf ortamında farklı yaş gruplarından öğrencilerin bulunması bu ilkeye göre çocukların sınıftaki çalışmalarına katılması, kendisine düşen sorumluluğu anlaması ve yerine getirmeyi öğrenmesi için uygun bir ortamdır.
2. Her yerleşim birimine beş derslikli okul yapmak yerine, bir – iki derslikli okul yapılarak daha çok yerleşim birimine okul yapabilmek olanağı doğmaktadır.
3. Sınıfların birleştirilmesiyle oluşan gruplarda farklı yaş, tecrübe ve bilgi düzeyindeki öğrencilerin bir arada bulunması, onlara birbirleriyle etkileşme, birbirinden öğrenme ve birbirleriyle yardımlaşma imkânı sağlamaktadır.
4. Birleştirilmiş sınıflar, öğrencilerin seviyelerine ve ilgilerine uygun olarak bir grupta çalışmasına imkân oluşturmaktadır.
5. Tek öğretmenli birleştirilmiş sınıflarda zamanın büyük bölümünü öğretmensiz (ödevli) ders saatleri biçiminde programlanmıştır. Bu zaman diliminde öğrenciler kendi kendilerine çalışma, kendi kendilerine öğrenme, kendi kendine yönetme, araştırma yapma gibi zihinsel becerilerini geliştirme imkânına sahip olur.
6. Birleştirilmiş sınıflarda öğrencilerin öğrenmedeki eksikliklerini telafi etmeleri imkân ve fırsat her zaman mevcuttur.
7. Birleştirilmiş sınıf uygulaması, ülkenin kaynaklarının, ekonominin kurallarına uygun olarak kullanılmasını sağlar.
8. Birleştirilmiş sınıf uygulaması, taşınabilir ve yatılı okul anlayışının sakıncalarını ortadan kaldırarak öğrencilerin fiziksel ve psikolojik yönden daha iyi gelişmesini sağlar.

3.1.2.2. Birleştirilmiş Sınıflı Öğretimin Sınırlılıkları

Birleştirilmiş sınıflarda eğitim öğretim yapmanın bağımsız sınıflara göre bazı dezavantajı, sınırlılıkları vardır. Bunlar şöyledir (Akbaşlı ve Pilten, 2005: 2; Taşdemir, 2005: 82; Köksal, 2005: 12):

1. Her yerleşim birimine okul açmak ekonomik değildir.
2. Kırsal alanda açılan bu okullar öğretim araç-gereç ve materyalleri boyutunda yetersizdir.
3. Sınıf öğretmenliği yapanların tümü, birleştirilmiş sınıf uygulaması konusunda yeterli bilgi ve birikime sahip değildir. Değişik kaynaklardan (Öğretmen okulu, eğitim enstitüsü, eğitim fakültesi ve pedagojik formasyonu olan değişik fakülte mezunları) yetişen sınıf öğretmenlerinin arasında, birleştirilmiş sınıflar konusunda yeterli bilgiye sahip olmayan öğretmenler vardır. Bu öğretmenler, uygulama konusunda bilgi sahibi olmadıkları için ciddi sıkıntı yaşamakta ve yaşatmaktadır. Birleştirilmiş sınıflarda öğretim konusunda mesleki bilgiye sahip olmayanlara hizmet içi eğitim verilerek sorun giderilebilir.
4. Öğretmenin görev, yetki ve sorumluluklarının boyutu artmaktadır. Bu sorumluluk sadece sağlıklı bir öğretime rehberlik etmek değil, bir bütün olarak okulun bulunduğu çevreye ilişkin konulara dair sorumluluğu getirmektedir.
5. Öğretmenin öğrencileri kendi kendilerine çalışmaya yönlendirebilmek ve bunu etkili olarak gerçekleştirebilmek için yapacağı hazırlık bir kat daha artmaktadır.
6. İlköğretim programının tüm hedeflerine ulaşmak güçleşmektedir.
7. Teftiş sistemi yetersizdir, öğretmenlere bu konuda yeterli rehberlik yapılamamaktadır.
8. Okul ve çevresinin okula karşı duyarsızlıkları bulunabilmektedir.
9. Köy öğretmeni köy şartlarına intibak edecek şekilde yetiştirilememektedir.
10. Yönetim bakımından köy okulları şartları ve yöneticiliği bilmeyen öğretmenlerce yönetilmektedir.

Yukarıda belirtilen şartları, birleştirilmiş sınıflı okulların öğretimin temel problemleri olarak belirtilebilir. Bu faktörlerin ortaya çıkabileceği muhtemel

problemlerin çözümü, böyle bir uygulamayı mümkün kılacak başarıya ulaştırabilecektir (Taşdemir, 2005: 83).

3.1.3. Birleştirilmiş Sınıflarda Ortaya Çıkan Sorunlar

Birleştirilmiş sınıflar genellikle şehir merkezlerine uzak kırsal kesimlerde uygulanmaktadır. Böyle bir durumda öğrenci de öğretmen de şehir merkezlerindeki bazı imkânlardan yeterince yararlanamamaktadır. Öğretmen herhangi bir etkinlik için kırtasiye malzemeleri istese öğrencilerin köy şartlarında bunu temin etme imkânı düşük olmaktadır. Öğretmenler de bazı yerlerde köyde kalmak durumundadır. Bu durumda öğretmen şehir merkezinin sosyal imkânlarından yeterince yararlanamamakta ve kendini geliştirme imkânlarından da yoksun kalmaktadır. Çünkü bazı köylerden şehir merkezine düzenli ulaşım mevcut değildir. Bir de öğretmen bulunduğu okulda idareci olduğundan ilçe merkezlerindeki toplantılara katılmak zorundadır. Bu durum öğretmenin işini daha da güçleştirmektedir. Tek öğretmenli bir okulda öğretmenin toplantıya katılması demek o gün öğrencilerin okula gelmemesi demektir. Bu da birleştirilmiş sınıflarda zaman açısından sıkıntı oluşturmaktadır.

Sınıf mevcudunun 50'nin üzerine çıktığı ve beş sınıfın bir arada olduğu birleştirilmiş sınıflarda, sınıf yönetimi açısından ciddi sorunlarla karşılaşmaktadır. Özellikle sınıf disiplini açısından iyi bir durum oluşturmamaktadır. Bazen böyle durumlarda öğretmenler ikili öğretim yapmaktadır.

Okulun bir ihtiyacının olması durumunda karşılanması köy şartlarında güç olmaktadır. Okula gelecek bir materyal varsa bunu şehir merkezinden getirmek sıkıntı oluşturabilir. Ulaşım imkânı çok iyi olmayabilir ya da vasıta bulunmayabilir. Böyle bir durumda sadece belli zamanlarda vasıta bulunabilir ve o saatin beklenmesi gerekebilir. Bu da birleştirilmiş sınıflarda ortaya çıkan sorunlardan biridir.

Müstakil sınıflarda uygulanan programın birleştirilmiş sınıflarda da uygulanması çeşitli problemleri de beraberinde getirmektedir. 2005 programında her ders için kılavuz kitap belirlenmiş ve bu kitaplar öğretmene yol gösterici olmuştur. Fakat birleştirilmiş sınıflarda dersler genellikle ödevli geçmektedir. Bu derslerde öğretmen ve öğrencilerin ne yapacağı konusunda bir planlama mevcut değildir. Öğrenci, ödevli saatlerde devamlı ödev yapınca sıkılmakta ve derse ilgisi

azalmaktadır. Böyle durumlara öğretmen çok dikkat etmeli ve öğrencilerin enerjisini tekrar derse kanalize edecek etkinlikler planlamalıdır.

Birleştirilmiş sınıflardaki sıkıntı olarak görülen ders materyalleri ve teknoloji imkânlarının eksikliği 2008 yılından itibaren önemli ölçüde giderilmiştir. Bakanlığın yaptığı projelerle yurdun birçok bölgesinde köy okullarına bilgisayar ve görsel iletişim araçları gönderilmiş internet bağlanmıştır. Ayrıca yazıcı, projeksiyon aleti, fotokopi makinesi gibi pek çok araç okullara kazandırılmıştır. En ücra köylere bile bu imkânlar gönderilmiş olması ve çok büyük bir eksikliğin giderilmiş olması eğitim-öğretim açısından memnun edici bir durumdur.

Birleştirilmiş sınıflarda okulun temizliği ve ısınması gibi işler de sorun teşkil etmektedir. Çünkü bu okullarda kadrolu bir hizmetli bulunmamaktadır. Temizlik ve ısınma işleri belirli bir ücret karşılığında birine yaptırılmakta, veliler sırayla yapmakta ya da öğretmen yapmaktadır. Bu da temizlik ve ısınma probleminin bazı nedenlerle aksamasına neden olmaktadır.

Birleştirilmiş sınıflarda öğretimin ortaya çıkardığı önemli güçlükler vardır. Bunlardan birisi, öğretmenin dersleri farklı sınıf düzeyinde bulunan ve farklı gelişim, yetenek ve bilgiye sahip öğrencilerle bir arada yürütmek zorunda oluşudur. İkincisi, öğretmenin bir grup ya da sınıfla ders yaparken, öteki sınıf veya gruptaki öğrencilerin ödevli çalışmalarını kontrol etmekteki güçlüktür. Her iki durumda da öğretimin okul şartları dikkate alınarak tesadüflere bırakılmadan, sistemli ve adım adım planlanmış olarak yürütülmesi gerekir (Akbaşlı ve Pilten, 2005: 16; Köklü, 2005: 184).

3.1.4. Birleştirilmiş Sınıf Uygulamasının Alternatifleri

Küçük yerleşim birimlerindeki ilköğretim okullarında birleştirilmiş sınıf uygulaması yapılmaz ise, buradaki öğrenciler için muhtemelen şu seçenekler uygulanacaktır (Köksal, 2005: 12-13):

1. Okul çağına gelen çocuklardan özellikle kızlar okula gönderilmeyecektir.
2. Öğrenci sayısı az olmasına karşın buralara tam teşekküllü okullar yapılacaktır.
3. Öğrenciler, taşınmalı eğitim ile başka bir yerleşim birimindeki okula gidecektir.

4. Çocuklar, YİBO'ya (Yatılı İlköğretim Bölge Okulu) gidecektir.
5. Çocuklar kentteki ya da kasabadaki bir pansiyona yerleştirilecektir.
6. Aileler, çocuklarının eğitimi için uygun bir yere göç edecek ve oradaki eğitim olanaklarından yararlanacaktır.

Bu seçeneklerin hepsi birleştirilmiş sınıf uygulaması ile karşılaştırıldığında kabul edilebilir bir uygulama değildir. Her bir maddenin maddi ve manevi götürüleri vardır.

Bazı bölgelerimizde kız çocuklarının okula gönderilmemesi de yanlış bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tam donanımlı bir okul açmak başta kabul edilebilir bir seçenek gibi görünse de pratikte olabilirliği çok zordur. Ülkemiz şartlarında böyle bir uygulama için milyarlarca liraya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bütçenin sağlanması ülke koşullarında mümkün gözükmemektedir.

Taşınmalı eğitim 1989-1990 eğitim öğretim yılında 305 öğrenci ile başlamıştır. On yıl içinde bu sayı 255 bine ulaşmıştır. Ancak başlarda gerekliliği herkes tarafından kabul edilen bu uygulamadan gerekli sonuç alınamamıştır. Zamanla, farklı uygulamalara gidilerek taşınmalı eğitim sisteminde verim artırılabilir.

YİBO'nun öğrenciler üzerindeki etkileri uzmanlarca tartışılmaktadır. Çocukların sevgiye en çok ihtiyaç duydukları dönemde ailelerinden uzakta olmalarının bazı psikolojik rahatsızlıklara yol açtığı söylenmektedir. Bir de çocukların kendilerini en iyi hissettikleri ortam aile ortamıdır. Bu nedenle çocukları aileden uzakta eğitim görmeye zorlamak da başka sıkıntıları beraberinde getirmektedir.

Sonuç olarak, birleştirilmiş sınıf uygulaması ülkemiz şartlarında, eğitim sistemimiz için bir şanstır. Birleştirilmiş sınıf uygulamasının yerine başka seçenekleri tartışmaktansa, bu uygulamanın etkililiğini artırmanın yollarını tartışmak eğitim sistemimiz için daha yararlı olacaktır.

3.2. BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARDA EĞİTİM – ÖĞRETİM

3.2.1. Birleştirilmiş Sınıf Oluşturma Biçimleri

Birleştirilmiş sınıflarda öğretim bir grup öğretimi şeklindedir. Birleştirilmiş sınıf uygulaması yapan okullarda 1. 2. ve 3. sınıflar A grubunu, 4. ve 5. sınıflar B grubunu oluşturur.

Tek Öğretmenli, Beş Sınıflı Okullarda; A ve B grubu öğrencileri tek öğretmen tarafından okutulur. Tüm sınıflar olduğu için kazanımların tümünü ulaşmak çok güçtür. Beş sınıf bir arada olunca öğretmen; Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Fen ve Teknoloji derslerini öğretmenli ve ödevli işlemek zorundadır.

İki Öğretmenli, Beş Sınıflı Okullarda; A grubu bir öğretmen, B grubu da diğer öğretmen tarafından okutulmaktadır. Ancak bazen öğrenci sayısının sınıflara dağılımında dengesizlik olduğu takdirde 3. sınıf öğrencileri B grubunda eğitim görebilir. İki öğretmenden daha tecrübeli olanın A grubunu alması uygun görülür.

Üç Öğretmenli, Beş Sınıflı Okullarda; A grubu 1. sınıf öğrencilerini bir öğretmen, 2. ve 3. sınıfların birleştirilmesiyle oluşan sınıfa da bir öğretmen, B grubu öğrencilerini de bir öğretmen okutmaktadır. Birinci sınıf öğrencilerinin kendi kendilerine çalışma becerileri hususunda deneyimleri olmadığı için 1. sınıf bağımsız olarak okutulmaktadır. İlköğretimde öğretmene en çok ihtiyaç duyan sınıf birinci sınıflardır. Üç öğretmenli okullarda birinci sınıfların müstakil olması okulun yararına. Bazen okulda üç öğretmen olmasına karşın derslik sayısının iki olduğu da görülmektedir. Böyle bir durumda birinci sınıflar tam gün, diğer gruplardan biri sabahçı biri de öğleci olarak eğitim görmektedir.

Dört Öğretmenli, Beş Sınıflı Okullarda; 1. 4. ve 5. sınıfları birer öğretmen, 2. ve 3. sınıfları da bir öğretmen alır. Böyle bir durumda sadece 2. ve 3. sınıflar birleştirilmiş eğitim uygulamasına tabii olmaktadır. Ancak bazı okullarda 2. ve 3. sınıf öğrencilerinin mevcudunun diğer sınıflara oranla daha çok olduğu görülmektedir. Böyle bir durumda 2. ve 3. sınıflar bağımsız sınıflarda eğitim görür, 4. ve 5. sınıflar birleştirilebilir.

Tek Öğretmenli, Üç Sınıflı Okullarda; Özellikle taşınmalı eğitim ile ilgili yönetmeliği takiben küçük yerleşim birimlerinde ilköğretim okulu 1. 2. ve 3. sınıflara giden öğrenci sayısının 15 ve üzerinde bulunması halinde bu yerleşim alanı taşınmalı eğitim kapsamından çıkartılarak 1. 2. ve 3. sınıflardan yani A grubundan oluşan birleştirilmiş sınıflara yer verilir (Öztürk, 2005: 37).

İki Öğretmenli ve Üç Sınıflı Okullarda; Böyle bir durumda 1. sınıf bağımsız olarak okutulur. 2. ve 3. sınıflar da diğer öğretmen tarafından okutulur. 2. ve 3. sınıflar birleştirilmiş sınıf statüsünde eğitim öğretim faaliyetlerine devam eder.

Tablo 1.6: Birleştirilmiş Sınıfları Oluşturma Şekilleri

Öğretmen Sayısı	Derslik Sayısı	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf
1	1	(1+2+3+4+5)				
2	2	(1+2+3)			(4+5)	
2*	2	(1+2)		(3+4+5)		
3	3	(1)	(2+3)		(4+5)	
4	4	(1)	(2+3)		(4)	(5)
4**	4	(1)	(2)	(3)	(4+5)	

(*) A grubu öğrenci mevcudu fazla olduğu durumlarda 3. sınıf öğrencileri B grubuna dahil edilebilir.

(**) 2. ve 3. sınıf öğrencilerinin birleştirilmesinde mevcut fazla olursa, 2 ve 3. sınıf öğrencileri bağımsız sınıflarda eğitim görür, 4 ve 5. sınıflar birleştirilmiş olarak eğitim görür (MEB, 2005b).

3.2.2. Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretme – Öğrenme Süreci

3.2.2.1. Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretmenli Dersler

Erdem (2005)'e göre birleştirilmiş sınıflarda “öğretmenli saatler” öğretmenin öğrencilerle doğrudan doğruya ilgileneceği saatlerdir. Öğretmenli derslerde öğretmen öğrencilere kılavuzluk eder kazandırılmak istenen bilgi, tutum ve beceriyi kazandırıcı etkinlikleri öğrencilerle birlikte yapar.

Öğretmenli dersler, öğrenciler için çok önemli zamanlardır. Dersler genellikle ödevli geçtiği için öğretmenin ders anlatımı, yönlendirmeleri, yaptığı açıklamaların önemi bu saatlerde daha da artmaktadır. Bu sebeple öğretmenli saatlerde öğrencilerin kendi kendilerine öğrenemeyecekleri konulara öncelik verilmelidir. Bu derslerin amacına ulaşabilmesi, verimli olarak geçmesi tüm ihtimaller düşünülerek önceden hazırlanmış iyi bir ders planından geçmektedir.

Öğretmen, birleştirilmiş sınıflarda başarı için günlük planı detaylı hazırlamalı ve karşısında birden fazla yıl öğrencisi olduğu için eğitim durumunu çok iyi düzenlemelidir. Öğretmenli dersler, öğretmensiz derslerle bir bütün oluşturacak biçimde düzenlenmelidir. Bundan dolayı, öğretmenli derslerde öğretmen, öğrencilerin öğretmensiz derslerde yapacakları çalışmalara yol gösterecek bir strateji takip etmelidir. Mesela, matematik dersinde kazandırılacak bir becerinin gerçekleştirilme aşamaları açık olarak öğrenciye gösterilmeli ve örnek çözümler yapılmalıdır. Bundan sonra öğrenciler, öğretmensiz derslerde bu örnek çözümü inceleyerek kendi başlarına daha etkili olarak çalışabilirler. Bir de öğretmenli derslerde, öğrencilerin kendi kendilerine öğrenmeleri güç olan konulara öncelik verilmelidir. Öğrencilerin kendi kendine yaptıkları çalışmalar, zaman zaman öğretmenli derslerde grupça değerlendirilmelidir. Böylece öğrenciler yanlışlarını düzeltme, eksiklerini tamamlama ve kendilerini geliştirme imkânı bulurlar (Akbaşlı ve Pilten, 2005: 16-17; Öztürk, 2005: 111).

Öğretmenli derslerde:

- Öğretmen öğretim için çok iyi bir hazırlık yapmalıdır.
- Öğretmenin temel görevi, öğrencilere kılavuzluk etmektir. Öğretmen öğrencileriyle birlikte olduğu zaman konunun ve kazandırılmak istenilen davranışların temel ve önemli noktaları üzerinde durmalıdır. Öğrencilere değişik örnek ve yol gösterici ipuçları sağlanmalıdır.
- Yapılacak öğretimin planı ayrıntılı bir şekilde hazırlanmalıdır.
- Öğretmen, öğrencilerin kendi kendilerine öğrenmeleri güç olan konulara öncelik vermelidir.
- Öğretmenli dersler, ödevli derslerde bir bütün oluşturacak şekilde düzenlenmelidir.
- Öğrencilerin öğretmensiz (ödevli) saatlerde yaptıkları çalışmalar grupça değerlendirilmelidir.
- Öğrencilerin öğretmensiz derslerde yapacakları çalışmalara yol gösterici bir strateji takip edilmelidir.
- Ortak derslere programda üst üste iki saat ayrılması halinde, iki sınıfın konusu birleşmiyorsa, bir ders saatinde de öteki sınıfın konusu işlenir.

- Öğretmensiz derslerde bir bütün oluşturacak biçim düzenlenmeli ve işlenmelidir (Erdem, 2005: 83; Akbaşı ve Pilten, 2005: 16; Şahin, 2010: 19).

3.2.2.2. Birleştirilmiş Sınıflarda Ödevli Dersler

Birleştirilmiş sınıflarda öğretmenin daha az aktif olarak öğrencilerle ilgilendiği dersler “öğretmensiz dersler”dir. Bu derslere, “ödevli dersler” veya “kendi kendine çalışma dersi” de denmektedir (Köklü, 2000: 185). Birleştirilmiş sınıflarda öğretimde asıl başarı öğretmensiz geçen derslerde, öğrencilerin kendi kendilerine yaptıkları alıştırmaların verimliliğine bağlıdır. Kendi kendine çalışma yapacak sınıfta çalışmanın rastlantıya bırakılmaması için öğrencilerin hangi etkinliklerde bulunacakları önceden belirlenerek, öğrencilere duyurulur (Abay, 2006). Birleştirilmiş sınıflarda öğretmen bir sınıfa ders işlerken diğer sınıf da öğretmenin verdiği ödevleri yaparak kendi kendilerine çalışırlar. Burada kendi kendine çalışma genellikle -diğer sınıfı rahatsız etmeden- sessiz çalışma şeklindedir.

Öğretmen bir grupta ders işlerken diğer grubun o ders saatini en etkili bir şekilde geçirmesini sağlamak zorundadır. Öğretmen, öğretmensiz denilen ödevli saatin planını en iyi şekilde yapmalıdır. Öğrencilere nasıl bir ödev vereceğini önceden belirlemeli, uygulayacağı adımları iyi bilmelidir. Ayrıca öğretmen ödevli saatte öğrencilere ne yapacaklarını çok iyi şekilde anlatmalı, öğrencilerin ödevlerini nasıl yapacaklarını anlamalarını sağlamalıdır. Öğretmen doğru bir plan yaparak ve rehberlik ederek öğrencinin bu saatlerini verimli bir şekilde geçirmesini sağlayabilir (Abay, 2007).

Birleştirilmiş sınıflarda öğrenciler zamanın bir bölümünü kendi kendine çalışarak geçirmek durumundadır. Öğretmen bir grupta ders işlerken diğer grup kendi kendine çalışma yapmak zorundadır. Böyle durumlarda öğrencilerin *öğrenmeyi öğrenmeleri* gerekmektedir. Ayrıca öğrenci kendi kendine çalışma yaparak *zamanı kullanmayı* da öğrenmektedir.

Birleştirilmiş sınıflardaki öğrencilerin derslerinin bir kısmını ödevli (öğretmensiz) dersler oluşturur. Birleştirilmiş sınıfların bu özelliği nedeniyle öğretmen ve öğrencilerin başarılı olmaları, öğrencilerin kendi kendine çalışmalarını yürütme konusundaki bilgi ve becerilerinin derecesine bağlıdır. Bu nedenle

birleştirilmiş sınıfı okutan öğretmenler, öğrencilerine öncelikle kendi kendine çalışma için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmalı ve ödevli dersler ile ilgili konuları seçerken öğrencilerin bireysel özelliklerini ve seviyelerini dikkate almalıdırlar. Ödevli dersler, öğrencilerin kendi kendine çalışmasına, öğrenmesine ve yetişmesine imkân sağlar. Eğitimde, kendi kendine çalışma yetişmenin gerçekleşmesine hizmet eder (Öztürk, 2005: 118).

2005 programıyla birlikte etkinliklerin önemi daha da artmıştır. Ödevli ders saatlerinde programdaki kazanımlara yönelik etkinlikler yaptıracaktır. Ancak, bazı durumlarda öğretmen bu saatlerde aşağıdaki çalışmalarını da yaptırabilir (Köksal, 2005: 25-26):

Yeni derse hazırlanmak; evlerinde uygun çalışma ortamı bulunmayan öğrencilere, ödevli derslerde, bir sonraki derste işlenecek konu ödev olarak verilir. Böylece işlenecek olan konunun bu öğrenciler tarafından daha kolay anlaşılmasına yardımcı olunur.

Geçen dersleri tekrarlamak; geçmiş konularla ilgili ödevler verilerek, ödevli derslerde öğrenciler kendi kendilerine çalıştırılır. Bu çalışma, konuların tekrarlanmasını sağlar. Bu çalışmada çocuğa bıkkınlık veren ve onu ezberciliğe yöneltten tekrarlardan kaçınılmalıdır. Konu birkaç kez tekrarlanacaksa, hep aynı yöntemle tekrar edilmemelidir. Tekrar, daima öğrencilerin ilgisine dayanmalı ve onları düşünmeye sevk etmelidir.

Öğrenilen bilgilerin ölçülmesi; öğrencilerin bilgilerini yoklamak için, öğretmen testler hazırlar. Ödevli saatlerde bu testler öğrencilere verilir, cevaplandırıldıktan sonra toplanıp, değerlendirilir. Kitabın ölçme-değerlendirme bölümündeki alternatif ölçme araçları da kullanılabilir.

Okuma etkinlikleri; zevk ve eğlence için kitap ve dergilerden hikâye, şiir, masal okumak, eğitsel bulmacalar çözmek. Türkiye’de nüfusun yaklaşık % 99’u okuma yazma biliyor. Ancak okur/yazar oranı çok düşük. Neden okumuyoruz? Ya da yazmıyoruz? Sorusunun cevabı iyi araştırılmalıdır. Okullar öğrencilere sadece anlayarak hızlı okumayı öğretmemeli, okumayı sevdirmelidir.

Yazma etkinlikleri; ödevli derslerde, mektup, dilekçe, tutanak, okul gazetesi için haber, makale, öykü yazmak. Gezi, bayram tatilleri, hafta sonu tatilleri ile ilgili gözlem ve anıları yazmak.

Derslik ve okulla ilgili işler yapmak; bulunduğu yerin, sıra ve masanın temizliğini yapmak, kitaplığı düzenlemek, araç-gereçleri yerleştirmek, bozuk olanları onarmak.

Sosyal etkinliklere hazırlık; bayram hazırlıkları yapmak, sınıf ve okul müsamerelerine hazırlanmak, gezi hazırlıkları ve planını yapmak.

Değerlendirme etkinlikleri; okul gazetesine konulacak yazı, resim, şiir ile bayramlarda ve özel günlerde okunacak konuşma ve şiirlerin seçimini yapmak.

Öğretmensiz derslerde:

- Öğretmen çalışmaları çok iyi planlamalıdır.
- Bir eksiklik olarak değil, öğrencilerin kendi kendilerini etkin kılmaya yarayan özel bir fırsat olarak değerlendirilmelidir.
- Öğrencilere ne yapacakları ve nasıl yapacakları konusunda örneklerle ayrıntılı bir açıklama yapılmalıdır.
- Öğrenciler kendi kendilerine meşgul olacakları bu saatlerde sadece öğrendiklerini tekrarlama değil, aynı zamanda yeni öğrenmelere, çalışmalara hazırlanma imkânı verilmelidir.
- Kendi kendine çalışma ödevleri, mevcut olanaklarla belirlenen sürede bitirilebilecek nitelikte olmalıdır.
- Ödevler, öğrencinin kendi başına, aşırı zorlanmadan üstesinden gelebileceği türden olmalıdır.
- Ödevlerin etkili olması, öğretmenin kontrolü ve düzeltmesine bağlıdır. Öğretmenin bu çalışmayı geciktirmeden yapması, etkinlikleri etkili ve verimli kılar.
- Çalışmalar mutlaka öğretmenle birlikte grupça ödevli saatin amacına ulaşıp ulaşılmadığını anlamak üzere değerlendirilmelidir (Erdem, 2005: 84; Köksal, 2005: 28).

3.2.3. Birleştirilmiş Sınıflarda Seviye ve İlgi Grupları ile Çalışma

3.2.3.1. Seviye Grupları ile Çalışma

Belli bir bilgi ve beceri alanında birbirine yakın düzeyde bulunan öğrencilerin öğretim amacıyla birlikte çalışmak için oluşturdukları gruba “seviye grubu” denir (MEB, 2005b: 361).

Köklü’ye (2000) göre seviye grupları, belli bir alanda başarı bakımından birbirine yakın olan öğrencilerin oluşturdukları kümedir. Seviye kümeleri daha çok anlatım ve beceri derslerinde oluşturulur. Özellikle Türkçe ve Matematik derslerinde bütün öğrencilerin aynı başarıyı göstermeleri mümkün değildir. Bu durumda etkili bir öğrenme-öğretme süreci için öğrencilerin başarı durumları dikkate alınarak seviye grupları oluşturulur. Seviye gruplarında sayı aranmaz. Seviye gruplarındaki öğrenciler ve öğrenci sayıları dersten derse değişebilir.

Kalabalık öğrenci gruplarıyla yapılan öğretimde, öğrencilerle teker teker hazır bulunuşluk düzeylerine uygun bireysel öğretim yapabilmek olanaksızdır. Bu gruptaki öğrencilerin tüm derslerde aynı başarıyı göstermeleri de güçtür. Çünkü bu öğrencilerin bireysel farklılıkları okuldaki öğrenme başarılarına etki etmektedir. Her bir öğrenci için ayrı ayrı ilgilenme olanağı daha sınırlı olan birleştirilmiş sınıf öğretmeni, olumsuzlukları aza indirmek ya da ortadan kaldırmak için seviye kümeleri oluşturmak zorundadır (Köksal, 2005: 20-21).

Seviye grupları oluşturulurken öğretmene bazı görevler düşmektedir. Bazen hata yapılmakta ve bu da seviye gruplarındaki etkinliklerde istenmeyen durumlara yol açabilmektedir. Bu olumsuz durumların oluşmaması için seviye gruplarının çok özenli oluşturulması gerekmektedir.

Seviye kümelerinde belli sayıda öğrenci olması gerekmez. Birleştirilmiş sınıflarda öğretmen, seviye kümelerini kimi zaman derslere göre yapar. Öğrenci bir derste orta, başka bir derste ileri düzeyde seviye kümesinde bulunabilir (Köksal, 2005: 20-21).

Seviye grubunun oluşturulması özel dikkat ister. Aksi durumda öğrencilerde istenmeyen davranışlar gözlenebilir. Öğrencilerin çoğunluğu, düzey olarak kendilerinden düşük gördükleri grubun üyesi olmak istemezler. Böyle bir grubun üyesi olduklarını kabullenmeleri zordur. Aynı şekilde öğrencinin kendini ileri düzeyde gördükleri bir grubun üyesi olarak görmeleri de aşırı güven ve buna bağlı olarak birtakım olumsuz gelişmelere neden olabilir. Bu sebeple seviye kümeleri

oluşturulurken bu durumların öğrencilere hissettirilmemesi gerekir. Ayrıca öğrencinin içinde bulunduğu seviye grubu sürekli aynı düzeyde olmamalı ve aynı öğrencilerden oluşmamalıdır (Köksal, 2005: 20-21; Erdem, 2004: 85).

3.2.3.2. İlgi Grupları İle Çalışma

Birleşmiş sınıflarda, Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Fen ve Teknoloji dersleriyle ifade ve beceri derslerinde Tarım-iş çalışmalarında, öğrencilerin ilgi duydukları konularda derinlemesine çalışma fırsatları hazırlamak için *ilgi grupları* oluşturulur. Bu grupların çalışmalarında çevrenin özelliğine göre projeler oluşturmak, deneysel çalışmalar yapmak için öğrencileri motive etmek gerekir. Bu tür çalışmalar öğrencilerin yeteneklerini ve yaratıcı güçlerinin gelişmesini sağlayacağından öğretmen tarafından desteklenmeli ve kılavuzluk edilmelidir (Akbaşlı ve Pilten, 2005: 18).

Ünite, küme çalışması biçiminde işlenecekse, oluşturulacak kümeler ilgi kümeleridir. Daha çok mihver derslerinde oluşturulan ilgi kümeleri, en az 3 en fazla 7 kişiden oluşan kümelerdir. Kümelerin oluşmasında, oylamada belirsizliği gidermek amacıyla, genellikle 3, 5, 7 gibi tek sayılar kullanılır. Bu tür kümeleri oluşturmanın temel dayanağı, öğrencilerin ilgilidir. Ünitedeki konular, belirlenen konu alanının değişik yönleriyle ilgilidir. Öğrenci, konu alanının değişik yönlerini ele alan konularda ilgi duyduğu birini seçer ve üzerinde çalışır. Aynı konuya ilgi duyan öğrenciler bir araya gelerek bir küme oluştururlar. Bu şekilde oluşan kümeye *ilgi kümesi* denir. Öğrencinin konuya ilgi duyması için konuyu tanıması gerekir. Bu amaçla öğretmen, kümeleri oluşturmadan önce konuları öğrencilere tanıtmalıdır. Öğrencilerin üniteyi toptan tanımaları için ünite ile ilgili hazırlık çalışmalarında verilen hazırlık soruları bütün öğrenciler tarafından cevaplanır. Öğrencilerin her biri soruların yanıtlarını bulurken aynı zamanda üniteyi de tanımış olur. Bundan sonra ünite konuları sınıfın öğrenci sayısı dikkate alınarak kümelendirilir. Daha sonra, hangi öğrencinin hangi kümeye girmek istediği belirlenir. Bu aşamada öğretmenin, her kümede farklı yetenek ve gelişmişlik düzeyinde olan öğrencilerin yer almasına dikkat etmesi gerekir. Bu durum kendiliğinden ortaya çıkmamışsa, öğretmen, öğrencileri yönlendirerek ve ilgi uyandırarak her kümenin karışık yapıda olmasını sağlamalıdır (Köklü, 2000: 187).

3.2.3.3. Seviye ve İlgili Grupların Yararları ve Sınırlılıkları

Yararları;

1. Planlı iş yapma ve birlikte planlama alışkanlığı kazandırır.
2. Öğrenci, ilgi ve gereksinimine uygun bir konuyu öğrenmek için kendi isteğiyle bir kümede görev alırsa, daha istekli çalışır ve daha başarılı olur.
3. Öğrenci, yaşamı boyunca başvuracağı öğrenme yolları kazanır.
4. Bir grubun üyesi olmak, grup üyeleriyle bazı şeyleri paylaşmak, birilerine yardım etmek bireyin kendine olan güvenini artırır.
5. Öğrencilerin yapıcı yaratıcı olmalarını sağlar.
6. Öğrenci bireysel ayrılıklarına göre becerilerini gösterir ve geliştirirler.
7. Sorumluluk alma, verilen görevi başarıyla yerine getirme, karşılaştırma yapma, düşünme, konuşma, tartışma, inceleme, araştırma, dinleme, paylaşma, eleştirme gibi yeteneklerin gelişmesine yardım eder.
8. Öğrenciler, ezber yerine, yaparak yaşayarak öğrenme yaşantıları kazandıklarından dolayı dersleri daha çok sevecek ve ilgiyle izleyecektir (Köksal, 2005: 23; Köklü, 2000: 189-190; Erdem, 2004: 86; Akbaşlı ve Pilten, 2005: 20).

Sınırlılıkları

1. Birleştirilmiş sınıflı okullarda yeterli araç-gerecin bulunmaması, etkinliklerin etkisiz ve verimsiz olmasına neden olabilir.
2. Öğretmenin, küme çalışması konusunda yeterli bilgiye ya da deneyime sahip olmaması çalışmaları sınırlandırabilir.
3. Öğrencilerin yeterince hazırlanamamaları sınıf içindeki çalışmaları sınırlandırabilir.
4. Zamanın sınırlı olması etkili ve verimli çalışmaya engel olabilir.
5. Özellikle ‘‘ Seviye grupları ‘‘ uygulamasına yöneltilen eleştiriler, bu uygulamaya alternatif yaklaşımları gündeme getirmiştir. Bu yaklaşımların başında ‘‘ Kubaşık Öğrenme ‘‘ ve ‘‘ Tam Öğrenme ‘‘ stratejileri gelmektedir (Köksal, 2005: 23; Köklü, 2000: 190; Erdem, 2004: 86).

3.2.4. Yardımcı Öğrenci İle Çalışma

Şahin'e (2010) göre birleştirilmiş sınıflarda öğretmene zaman kazandıracak, liderlik özelliği olan, derslerinde problemi olmayan, okuldaki bazı işleri yapabilecek ve alt sınıf öğrencilerine rehberlik edebilecek kapasitede olan öğrencilere “yardımcı öğrenci”, bu uygulamaya da “yardımcı öğrencilik” denir.

Birleştirilmiş sınıfların öğretiminde, öğretmen için zaman çok önemlidir. Kendisine ayrılan zaman bütün etkinliklerin yönetimi için yeterli değildir. Öğretmen, işini kolaylaştırmak amacıyla ileri sınıflardaki zeki, çalışkan, arkadaşlarıyla işbirliği yapabilen ve yardımsever öğrencilerden okul işlerinde ve küçük sınıfların yönetiminde yardımcı olarak yararlanılabilir. Yardımcı öğrenciler, okulda temizlik ve düzeni sağlamada, çalışma plan ve ödevlerinin dağıtılmasında, ders planlarının tahtaya yazılmasında öğretmene zaman kazandırır. Bu görevler yanında küçük sınıfların kendi kendine çalışma saatlerinde gerekli açıklamalarda bulunarak onların çalışmalarını kesintisiz olarak sürdürmelerine yardımcı olurlar (Akbaşlı ve Pilten, 2005: 27).

Yardımcı öğrenci birleştirilmiş sınıflarda öğretmene zaman kazandırılmasının yanında, bu görevi üstlenen öğrenciler, sosyal yönden gelişme ve olgunlaşma fırsatı bulurlar. Küçüklere rehberlik etmeleri onların liderlik yeteneklerini geliştirir. *Şu unutulmamalıdır ki, birleştirilmiş sınıflarda yardımcı öğrencilik görevleri olabildiğince çok sayıda öğrenciye verilmelidir.* Böylelikle de bir öğrencinin kendi derslerinden uzun süre alıkonulmamasına özen gösterilmiş olacaktır (Şahin, 2010: 27-28).

Yardımcı öğrencilere görev verilmesi üst sınıftaki bu öğrencilere sosyal bakımdan gelişme ve olgunlaşma fırsatı verir, öğretmene zaman kazandırır ve üst sınıf öğrencilerinin küçüklere rehberlik yapmalarını sağlayarak ve onların liderlik yeteneklerini geliştirir (Sımmaz, 2009).

3.3. TÜRKİYE'DE BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLAR

Türkiye'nin sosyal, ekonomik ve coğrafi koşulları birleştirilmiş sınıflar uygulamasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin tüm illerinde birleştirilmiş sınıf uygulaması yapılan okullar vardır. AB ülkelerinin hemen hepsinde, ABD'de Japonya ve Kanada gibi pek çok ülkede de birleştirilmiş sınıf uygulaması yapılmaktadır (Köksal, 2005: 8).

Ülkemizde 33.310 ilköğretim okulu bulunmaktadır. Bu sayının 11.348'i birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okullarından oluşmaktadır. Bu, birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okullarının tüm ilköğretim okullarının içerisinde önemli bir yeri olduğunu göstermesi açısından dikkate değerdir. 2010 Eylül ayı itibari ile birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okulu sayısı, bu okullarda görev yapan öğretmen sayısı ve öğrenim gören öğrenci sayısı aşağıda verilmiştir.

Tablo 1.7: Eylül 2010 Tarihi İtibariyle Birleştirilmiş Sınıflara İlişkin Sayılar*

Birleştirilmiş Sınıflı İlköğretim Okulu Sayısı		11.348					
Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı						
	Erkek	Kız	2 Sınıf Bir Arada	3 Sınıf Bir Arada	4 Sınıf Bir Arada	5 Sınıf Bir Arada	Toplam
18.827	176.414	172.788	153.612	114.648	9.724	71.218	349.202

*MEB bilgi edinme sisteminden 20.09.2010 tarihinde 533658 numaralı başvuruya verilen elektronik postanın cevabı, <http://www.meb.gov.tr/bilgiedinme/bilgiedinme.asp#>

Tablo 1.7’de görüldüğü gibi birleştirilmiş sınıflı okullarda öğrencilerin çok olması bazı sıkıntıları da beraberinde getirmiştir ve bunun üzerine farklı çalışmalar yapılmıştır. Yapılan çalışmalarda birleştirilmiş sınıflarda eğitim öğretimin kalitesini artırmak amaçlanmıştır. Cumhuriyet tarihi boyunca birleştirilmiş sınıflarla ilgili yapılan çalışmalar şöyle özetlenebilir:

İlk olarak, 1930’da çıkarılan “Köy Mektepleri Müfredat Programı” ile birleştirilmiş sınıflarda uygulanan program, müstakil sınıfların programından ayrılmıştır. Bu programla, köydeki öğrencilerin ihtiyaçları daha fazla göz önünde bulundurulmuştur. Öğrencilerin çevrelerine uyumunun sağlanması ve köy ihtiyaçlarına uygun bir öğretim yapılması amaçlanmıştır. 1939 yılında köy okulları programının kapsamı genişletilmiştir.

1936’da çıkarılan program şehir ilkokullarına yönelik bir programdı. Köy ve şehir okullarında uygulanan programın farklı olması 1936 şehir okulları programı ile 1939’da geliştirilen köy okulları programının birleştirilerek yeni bir program hazırlanmasının önünü açmıştır. Bu alanda yapılan çalışmalar neticesinde günün ihtiyaçları da göz önünde bulundurulularak “1948 İlkokul Programı” hazırlanmıştır. Bu

program 1948-1949 eğitim öğretim yılında yürürlüğe girerek 20 yıl boyunca uygulanmıştır.

1951-1952 eğitim öğretim yılında Amerika'dan Kate Wofford Türkiye'ye davet edilmiş, programın aksayan yönlerinin değiştirilip geliştirilmesi için çalışmalar yapmaya başlamıştır. Wofford şehir ilkokulları ile köy okullarında uygulanan programların farklı olması gerekliliği üzerinde durmuştur. Wofford'un görüşlerini dikkate alan MEB, ülkemizde birleştirilmiş sınıflarda görev yapan öğretmenleri yurtdışına göndererek onlardan çalışmalar yapmalarını istemiştir. Bu çalışmalar sonucunda 1962'de taslak bir program ortaya çıkmış ve bu program üzerinde ön uygulamalar yapılarak 1968 İlkokul Programı" çıkartılmıştır. Bununla birlikte, köy okulları ile şehir okullarının programları yeniden ayrılarak uygulanmaya başlanmıştır.

Birleştirilmiş sınıflarda, bağımsız sınıflarda uygulanan program uygulanır. Talim ve Terbiye Kurulu'nun 18.05.2000 tarih ve 122 sayılı kararıyla 2000–2001 öğretim yılından itibaren uygulamadan kaldırılan programların yerine, müstakil (bağımsız) sınıflarda uygulanan; "fen bilgisi", "sosyal bilgiler" ve "hayat bilgisi" programlarının birleştirilmiş sınıflarda da okutulması kararlaştırıldı. Bu uygulama ile,

1. İlköğretim okullarında aynı programın uygulanması,
2. Eğitim-öğretimde birlik ve bütünlüğün sağlanması,
3. İlköğretim okullarında program farklılığından doğan sınıf uyumsuzluklarının ortadan kaldırılması,
4. Ölçme ve değerlendirmede, üst öğrenime yönlendirmede bütünlüğün sağlanması, hedeflenmişti (Yıldırım, 2008; Erdem, 2004: 66; Köksal, 2005: 17-18).

Öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarını dikkate alan, farklı zekâ alanlarını geliştirmeyi amaçlayan, sosyal ve bireysel gelişimine katkıda bulunan, yapılandırmacı eğitim anlayışına göre hazırlanan son (2005) programda köy okulu ve şehir ilköğretim okulu olarak ayrılmamış ve ortak program benimsenmiştir.

3.3.1. 2005 SOSYAL BİLGİLER PROGRAMININ BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARDA UYGULANMASI

2005-2006 eğitim öğretim yılından başlayarak birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okullarında Hayat Bilgisi 1. sınıf (I. yıl) temaları, Fen ve Teknoloji dersi ile Sosyal Bilgiler derslerinde 4. sınıf (I. yıl) üniteleri uygulanmaya başlanmıştır. Bu uygulama dönüşümlü olarak sürdürülecektir.

Tablo 1.8: Hayat Bilgisi, Fen ve Teknoloji, Sosyal Bilgiler Ders Programlarının Yıllara Göre Uygulanması

Eğitim Öğretim Yılı	Hayat Bilgisi Programı	Fen ve Teknoloji ve Sosyal Bilgiler Programı
2005-2006	1. Sınıf (I. yıl)	4. Sınıf (I. yıl)
2006-2007	2. Sınıf (II. yıl)	5. Sınıf (II.yıl)
2007-2008	3. Sınıf (III. yıl)	4. Sınıf (I. yıl)
2008-2009	1. Sınıf (I.yıl)	5. Sınıf (II.yıl)
2009-2010	2. Sınıf (II. yıl)	4. Sınıf (I. yıl)
2010-2011	3. Sınıf (III. yıl)	5. Sınıf (II.yıl)

2005 programıyla birlikte birleştirilmiş sınıflarda uygulanan öğretim süreciyle ilgili ayrıntılı bilgi bulunmamakla birlikte ana hatlarıyla öğretmenlerin yapması gerekenlere değinilmiştir. Bunlar:

- Üç öğretmenli okullarda, birinci sınıf bağımsız, diğerleri birleştirilmiş ise, ikinci ve üçüncü sınıfları birlikte okutan öğretmen, ikinci sınıftan başlayarak (II. yıl) ve (III. yıl) diye devam etmelidir. Birinci yılı hesaba katmamalıdır. Birinci sınıfı okutan öğretmen ise, sadece (I. yıl) ünitelerine göre çalışmalarını yapmalıdır.
- Bazı durumlarda, okulun fiziki koşulları sınıfların normal birleşimini engelleyebilir. Örneğin, iki derslik ve iki öğretmenin bulunduğu bir okul; normal koşullarda (1, 2 ve 3. sınıfları) bir öğretmen, (4 ve 5. sınıfları) bir öğretmen okutacak biçimde oluşturulur. Ancak dersliğin fiziki yapısı bazen bunu engelleyebilir. Arzu edilmemesine karşın, (1 ve 2. sınıflar) bir arada, (3, 4 ve 5. sınıflar) bir arada biçiminde de oluşturulur. Böyle durumlarda, 1 ve 2. sınıfı okutan öğretmen, I.yıl ve II.yıl diye programını devam ettirirken, 3,4 ve 5. sınıfı okutan öğretmen 3. sınıflar için sürekli III. yılı esas alacak, 4 ve 5. sınıflar için I ve II. yıl ünitelerini dönüşümlü olarak işleyecektir.

- Her yıl okullarda kutlanacak bayramlar, belirli gün ve haftalar, çevrenin özelliklerini yansıtan olaylar, sırası geldikçe ilgili kazanımlarla birlikte ele alınmalıdır.
- Birleştirilmiş sınıflarda öğretmen sadece A ya da B grubunu okutuyorsa, bu öğretmen için öğretmenli ya da öğretmensiz ders saati yoktur. Öğretmen bir grupla aktif olarak ilgilenirken diğer grubun (ödevli grup) çalışmalarını sürekli izleyerek onlara gerekli yardımlarda bulunur. *Örneğin*, öğretmen A grubunu okutuyor ve Türkçe 1. sınıflara bir sesin öğretimiyle ilgili bir etkinlik yaptırıyorsa, kendi kendine çalışan 2 ve 3. sınıf öğrencilerinin ödevlerini kontrol ederek düzeltmeler yapar.
- Birleştirilmiş sınıflarda öğretmen hem A, hem de B grubunu birlikte okutuyorsa, A grubunda işlediği Hayat Bilgisi temaları ile B grubunda işlediği Sosyal Bilgiler ile Fen ve Teknoloji dersi üniteleri farklı olduğundan öğretmenli ve ödevli saatlerini öğrencilerin ihtiyaçları ve konuların niteliğine göre kullanılmalıdır.
- Öğretmen, 1. sınıf öğrencilerine okuma ve yazma becerisi ile sayı kavramını kazandırmak için daha fazla zaman ayırmalıdır.
- Özel beceri ve yetenek gerektiren dersler (resim, müzik, beden eğitimi) diğer derslerle bağlantılı olarak grupça işlenebileceği gibi, okulun tümüyle birlikte de işlenebilir. *Örneğin*; beden eğitimi dersinde öğretmen, B grubu öğrencilerine bir etkinlik yaptırırken, A grubu öğrencileri yardımcı öğrenci nezaretinde başka bir etkinlik yapabilir. Ya da müzik dersinde 23 Nisan Bayramında söylenecek bir şarkıyı hep birlikte çalıştırabilir.
- Yardımcı öğrenci birleştirilmiş sınıflarda öğretmene zaman kazandırır. Bu görevi üstlenen öğrenciler, sosyal yönden gelişme ve olgunlaşma fırsatı bulurlar. Küçüklere rehberlik etmeleri onların liderlik yeteneklerini geliştirir.
- Özellikle tek öğretmenli birleştirilmiş sınıflarda; derslik, klasik sabit sıralar yerine imkânlar ölçüsünde küme çalışmalarına uygun sıra, masa, sandalye ve gerekli diğer malzemeler ile donatılmalıdır (MEB, 2005b).

Yeni ilköğretim programı, öngördüğü öğrenme ortamı, gerekli olan eğitim teknolojileri ve materyalleri, öğrencilerden beklediği araştırma ve inceleme imkânları ve öğrenci düzeyi ile her açıdan donanımlı ve gelişmiş okullara yönelik hazırlanmış gibi görünmektedir. Ancak Türkiye'nin çoğu köy, kasaba ve gecekondü okulları, en temel hizmet

ve gereksinimlerden bile yoksundur. 2005 programının, birleştirilmiş sınıflarda nasıl uygulanacağı konusunda açıklamalar belirsizdir. Yeni programlar hazırlanırken ülkemizin ekonomik ve sosyal koşullarının göz önünde tutulması gerekmektedir. Çünkü bir okulun sahip olduğu, donanım, araç- gereç ve fiziki özellikleri öğretim programının uygulamadaki başarısını etkilemektedir (Sımmaz, 2009).

3.4. DÜNYADA BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLAR

Geri kalmış ülkeler eğitim sistemlerini politik ve hukuki temeller üzerine yerleştirmeye çalışırlar. Gelişmekte olan ülkeler, eğitim sistemlerini yapısal olarak düzenlemeye ve eğitimlerinin nicel sorunlarıyla meşgul olurlar. Gelişmiş ülkeler, eğitim sistemlerini daha fonksiyonel hale getirmeye, eğitimde kaliteyi, niteliği, verimliliği, sürekli değişimi ve gelişme hızını tartışma konusu yapmaktadır (Abay, 2006).

Birleştirilmiş sınıflı okullar sadece Türkiye’de değil, dünyanın gelişmiş birçok ülkesinde bulunmaktadır. ABD, Kanada, İngiltere, BDT, Avustralya, gibi dünyanın gelişmiş birçok ülkesinde birleştirilmiş sınıflı okullar bulunmaktadır. Bu okullar genellikle, buldukları ülkenin kırsal alanlarında eğitim hizmeti vermektedirler. Kırsal alanda tarım, hayvancılık, ormancılık ve balıkçılıkla geçimini temin eden ailelerin çocuklarına eğitim hizmetini ulaştırma gayesiyle açılmışlardır. Birleştirilmiş sınıflı okul modeli, kırsal alandaki yerleşim birimlerine uyarlanarak geliştirilmiştir. Her ülke kendi şartlarına, ihtiyaçlarına toplumsal özelliklerine, gelecekte beklediklerine göre, birleştirilmiş sınıf uygulama modeli geliştirmişlerdir (Doğan, 2000).

Kuzey ülkelerinde, 1980’lerde eğitimsel, coğrafik, ekonomik ve sosyal nedenlerden ve kırsal alanları canlandırma hareketlerinden dolayı birleştirilmiş sınıflar tekrar önem kazandı ve hatta ilgi odağı haline geldi. Birçok Avrupa ülkesi, Amerika ve Kanada 1980’lerde birleştirilmiş sınıfları tekrar işlevsel hale getirdiler ve bu sınıfları nüfus yoğunluğunun düşük olduğu bölgelerde etkili bir eğitimsel yapı olarak gördüler. Bu hareketin sürdürülmesiyle, gelişmekte olan ülkelerde eğitime yardım eden kuruluşlar birleştirilmiş sınıflara yeniden önem atfettiler. Son 20 yıl içerisinde, birleştirilmiş sınıflarla ilgili Latin Amerika ve Asya’da birçok proje yapıldı (Bayar, 2009).

Birleştirilmiş sınıf uygulaması olan dünyanın değişik ülkelerinden örnekler şöyledir (Little, 2004):

- Avustralya'nın kuzey bölgelerinde 1988 yılında okulların % 40'ı birleştirilmiş sınıf uygulaması yapılan okullardı.
- İngiltere'de 2000 yılında bütün sınıfların % 25.4'ü birleştirilmiş sınıf kapsamında olan okullardı. Birleştirilmiş sınıf, iki ya da daha çok sınıfın birleştirilerek bir öğretmen tarafından okutulmasıdır.
- Hindistan'da 1996 yılında ilköğretim okullarının % 84'ünde 3 öğretmen ya da daha az öğretmen görev yapmaktaydı. Bu öğretmenler, iki veya daha fazla sınıfın birleştirildiği gruplarda eğitim öğretimi yapmaktaydılar.
- Nepal'de 1998'de ilköğretim öğretmenlerinin oranı % 3.8'di. ilköğretim okulları 5 sınıftan oluşuyordu. Öğretmenler iki ya da daha fazla sınıfların birleştirilmesinde oluşan sınıflarda eğitim yapıyorlardı.
- Kuzey İrlanda'da 2002 yılında tüm sınıfların % 21.6'sı iki ya da daha fazla sınıfın belirli bir düzenle bir araya gelmesinden oluşan birleştirilmiş sınıf kapsamındaydı.
- Peru'da tüm ilköğretim okullarının % 78'i birleştirilmiş sınıf olarak eğitim öğretimi yapmaktaydı. Birleştirilmiş sınıflı okulların % 41'inde sadece tek öğretmen, %59'unda birden fazla öğretmen görev yapmaktaydı.
- Sri Lanka'da 1999 yılında tüm okulların % 63'ünde dört ya da daha az öğretmen görev yapmaktaydı. Bu okulların bazıları beş sınıfın birleştirildiği ilköğretim okullarıydı.

4. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Abay (2006), “Birleştirilmiş Sınıf Uygulamasında Öğretmenlerin Öğretme-Öğrenme Sürecinde Karşılaştığı Sorunlar” adlı çalışmasında, birleştirilmiş sınıf okutan öğretmenlerin; öğretmen yeterliliği, okul olanakları, programın yapısı, okul aile işbirliği ve öğrencilerden kaynaklanan sorunlar yaşadıklarını tespit etmiştir.

Abay (2007), “Birleştirilmiş Sınıflarda Sosyal Bilgiler Öğretimindeki Sorunlar” adlı çalışmasında, Sosyal Bilgiler dersinin içeriğinin öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına göre düzenlenmediği, buna karşın içeriğin öğrencilerin kültürel gelişimini sağladığı, olaylara ve olgulara karşı bakış açısını geliştirdiği, içeriğin öğrenciler tarafından anlaşıldığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca araştırmanın sonucunda haftalık ders saatinin yetersiz olduğu, öğretmenlerin değişik öğretim

yöntem ve tekniklerini kullanmadığı, öğrencileri seviye gruplarına göre ayıramadığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin yaparak, yaşayarak, deneyerek, inceleyerek çalışmalar yapamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenci etkinliklerinin hepsinin yapılmadığı ve yine öğrenci etkinliklerinin zamanında yapılamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Aykaç ve Başar (2005), “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Eğitim Programının Değerlendirilmesi” adlı çalışmasında öğretmenlerin görüşlerine göre, yeni Sosyal Bilgiler Eğitim Programının yapılandırmacı yaklaşıma uygun olarak hazırlandığı, bu yönüyle öğrenci merkezli yöntemlerin uygulanmasına, öğretme sürecine öğrencinin etkin bir şekilde katılımına ve bilginin öğrenme sürecinde öğrenci tarafından yapılandırılmasına olanak sağladığı görülmüştür.

Coşkun (2007), “İlköğretim 4. ve 5. Sınıflar Sosyal Bilgiler Programı Hakkında Öğretmen Görüşlerine İlişkin Nitel Bir Araştırma” adlı çalışmasında öğretmenlerin taslak programa bakmadıkları, ders kitaplarından kaynaklanan sorunların olduğu, MEB’in açtığı hizmet içi eğitim kurslarının daha işlevsel olması gerektiği, programın dışında öğretmenlerden kaynaklanan sorunların olduğu, formatör değil de yaratıcı öğretmenlerin yetiştirilmesi gerektiği görülmüştür.

Ece (2007), “İlköğretim Birinci Kademe 2005 Sosyal Bilgiler Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi” adlı çalışmasında öğretmenlerin büyük bir kısmı İlköğretim Sosyal Bilgiler Programını; kazanımlar, içerik, eğitim durumları ve değerlendirme boyutlarında uygun ve yararlı bulmaktadırlar. Ayrıca öğretmenlerin büyük çoğunluğu Sosyal Bilgiler kazanımlarının iyi belirlendiği görüşündedir.

Ersoy (2009), “Yeni İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının Uygulanması İle İlgili Değerlendirmeler” adlı çalışmasında; Yeni Sosyal Bilgiler öğretiminde içerik kısmında yer alan bilgileri ve bu bilgilerin öğrencileri kazanımlara ulaştırmada yetersiz olduğunu, bu nedenle 2005 programında içerik kısmının öğretmenler tarafından doldurulduğunu tespit etmiştir. 2005 Sosyal Bilgiler Programında konuların öğrenci merkezli bir anlayışla işlenmeye çalışılsa da zaman zaman öğretmen merkezli bir anlayışın da hakim olduğu anlaşılmıştır. Bunun yanında eski programın getirdiği alışkanlıkların 2005 programının uygulanmasını zorlaştırdığı

görülmüştür. Programda yer alan konuların işlenmesinde ders saatinin yetersiz olduğu, ayrıca sınıf mevcutlarının fazla olması ve okulların fiziki şartları yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programının uygulanmasını güçleştirdiği tespit edilmiştir.

Köroğlu (2006), “İlköğretim I. Kademe Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretimi ile İlgili Sorunlar” adlı çalışmasında Sosyal Bilgiler eski (1998) programının konularının geniş kapsamlı olduğu, bunun sonucunda da öğrencilerin çok zorlanıp ezberciliğe kaçtığı görülmüştür. 2005 programında konuların kapsamının biraz daha hafifletilerek ezberciliğin ortadan kaldırılmaya çalışıldığı; öğrencilerin, yapılan etkinliklerle aktif hale getirildiği sonucuna ulaşılmıştır.

İdikurt (2006), “Değişen Yeni İlköğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi” adlı çalışmasında 2005 programında yaklaşımların açık olarak belirtildiğini, eski programda yaklaşımların böyle açık olarak belirtilmediğini ifade etmektedir. Öğretmenlerin bu programın uygulamasında katkı ve yaratıcılık özelliklerinin katılımının da istendiğini, 2005 programında önceki programa benzer özelliklerin olduğunu, bu benzerliklerin olumlu olduğunu belirtmiştir. 2005 programı için eski programda aksayan yanların çıkartıldığını, yerine daha dinamik süreç ve beceriler eklendiğini, 2005 programında eskisine göre sosyal, politik gelişmelere de yer verildiğini, bunun önemli bir gelişme olduğunu belirtmiştir.

Kalıpçı (2008) “İlköğretim 1998 ve 2004 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarına Göre Yazılmış 4. Ve 5. Sınıf Ders Kitaplarının Öğrenme Anlayışları, İçerik ve Kullanılabilirlik Açısından Karşılaştırılması” adlı çalışmasında 2004 Sosyal Bilgiler Programı için; bilgilerin azaltıldığını, öğrencileri araştırmaya yönlendirdiğini, öğrenci merkezli olduğunu, günlük hayattan güncel konulara yer verildiğini, yaparak yaşayarak öğrenmeyi esas aldığını, örneklerin çoğaldığını ve anlatımın güzelleştiğini, öğrencilere kendini ifade edebilme şansı verdiğini, derslerin daha eğlenceli geçtiğini, öğrencilerin yorum yapmasına olanak tanıdığını belirtmiştir.

Okta (2008), “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 1998 ve 2004 Öğretim Programlarının Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak Hedefler/Kazanımlar Boyutunda Değerlendirilmesi” adlı çalışmasında öğretmenlerin 2004 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı kazanımlarına ilişkin görüşlerinin 1998 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı hedef ve davranışlara ilişkin görüşlerine göre daha olumlu

olduğu sonucuna varmıştır. 2004 programının yapılandırıcı eğitim anlayışına paralel olarak oğrenci merkezli bir oğretimi teşvik ettiğini, bununla birlikte, kalabalık sınıf mevcutlarının sınıftaki her oğrenciye ulaşılmasını ve programın gerektiği gibi uygulanabilmesini olumsuz yönde etkilediğini, bu nedenle kalabalık sınıf mevcutlarının programın daha iyi uygulanmasına ortam sağlayacak şekilde düzenlenmesi gerektiğini belirtmiştir.

Oruç ve Altın (2007), “Sosyal Bilgiler Dersi Yeni Oğretim Programı ile İlgili Oğretmen Adaylarının Görüşleri” adlı çalışmasında oğretmen adaylarının yarıya yakın bir oranının 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Oğretim programı ile ilgili olumlu düşüncelere sahip oldukları tespit edilmiştir.

Öktem (2006), “İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Oğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Kavramları Anlama ve Kazanma Düzeyleri” adlı araştırmasında konuların oğrencilerin gelişim basamaklarına uygun bir şekilde örneklerle ele alındığını belirtmiştir. Okullarda geleneksel yöntemlerin yanı sır, programda n görülen etkinliklere de yer verilmesi gerektiği vurgulanarak, oğretim etkinliklerinin bu şekilde planlanması ve yapılandırmacı yaklaşımın genel felsefesinin oğretmenlere iyi benimsetilmesi halinde 2005 programı amacına ulaşabilir.

zkal, Güngör ve Çetingöz (2004), “Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Oğretmen Görüşleri ve Oğrencilerin Bu Dersle Yönelik Tutumları” adlı çalışmasında ilköğretim 4. ve 5. sınıflardaki oğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının genelde olumlu olduğu saptanmıştır. Ancak, oğrenim düzeyi ilerledikçe olumlu tutumlarının azaldığı görülmektedir.

Tümsek (2006), eski (1998) ve yeni (2004) Sosyal Bilgiler Programını karşılaştırmalı incelediği “Eski (1998) ve Yeni (2004) İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Oğretim Programları ve Ders Kitaplarında (4. ve 5. Sınıf) Tarih Konularının Mukayesesi” adlı çalışmasında Yeni Sosyal Bilgiler Programı oğretmene daha esnek bir örüntü sunmuş özellikle programda yer alan etkinlikler oğrencinin çeşitli bilgi, değer, tutum ve beceriyi kazanmasında etkili olabilecek uygulamalar olmuştur. Programın başarıya ulaşması için zamana ihtiyaç olduğu görüşü ağırlık kazanmıştır. Ayrıca yeni programın “oğrenci merkezli” ya da “yapılandırmacı” yaklaşımdan hareketle etkinlik temelli, oğrencinin oğrenme sürecine aktif katılımını amaçlayan,

dersler arası yatay ve dikey ilişkileri dikkate alan, sınıf içi ve sınıf dışı öğrenme deneyimlerini bütünleştirmeye önem veren bir anlayışla geliştirmeye çalışıldığını belirtmiştir.

Dursun (2006), “Birleştirilmiş Sınıflarda Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri” adlı çalışmasında birleştirilmiş sınıflarda eğitimin; etkileşim, yardımlaşma ve kaynaşma, büyüklerden öğrenme vb. açılardan faydalı olduğunu belirtmiştir. Ancak zaman sıkıntısı, ailelerin eğitime olumsuz bakış açısı, araç gereçlerin ve fiziki koşulların yetersizliği, gelişim özellikleri farklı öğrencilerin bir arada olması, köylerde, sağlık, ulaşım ve iletişim sorunlarının yaşanması gibi pek çok sorunun devam ettiği de görülmektedir.

Bayar (2009), “Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Anabilim Dalı 4. Sınıf Öğrencilerinin Birleştirilmiş Sınıflar Hakkındaki Görüşleri” adlı çalışması birleştirilmiş sınıflarda; “öğretmenlerin bir sınıfla ilgilenirken diğer öğrencilerin dikkatlerinin dağılması sorunu yaşamaları, bağımsız sınıflara göre sınıf yönetiminin daha zor olması, öğretmenlerin birleştirilmiş sınıflarda kullanılması gereken yöntem ve teknikler bakımından eksik olmaları, öğretmenlerin programı uygulamak için zaman sıkıntısı yaşamaları, öğretmenlerin yanıflara anında müdahale etme olanaklarının bulunmayışı, yaşça küçük öğrencilerin büyük öğrenciler arasında pasif kalması ile öğretmenlerin kaynak ve destek eksikliği yaşamaları” gibi durumların eğitim-öğretim sürecini sınırlandırdığını göstermiştir.

Sınmaz (2009), “Birleştirilmiş Sınıf Öğretmenlerinin Yeni İlköğretim Programının Uygulamasına İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi” adlı çalışmasında birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre yapılandırmacı yaklaşıma dayalı yeni ilköğretim programının kuramsal olarak iyi hazırlandığı ancak birleştirilmiş sınıflarda uygulama sürecinde öğrencilerin hazır bulunuşlukları ve bilişsel düzeylerine uygun olmadığı belirtilmiştir. Programdaki etkinliklerin tamamını uygulamak için zamanın yetersiz olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, araç gereç eksikliği, maddi olanaksızlıklar ve çevresel koşulların elverişsiz olması programda öngörülen öğretme-öğrenme ortamının oluşturulmasını ve etkinliklerin gerçekleştirilmesini engellediği sonucuna varılmıştır.

Palavan (2007), “İlköğretim Birinci Kademe Birleştirilmiş Sınıflardaki 4. Sınıf Öğrencilerinin, Sosyal Bilgiler Dersinin Kazanımlarına Erişim Düzeyleri” adlı çalışmasında birleştirilmiş sınıfta ve bağımsız sınıfta eğitim gören 4. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinin kazanımlarına erişim düzeyleri karşılaştırıldığında, bağımsız sınıflarda öğrenim gören 4. sınıf öğrenciler lehine anlamlı bir fark olduğu görülmüştür.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırma, 2005 Sosyal Bilgiler Ders Programının birleştirilmiş sınıflarda uygulanması ile ilgili olduğundan, birleştirilmiş sınıflarda bu dersi veren öğretmenlerin SBD ile ilgili görüşlerini incelemeye, derslerde karşılaştıkları sıkıntıları belirlemeye yönelik nitel bir araştırmadır. Bu çalışma, 2005 Sosyal Bilgiler Ders Programının birleştirilmiş sınıflarda uygulanmasına yönelik tanımlar ve derin sorgulama içerdiği için nitel araştırma desenlerinden durum çalışması (örnek olay) niteliğindedir.

Bu çalışmada nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Nitel araştırmanın herkes tarafından kabul edilen bir tanımını yapmak çok güçtür. Nedeni, nitel araştırma kavramının bir şemsiye kavram olarak kullanılmasından ve bu şemsiye altında yer alabilecek birçok kavramın değişik disiplinlerle yakından ilişkili olmasından kaynaklanmaktadır. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve döküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, alguların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 39). Sosyal bilimlerde analiz yapmak için farklı yöntemler işe koşulabilir. Bu yöntemlere içerik analizi, betimsel araştırma, eylem araştırması, örnek olay çalışması, gözlem, görüşme, döküman incelemesi örnek olarak verilebilir. Olaylara ve olgulara farklı bakış açılarıyla yaklaşarak değişik boyutlarını ortaya çıkartabiliriz.

Bryman, nitel araştırmaların özelliklerini şöyle sıralar:

1. Özne'nin 'gözleriyle görme' ya da perspektifini takınma
2. Günlük yaşamın sıradan/ olağan detaylarını betimleme
3. Aksiyonları ve anlamları, sosyal bağlamları içinde anlama
4. Zaman ve süreci vurgulama
5. Açık ve görelî olarak yapılaşmamış araştırma desenlerini destekleme
6. İlk aşamada kavramlar ve teorilerden kaçınma (Bryman, 1988: Akt: Kuş, 2007: 86).

Kuş (2007), nitel araştırmaların ne kadar esnek ve bağlamsal olsalar da tüm araştırmacılar gibi önceden bir planlamanın yapılması gerekliliğini ifade eder. Araştırmacı, araştırma sırasında sürekli titiz bir biçimde çalışmalı ve kendi üzerine düşünüp sorular sormalıdır.

Bu araştırmada nitel araştırma veri toplama yöntemlerinden görüşme tekniğı kullanılmıştır. Görüşme, açık uçlu keşif odaklı bir metottur. Görüşmenin amacı, görüşmecinin duygularını, bakış açısını ve perspektifini derinlemesine keşfetmektir (Baş, Akturan vd, 2008: 111). Patton'a (1987) göre görüşmenin amacı, bireyin iç dünyasına girmek ve onun bakış açısını anlamaktır (Akt: Yıldırım ve Şimşek, 2011: 120). Görüşme tekniğı; yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmeler olarak üç grup olarak tasnif etmek uygundur (Karasar, 2000). Yapılandırılmış görüşmede önceden belirlenmiş sorular vardır; yapılandırılmamış görüşmede önceden sorular belirlenmez, görüşme esnasında beliren açık uçlu sorular mevcuttur.

Nitel araştırmaların temel karakteristiğinin, araştırma öznelerinin bakış açılarını, anlam dünyalarını ortaya koyma, dünyayı araştırma öznelerinin gözleriyle görme olduğı vurgulanmaktadır. Bu bağlamda nitel araştırmalarda kullanılan görüşme tekniğinin belirleyici özelliğı de, görüşülen kişilerin bakış açılarını ortaya çıkarma olmaktadır. Bu nedenle görüşülenlerin, anlam dünyalarını, duygu ve düşüncelerini anlamak, nicel görüşmelerden farklı olarak yüzeysel değıl daha derin bilgi edinmek esastır (Kuş, 2007: 87).

Bu çalışmada birleştirilmiş sınıflarda Sosyal Bilgiler Dersini veren öğretmenlerin program hakkındaki düşünceleri, uygulama sırasında karşılaştıkları güçlükler, derste karşılaştıkları sıkıntılar, ölçme değıerlendirme yöntemlerini uygulamada karşılaştıkları sıkıntıların neler olduğı, görüşme yöntemi kullanılarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Nitel araştırmalarda görüşme; öğretmenlerin samimi bir ortamda fikirlerini rahatça söylemelerine imkân sağlamakta, konuşma anında gelişen yeni sorularla konunun derinlemesine anlaşılmasına imkân vermektedir. Öğretmenlerle yüz yüze yapılan görüşmelerde ses kaydı yapılmış olup bunun yanında anlık tepkiler de kayıt altına alınmıştır.

2. ÇALIşMA GRUBU

Kaynağın kalitesi elde edilen verilerin kalitesini belirleyecek temel unsurdur. Bu yüzden görüşülecek kişilerin araştırılan konunun uzmanı olmaları ya da o konuda karar verici konumda bulunmaları beklenir (Baş, Akturan vd, 2008: 111).

Araştırma, 2009-2010 eğitim-öğretim yılında Afyonkarahisar Merkez ve ilçelerinde, 4 ve 5. sınıfları birleştirilmiş olarak okutan 32 birleştirilmiş sınıf öğretmeniyle gerçekleştirilmiştir. Bu kişiler amaçlı örnekleme yöntemlerinden, maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılarak seçilmiştir. Burada amaç, Yıldırım ve Şimşek'e (2011) göre, görece olarak küçük bir örneklem oluşturmak ve bu örnekleme çalışılan probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır. Bu çalışmada maksimum çeşitlilik örneklemesinin seçilmesiyle, imkânları farklı olan (çevre, ulaşım, oku imkânları vb.) birleştirilmiş sınıflarda, SBD Öğretim Programına ilişkin daha fazla bilgi elde edilmeye çalışılmıştır. Patton'a (1987) göre, maksimum çeşitlilik gösteren küçük bir örneklem oluşturmanın iki yararı vardır. Bunlar:

1. Örnekleme dair her durumun kendine özgü boyutlarının ayrıntılı bir biçimde tanımlanması,
2. Büyük ölçüde heterojenlik durumlar arasında ortaya çıkabilecek ortak temalar ve bunların değerinin ortaya çıkarılması (Akt: Yıldırım ve Şimşek, 2011: 109).

Araştırmanın kalitesini yükseltmek için görüşme yapılacak öğretmenler konuyla ilgili önceden bilgilendirilmiş ve araştırmaya katılım için gönüllü olup olmadıkları sorulmuştur. Bu şekilde araştırmanın çalışma grubu gönüllülük esasına göre oluşturulmuştur.

Tablo 2.1: Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Özellikleri

Cinsiyet	Bay		Bayan	
	19		13	

Meslekteki Kıdem (Yıl)	1-3 Yıl	4-6 Yıl	7-9 Yıl	10 Yıl ve üzeri
	8	12	6	6

Tablo 2.1 – devam

Eğitim Düzeyi	Ön Lisans	Lisans	Yüksek Lisans	Diğer
	1	28	2	1

Sınıf Mevcudu	10-24	25-35	36-50	51 ve üzeri
	27	4	1	-

Çalışmakta Olduğu Okulda	Müdür Yetkili Öğretmenim	Öğretmenim
	23	9

Çalışma Durumu	Kadro lu	Sözleşmeli	Ücretli
	15	12	5

Birlikte Okuttuğu sınıf sayısı	5 sınıf bir arada	4 sınıf bir arada	3 sınıf bir arada	2 sınıf bir arada
	12	2	3	15

Okuldaki Öğretmen Sayısı	1	2	3	4
	12	7	13	-

Programla İlgili Hizmet İçi Eğitim/Seminer aldınız mı?	Evet, aldım	Hayır, almadım
	19	13

3. VERİ TOPLAMA ARACI

Araştırmada birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının uygulanışı ile ilgili görüşlerini almak için, yarı yapılandırılmış olarak geliştirilen Öğretmen Görüşme Formu ve öğretmenler hakkında bilgi almak için Kişisel Bilgi Formu kullanılarak görüşmeler yapılmıştır.

Yarı yapılandırılmış sorularla, katılımcıların konunun dışına çıkması engellenmeye çalışılmıştır. Ancak bu sorular katılımcının görüşlerini kısıtlayacak nitelikte değildir. Yıldırım ve Şimşek'e (2011) göre bu tür formların kullanılmasındaki amaç, araştırma problemi ile ilgili tüm boyutların ve soruların kapsanmasını güvence altına almaktır.

Öğretmen görüşme formunda 7 ana soru ve bunların alt maddeleri bulunmaktadır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim programı genel hatlarıyla sorgulanarak birleştirilmiş sınıflarda uygulanma düzeyi tespit edilmeye çalışılmıştır. Görüşme formunda, “sorunlar”, “uygulamada zorluk”, “gerçek hayata uygunluk”, “öğrenci seviyesine uygunluk”, “birleştirilmiş sınıfa uygunluk”, “yeterlilik”, “kullanışlılık” gibi araştırmadaki önemli kavramlara yer verilmiştir.

Öğretmen Görüşme Formu, Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Anabilim Dalı'nda üç öğretim görevlisine sunularak, formla ilgili uzman görüşleri alınmış ve gerekli düzeltmeler ve eklemeler yapılmıştır. Formla ilgili uygulamada karşılaşılabilecek muhtemel sıkıntıları tespit etmek için, Afyonkarahisar'da birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinden rastgele (random) örnekleme yapılarak 5 öğretmen ile görüşülmüştür. Bu deneme sonrasında formda ortaya çıkan hatalar çıkartılmış ve form düzeltilmiştir. Bu düzenlemelerden sonra Öğretmen Görüşme Formu son halini almıştır.

4. VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırma verilerinin 5'i ulaşım sıkıntısı olduğundan yazılı olarak, 3'ü mail yoluyla, geriye kalan 24'ü ile de yüz yüze görüşme yapılarak ses kayıt cihazına kaydedilmiştir.

Afyonkarahisar ilinde bulunan 4 ve 5. sınıfları birleştirilmiş sınıf kapsamında olan 35 okuldan 32'sine ulaşılmıştır. 3'ü ile de telefonla irtibat sağlanamadığı için görüşülememiştir. Ulaşılan 35 birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okulunda görev yapan öğretmenlerin 32'si ile görüşülmüştür. Katılımcı sayısı gönüllülük esasına göre belirlenmiş olup araştırma 32 öğretmen ile sınırlı kalmıştır.

Birleştirilmiş Sınıflı Okullarda görev yapan öğretmenlerle yapılan görüşmeler, Afyonkarahisar İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nün 23.03.2010 tarihli

yazısında belirtilen, 25.03.2010- 20.05.2010 tarihleri arasında ders saatleri dışında gerçekleştirilmiştir.

5. VERİLERİN ANALİZİ

Araştırmaya katılan birleştirilmiş sınıf okutan öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen nitel verilere içerik analizi ve betimsel analiz yapılmıştır. Verilerin analizinde, öğretmenlerin SBD programı ile ilgili görüşlerini yansıtarak, var olan durumu açıklamak için betimsel analiz, daha detaylı bulguları elde etmek ve yorumlamak için de içerik analizi yapılmıştır.

Betimsel analiz, verilerin araştırma sorularının ortaya çıkardığı temalara göre düzenlenmesine ve görüşmede kullanılan soruları dikkate alarak yorumlanmasına imkân vermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

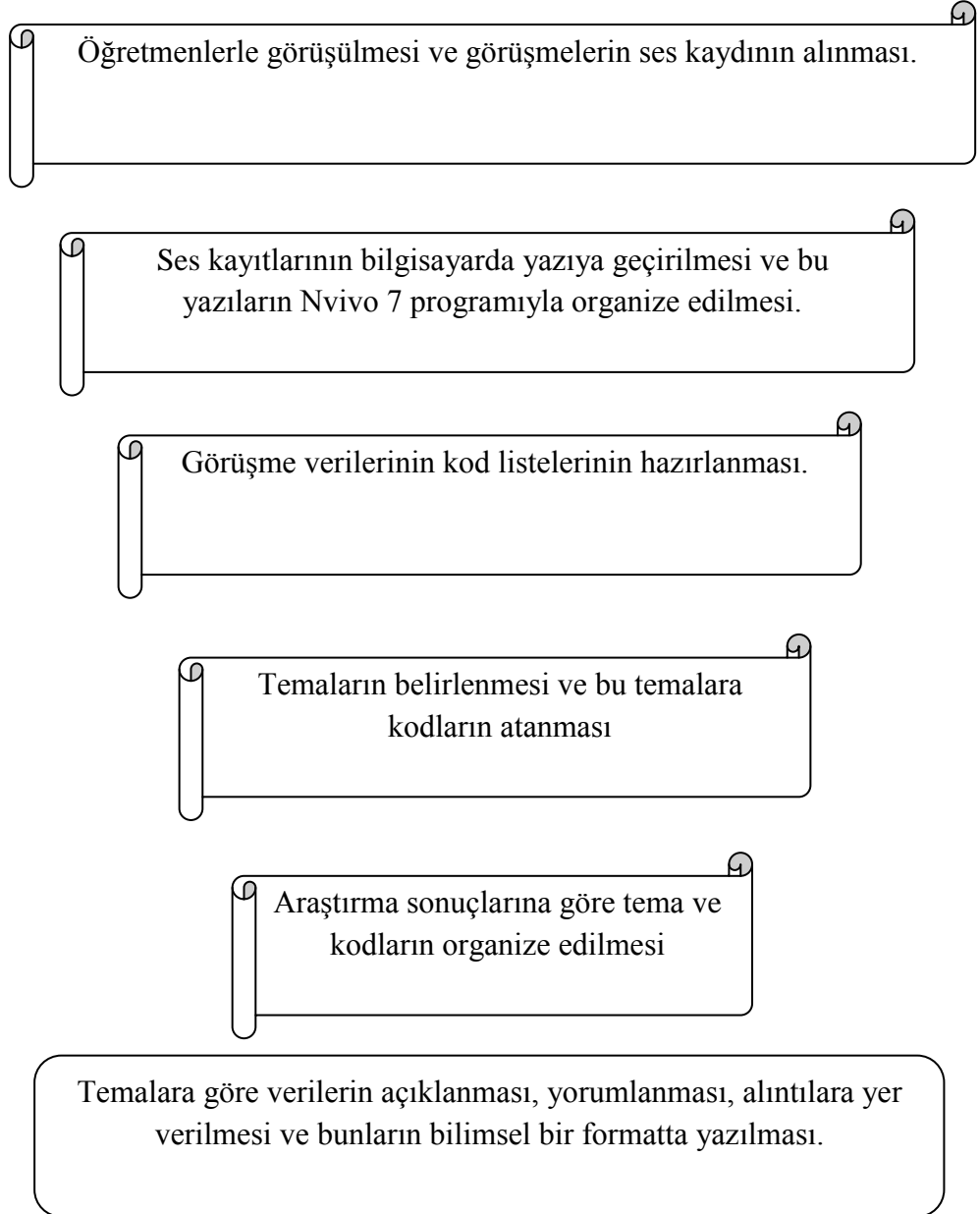
Betimsel analizde elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak da sunulabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 224). Bu çalışmada da, katılımcıların görüşlerinden doğrudan alıntı yapılarak birleştirilmiş sınıfların sorunlarını etkili bir biçimde yansıtması amacıyla betimsel analiz tercih edilmiştir.

Betimsel analizde özetlenen ve yorumlanan veriler içerik analizinde daha derin bir işleme tabi tutulur ve betimsel bir yaklaşımla fark edilmeyen kavram ve temalar bu analiz sonucu keşfedilebilir. Bu amaçla toplanan verilerin önce kavramsallaştırılması, daha sonra ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenmesi ve bu veriyi açıklayan temaların saptanması gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 227).

Bu çalışmada da, içerik analizi sürecinde, sözcükler ve cümleler organize edilerek ve yorumlanarak kodlara ulaşılmış, bunlar arasındaki ilişkiler ise yorumlanarak ve yapılandırılarak temalar oluşturulmuştur. Bu makro uygulamalar sürecinde öğretmen görüşleri daha iyi organize edilmeye, uygulamadaki sorunlar ve beklentiler anlaşılır hale getirilmeye çalışılmıştır. Bu işlemlerin yapılmasında nitel veri analizinde kullanılan bilgisayar programından (Nvivo 7) faydalanılmıştır. Nvivo, nitel araştırmalarda kullanılan bir istatistik programıdır. Kodların ve temaların organize edilmesinden sonra bulguların tanımlanması ve yorumlanmasıyla elde

edilen verilerin analizi tamamlanmıştır. Ayrıca öğretmenlerden alınan kişisel bilgiler sayı ve yüzde hesaplamalarıyla nicel olarak analiz edilmiştir.

Şekil 1: Araştırma Verilerinin Toplanması ve Analizinde İzlenen Süreç

Kodlama işlemini bir örnekle göstermek yararlı olacaktır. Katılımcının “Birleştirilmiş sınıf öğretmeni olarak Sosyal Bilgiler dersi öğretiminde karşılaştığınız sıkıntılar nelerdir?” sorusuna verdiği cevap:

- Birleştirilmiş sınıflarda sosyal bilgiler dersinde özellikle 5 sınıfın da bir arada olduğu okullarda konuların öğrencilere ağır geldiği kanısındayım.

Değişik öğretim yöntem ve tekniklerinin sık sık kullanılması gerektiğini biliyoruz; ama bu tarzda sınıflarda o kadar çok zamanımız olmadığından dolayı konuları yetiştirmemiz bile sıkıntılı oluyor. Önemli olan konuları anlatmak değil onları öğretebilmek olduğundan bana göre birleştirilmiş sınıflarda konuların biraz daha az ve hafif olması lazım. Yoksa sadece anlatmakla kalacak birçok öğretmen arkadaşlar öğretim kısmı hep zayıf kalacak.

Cevabın tamamı Sosyal Bilgilerde karşılaşılan sıkıntılar olduğu için “Sosyal Bilgilerde Karşılaşılan Sıkıntılar” düğümüne (node) atanmıştır. Ayrıca seçili alan kavramla ilgili olumsuz bir düşünce olduğu için “Olumsuz Görüşler” düğümüne atanmıştır.

6. GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK

Yıldırım ve Şimşek’e (2011) göre Nitel araştırmalara yöneltilen en önemli eleştirilerden birisi, özellikle güvenilirlik konusunda nicel araştırmalarda olduğu gibi yaygın olarak kullanılan tanımların, yöntemlerin ve testlerin olmayışıdır. Oysa nitel araştırmada gerek güvenilirlik gerekse geçerlik ile ilgili alınan birtakım önlemler vardır. Bu önlemler nicel araştırmadaki önlemlerden farklıdır. Bu farklılığın nedeni, nitel araştırmaların temel varsayımlarından ve sosyal olayların araştırılmasında dikkat edilmesi gereken öğelerden kaynaklanmaktadır.

Nitel araştırmaya temel oluşturan ilkelerden birisi, gerçeklerin bireylere ve içinde bulunulan ortama göre sürekli bir değişme içinde olduğu ve araştırmanın benzer gruplarda tekrarlanmasının aynı sonuçlara ulaşmayı mümkün kılmadığını en baştan kabul etmektir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 259).

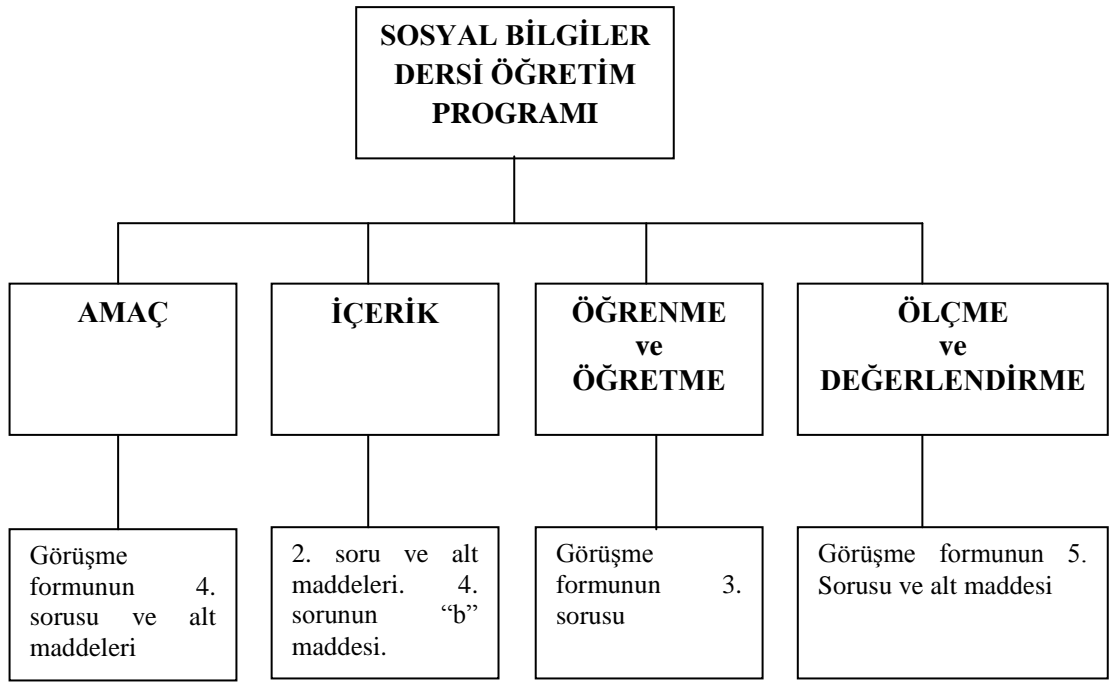
Geçerlik, araştırma sonuçlarının doğruluğunu konu edinir. *Dış geçerlik*, elde edilen sonuçların benzer gruplara ya da ortamlara aktarılabilirliğine, *iç geçerlik* ise araştırma sonuçlarına ulaşırken izlenen sürecin çalışılan gerçekliği ortaya çıkarmadaki yeterliğine ilişkindir (LeCompte ve Goetz, 1982; Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2011:254).

Araştırmada iç geçerliğin sağlanması için, veri toplama aracının konuyu genel hatlarıyla kapsaması sağlanmıştır. Tan’a (2005) göre Öğretim programlarını dört temel öğeden oluşmaktadır. Bunlar:

- 1) Amaç (Hedef),
- 2) İçerik,
- 3) Eğitim Durumları (Öğrenme-Öğretme Süreci),
- 4) Ölçme ve Değerlendirme.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programını da bu dört temel öge açısından inceleyeceğiz. Öğretmen görüşme formunda bulunan soruların bu öğelerinin sorgulaması ve her biri ile ilgili fikir vermesi sağlanmıştır.

Şekil 2: Öğretmen Görüşme Formundaki Soruların SBD Öğretim Programının Temel Öğeleriyle İlişkisi

Nitel araştırmalarda güvenirliliği sağlamanın yollarından biri araştırmaya araştırmacının dışında başka araştırmacıların da katılmasıdır. Yıldırım ve Şimşek'e (2011) göre bu yolla birden fazla araştırmacının aynı gözlem aracıyla veri toplaması, analizlerini yapması, sonuçlara ulaşılması, bu sonuçların karşılaştırılması ve ortak noktaların tespit edilmesi, araştırmanın diğer araştırmacılar tarafından kabul edilebilir olmasını sağlayacaktır.

Eş gözlemci, eğitim, psikoloji, antropoloji gibi bilim dallarında araştırma sürecinin niteliğinin yükseltilmesi amacıyla, bir başka gözlemciyle çalışılmasıdır.

Kişiler arası ilişkileri konu edinen araştırmalarda sıklıkla bir eş gözlemciyle çalışılmaktadır (Borg ve Gall, 1979; Akt: Selçukoğlu, 2006).

Bu araştırmada da bir eş gözlemciyle çalışılmıştır. Eş gözlemci Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda yüksek lisansını tamamlayan Süreyya Şevki YILDIZ'dır. Eş gözlemci, Nvivo 7 programı ile ilgili eğitim almış olup nitel araştırmalar üzerine çalışmalar yapmaktadır.

Araştırmanın güvenilirlik hesaplaması için Miles ve Huberman'ın (1994) önerdiği güvenilirlik formülü kullanılmıştır.

$$\text{Güvenirlik} = [\text{Görüş Birliği} / (\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş ayrılığı})] \times 100$$

Bu çalışmada, gözlemciler arasındaki uyum değerini tespit etmek için, temalara yapılan kodlamaların yüzdelerle karşılaştırılacaktır. Çünkü bu kodlamalar araştırma bulgularının açıklanmasını sağlayan ana unsurlardır. Bundan dolayı gözlemciler arasındaki uyumu daha iyi yansıtacağı düşünülmektedir.

Tablo 2.2: Gözlemciler Arası Uyum Değerleri

	Olumlu Görüşler			Olumsuz Görüşler		
	Gözlemci	Eş Gözlemci	Yüzdeler Uyum	Gözlemci	Eş Gözlemci	Yüzdeler Uyum
SBD'de Karşılaşılan Sıkıntılar Teması	% 6,25	% 8,48	% 86,8	% 93,75	% 87,53	% 96,6
İçerik ve Etkinlikler Teması	% 18,42	% 14,25	% 88,6	% 81,58	% 75,07	% 96
Yapılandırıcılık Teması	% 45,72	% 43,11	% 97,1	% 54,28	% 49,14	% 95,2
Beceri ve Kazanımlar Teması	% 44,89	% 39,76	% 94,2	% 55,11	% 60,12	% 95,8
Ölçme ve Değerlendirme Teması	% 42,86	% 38,14	% 94,4	% 57,14	% 65,42	% 93,6
Ortalama	%31,6	% 28,7	% 92,2	% 68,3	% 67,4	% 95,4

Tablo 2.2’de görüldüğü gibi, gözlemci ve eş gözlemcinin temalara yaptıkları kodlamaların tutarlılığı; olumlu görüşlerde ortalama % 92,2; olumsuz görüşlerde ortalama % 95,4 olduğu görülmektedir. Yapılan tüm kodlamaların ortalama % 93,8 tutarlı olduğu tespit edilmiştir. Bu sonucun % 90’ı (Miles ve Huberman, 1994: 64) geçmesi nedeniyle yapılan kodlamanın güvenilir olduğu kabul edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Çalışmanın bu bölümünde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin, görüşme formundaki sorulara verdikleri cevaplar incelenecektir. Bulguların daha anlaşılır olabilmesi için kodlamayla oluşturulan;

- a) *Sosyal Bilgiler Dersinde Karşılaşılan Sıkıntılar,*
- b) *İçerik ve Etkinlikler,*
- c) *Yapılandırımcılık,*
- d) *Beceri ve Kazanımlar,*
- e) *Ölçme ve Değerlendirme* temaları altında, “Olumlu Görüşler ve Olumsuz Görüşler” ile kıyaslanarak ele alınması gerekliliği düşünülmüştür. Ayrıca analiz sonucunda değişkenler ile temalar arasındaki ilişki, kelime frekansları çeşitli matrislerle açıklanmaya çalışılmıştır.

Nitel araştırmaların okunabilirliğini artırmak için bulgular kısmının mantıklı, açık, akıcı bir dille yazılması gerekmektedir. Bulguların araştırmacı ve okuyucu kitlesinin ortak dil kullanımına göre düzenlenmesi, ortak kavramlara uygun olarak yazılması, gereksiz yere aşırı teknik sözcüklerden ve kavramlardan kaçınılması gerekir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 242). Nitel araştırmalarda bulgular kısmında ve bulguların alt başlıklarında öğretmen görüşlerinden doğrudan alıntı yapılarak ortak görüşü temsil mahiyetindeki düşünceler tercih edilmiştir.

1. SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KARŞILAŞILAN SIKINTILARA İLİŞKİN BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ

Sosyal Bilgiler Dersinde karşılaşılan sorunları tespit etmek için öğretmenlere görüşme formunun 1. sorusu yöneltilmiştir.

- Birleştirilmiş sınıf öğretmeni olarak Sosyal Bilgiler Dersi öğretiminde karşılaştığınız sıkıntılar nelerdir?

Öğretmenlerin bu soruya verdikleri cevaplar doğrultusunda “Sosyal Bilgiler Dersinde Karşılaşılan Sıkıntılar” temasına ulaşılmış ve bu başlık altında kodlama

yapılmıştır. Tema ile ilgili kod referansları ve kodlama katılımcı sayısı Tablo 3.1’de gösterilmiştir.

Tablo 3.1: “Sosyal Bilgiler Dersinde Karşılaşılan Sıkıntılar” Temasıyla İlgili Yapılan Kodlamaya İlişkin Bilgiler

Tema	Kodlama Yapılan			
	Kişi Sayısı	Kelime Sayısı	Olumlu Görüş	Olumsuz Görüş
<i>Sosyal Bilgiler Dersinde Karşılaşılan Sıkıntılar</i>	32	1737	% 6,25	% 93,75

“Sosyal Bilgiler Dersinde Karşılaşılan Sıkıntılar” temasına yapılan tüm kodlama bilgileri Tablo 3.1’de gösterilmiştir. Tema ile ilgili genel görüşlerin elde edilmesi için sorunun cevaplarında, 32 kişinin söylemiş olduğu 1737 kelime kodlanmıştır. Bununla ilgili öğretmen görüşleri Tablo 3.2’de gösterilmiştir.

Tablo 3.2: “Birleştirilmiş Sınıf Öğretmeni Olarak Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştığınız Sıkıntılar Nelerdir?” Sorusuna Verilen Cevaplara İlişkin Bulgular

Birleştirilmiş Sınıf Öğretmeni Olarak Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Karşılaştığınız Sıkıntılar Nelerdir?	Olumlu Görüşler	Olumsuz Görüşler	Kelime Frekansları
		“Her hangi bir sıkıntıyla karşılaşmadım.” (SNE)	“Ders kitabında çalışma kitabı etkinliklerinin gösterilmeyişi.” (DNU) “Bir sene 4. sınıf konularının, diğer sene 5. sınıf konularının okutulması sorun oluşturmaktadır. Bu müstakil sınıflara göre dezavantaj oluşturmaktadır. Bazı konularda ön bilgiler istendiği zaman 4. sınıfta 5. sınıf konularıyla ilgili öğrencide ön bilgi olmamaktadır. Bu da derslerde ulaşılması hedeflenen kazanımlara ulaşamamasına sebep olmaktadır.” (SİY)

Tablo 3.2 -devam

	Olumlu Görüşler	Olumsuz Görüşler	Kelime Referansları
	“Birleştirilmiş Sınıflarda Sosyal Bilgiler dersinde karşılaştığım sıkıntı yok.” (SNEY)	“4. sınıf öğrencisi eğer 5. sınıf müfredatı işleniyorsa önce 5. sınıf konularını öğreniyor sonra geriye dönüp 4. sınıf konularını öğreniyor. Karşılaşılan en büyük sıkıntıyı bu durum oluşturmaktadır. Sosyal Bilgiler dersi programında konular çok basite indirgenmiş. Bu yönüyle öğrenciler için kesinlikle yeterli bir program değildir.” (SNB) “Konuların çok fazla olması ve ayrıntı içermesi sorun olmaktadır.” (HCŞ)	Sıkıntı&Sorun: 25 defa, Zaman&Vakit&Süre: 12 defa Konu: 54 defa Değil: 14 defa kullanılmıştır.*
Toplam Kod Referansı	2	30	1737

*Konudan bağımsız kelimeler (bağlaç vb.) göz ardı edilmiştir.

Tablo 3.2’de görüldüğü gibi 2 öğretmenin olumlu görüşüne karşılık 30 öğretmenin de içerik ekleme konusunda olumsuz görüşü bulunmaktadır. Örnek öğretmen görüşleri şöyledir:

“Bu sene 4. sınıf Sosyal Bilgiler öğretiliyor. Bu sene herhangi bir problemle karşılaşmadım ama geçen sene 5. sınıf olduğu için 4. sınıflara anlatırken baya problem yaşadım. Çünkü onun seviyesi daha az oluyor. Bu sene ki tek sıkıntım Sosyal Bilgiler 4. sınıf dersi olduğu için daha hafif dersler oluyor ve 5. sınıflara daha hafif gelmesi.” (DNS)

“Her yıl 4. veya 5. sınıfın kitabının işlenmesi bir takım güçlükler getirmektedir. 4. sınıftaki öğrencilere 5. sınıf kitabının işlenmesi ya da 5. sınıf öğrencileriyle 4. sınıf kitabının işlenmesi seviye üstü ya da seviye altında kalmasına

sebeup oluyor. Bireysel sınıflara göre daha geride kalıyor. Yapılan sınavlarda o yılın kitabı değil de diğer yılın kitabı işleniyorsa öğrenciler sınavda daha az sayıda soru cevaplandırıyorlar.” (HCÖ)

“İlk olarak 2 sınıfın bir arada olması nedeniyle programda 4. sınıfa yeni başlayan bir öğrencinin 5.sınıf sosyal bilgiler dersini işlemeye başlaması sorundur. Çünkü öğrencinin hazır bulunuşluğu düşünüldüğünde 4. sınıf öğrencisi 4. sınıf sosyal bilgiler dersini alması gerekmektedir. Bu sebeple 5.sınıftaki sosyal bilgiler dersini anlamaları açısından sıkıntılar olmaktadır. Birleştirilmiş sınıflarda öğretimin planlanması, uygulanması, ölçme değerlendirme ve sınıfın yönetimi bağımsız sınıflara göre daha karmaşık ve güçtür. Buna ek olarak, birleştirilmiş sınıf uygulaması, köye yönelik bir uygulamadır. Öğretmenin başarılı olması köyü iyi tanmasına da bağlıdır. Bunu için öğretmen, köyün tarihçesini, coğrafi, ekonomik ve toplumsal yapısını, gelenek ve göreneklerini iyi incelemeli ve gözlemelidir.” (İHAŞ)

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere öğretmenler sosyal bilgiler dersinde bir sene 4. sınıfın kitabı diğer sene 5. sınıfın kitabının okutulmasının sorun teşkil ettiğini düşünmektedirler. Ayrıca birleştirilmiş sınıflarda en önemli sorunlardan biri de vakittir. Öğretmenler iki ya da daha çok sınıfın birleştirilmesinden oluşan sınıfta sürenin tam olarak yetmediğini belirtmektedir. Dolayısıyla etkinliklerin de bu tür sınıflarda istenilen düzeyde gerçekleşmediğini düşünmektedirler. Vakit sıkıntısı çeken öğretmenlerin görüşleri şöyledir:

“Sadece Sosyal Bilgiler dersinde değil bütün derslerde karşılaştığımız problemler, birleştirilmiş sınıflarda etkinlikler konusu var kitaplardaki ve çalışma kitabındaki etkinlikler ders süresi boyunca yetişmiyor. Ödev olarak versek bile anlamadan yapınca yanlış ve eksik oluyor. Yani süre sıkıntımız var.” (EP)

“Ödevli işlenen ders saatinde öğrenciler bazı konuları anlamakta sıkıntı yaşıyorlar. İstenen öğrenme gerçekleşmiyor ya da kısmen gerçekleşiyor. Materyal sıkıntısı yaşadığımız oluyor. Ders saati süresi diğer sınıflar nedeniyle bölündüğü için süre sıkıntısı yaşıyor. Diğer sınıflar zaman zaman dersi böldükleri için soru sorarak örneğin, öğrencide oluşan dikkat dağılması dersi olumsuz etkiliyor.” (SNİ)

Farklı sorunlar olduğunu belirten öğretmenlerin görüşleri de şöyledir:

“Sıkıntı sadece iki sınıfın bir arada olmasındadır. Öğrenci taşımali sistemden veya nakillerden dolayı sınıfının konularını görememe gibi sorunlarla karşılaşmaktadır.” (SNK)

“Sadece Sosyal Bilgiler dersinde değil, bütün derslerde çocukların dikkati dağılıyor. Yani iki sınıfın bir arada olmasının vermiş olduğu dezavantaj var.” (EEŞ)

“2009-2010 eğitim öğretim yılında sosyal bilgiler dersinde karşılaştığım en büyük sorun ders kitabında çok konunun olması ama içeriğinin fazla olmaması. Çok fazla konu olmasından dolayı sene sonuna kadar konuları yetiştirmek için çok çaba sarf ettim ama yine de konuları yetiştiremedim.” (ÇYÇ)

“Diğer derslerde olduğu gibi sınıfın kalabalık olmasından (5 sınıfın bir arada olmasından) kaynaklanan sıkıntılar var. Daha çok tabi ödevlendirme yapıyoruz ve çocuklardan dönüt alma konusunda biraz zorlanıyoruz.” (DNC)

“Birleştirilmiş sınıflarda öğretmen çok değiştiği için sınıf seviyesi düşük oluyor. Bu nedenle konuyu çok basite indirgeyerek anlatmak gerekiyor. Birleştirilmiş sınıfta hepsinin birden ilgisini çekip toparlayıp seviyelerine uygun anlatmak çok vakit alıyor, ders saati aksıyor.” (AFAL)

Öğretmenlerin görüşlerini incelediğimizde birleştirilmiş sınıflarda Sosyal Bilgiler Dersinde yaşadıkları sıkıntıları; Sosyal Bilgiler Dersinin dönüşümlü olarak işlenmesi, öğrenci sayısının fazlalığı, vakit sıkıntısı, konuların çokluğu, materyal eksikliği, öğrencilerin seviye farklılıkları gibi faktörlerde toplayabiliriz.

Birleştirilmiş sınıflarda SBD programının dönüşümlü işlenmesi –bir yıl dördüncü sınıfın programı diğer yıl beşinci sınıfın programının okutulması- öğretim sürecinde bazı sıkıntıları da beraberinde getirmektedir. Bu durumda 4. sınıf öğrencisinin 5. sınıf programı görmesinin o sınıfın öğrencilerinin hazır bulunuşluk düzeyi için uygun olmamaktadır. 5. sınıf öğrencileri için de 4. sınıf programının işlenmesi bazen dersin o sınıfın öğrencilerinin seviyelerinin altında işlenmesi sonucunu doğurmaktadır.

Birleştirilmiş sınıflarda öğrenci sayısının çokluğu da sorun olmaktadır. Öğrenci sayısının artması sınıf atmosferini olumsuz etkilemekte ve sınıf disiplinini bozmaktadır. Öğretmen bir sınıfla ilgilenirken diğer sınıflardan dersin akışını

etkileyecek bir soru gelebilmekte ve öğrencilerin motivasyonu dağılmaktadır. Bu durumda öğrencileri tekrar motive etmek için öğretmenin daha fazla gayret sarf etmesi gerekmektedir.

Birleştirilmiş sınıflarda özellikle, 5 sınıfın birleştirildiği gruplarda, derslerin programdaki gibi işlenmesi için öğretmenlerin zaman sıkıntısı yaşadığı görülmektedir. Zamanında bitmesi gereken konular sonraki zamanlara ertelenmekte ve yılın sonuna doğru ertelenen bazı konular da bitirilememektedir. Bulunduğu sınıfın kazanımlarına ulaşması gereken öğrenciler, bitirilemeyen konular yüzünden kazanımların hepsine ulaşamamaktadır.

Birleştirilmiş sınıflarda öğrenci sayısının çokluğunun yanında öğrenciler arası seviye farklılığı da büyük problem teşkil etmektedir. Bazen seviye farklılığı, öğretmeni öğrenciler için daha fazla etkinlik yapmaya zorlamaktadır. Bu bağlamda, öğretmen bazı öğrencilere fazladan etkinlik yapacağından zaman sorununu tekrar gündeme getirmektedir.

2. SBD KİTAPLARINDAKİ İÇERİK VE ETKİNLİKLERE İLİŞKİN BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ

SBD içerik ve etkinliklerinin birleştirilmiş sınıflarda uygulanabilirliğini tespit etmek için öğretmenlere görüşme formunun 2. Sorusu ve alt başlıkları yöneltilmiştir:

- Sosyal Bilgiler ders ve çalışma kitabındaki içerik ve etkinliklerin birleştirilmiş sınıfta öğrenim gören öğrencilere uygun olduğunu düşünüyor musunuz?
- 1) Öğrenci özelliklerine uygun ek etkinlik yapmaya ihtiyaç duyuyor musunuz?
- 2) Etkinlikleri uygularken zorluklarla karşılaşılıyor musunuz? Karşılaşıyorsanız bunlar nelerdir?
- 3) Uygulamadığınız ya da uygulayamadığınız etkinlikler oluyor mu? Eğer varsa bunlar ne tür etkinliklerdir?
- 4) Mevcut içerik birleştirilmiş sınıf öğrencilerini belirlenen kazanımlara ulaştırmakta mıdır? Birleştirilmiş sınıflar için içerik değiştirme ya da içerik eklemesi yapılabilir mi?

Öğretmenlerin bu sorulara verdikleri cevaplar doğrultusunda “İçerik ve Etkinlikler” temasına ulaşılmış ve bu başlık altında kodlama yapılmıştır. Tema ile ilgili kod referansları ve kodlama katılımcı sayısı Tablo 3.3’de gösterilmiştir.

Tablo 3.3: “İçerik ve Etkinlikler” Temasıyla İlgili Yapılan Kodlamaya İlişkin Bilgiler

Tema	Kodlama Yapılan			
	Kişi Sayısı	Kelime Sayısı	Olumlu Görüş	Olumsuz Görüş
<i>İçerik ve Etkinlikler</i>	32	6291	% 18,42	% 81,58
Alt Temalar				
<i>Ek Etkinlik</i>	26	439	% 11,53	% 88,47
<i>Uygulamadaki Zorluk</i>	28	799	% 3,57	% 96,43
<i>Uygulanamayan Etkinlikler</i>	29	585	% 3,45	% 96,55
<i>İçerik Ekleme</i>	20	814	% 10	% 90

“İçerik ve etkinlikler” temasına yapılan tüm kodlama bilgileri Tablo 3.3’te gösterilmiştir. Tema ile ilgili genel görüşlerin elde edilmesi için sorunun cevaplarında, 32 kişinin söylemiş olduğu 3704 kelime kodlanmıştır. Bununla ilgili öğretmen görüşleri Tablo 3.4’te gösterilmiştir.

Tablo 3.4: “Sosyal Bilgiler Ders Ve Çalışma Kitabındaki İçerik Ve Etkinliklerin Birleştirilmiş Sınıfta Öğrenim Gören Öğrencilere Uygun Olduğunu Düşünüyor musunuz?” Sorusuna Verilen Cevaplara İlişkin Bulgular

Sosyal Bilgiler Ders Ve Çalışma Kitabındaki İçerik Ve Etkinliklerin Birleştirilmiş Sınıfta Öğrenim Gören Öğrencilere Uygun Olduğunu Düşünüyor musunuz?	Olumlu Görüşler	Olumsuz Görüşler	Kelime Frekansları
	<p>“Konular eğlenceli bir şekilde işlenilmiş, resimli öğelerle konular dikkat çekici bir şekilde verilmeye çalışılmış. İlgi çekici okuma parçalarıyla çocukları kendine çekmeyi başarıyor. Konular diyaloglarla dikkat çekiyor. Anlatım akıcı, yazılar okunaklı ve seviyeye uygun hazırlık ve değerlendirme soruları güzel hazırlanmış. Konuların işlenmesinde ara yerlere soruların sıkıştırılması çocukların konuya adapte olmasını sağlıyor.” (HCÖ)</p> <p>“Ders ve çalışma kitabındaki etkinlikler öğrencilerin düzeylerine uygun.” (SNEY)</p> <p>“Birleştirilmiş sınıf için içerik uygundur.” (HCU)</p>	<p>“Uygun olduğunu düşünmüyorum. Çünkü birleştirilmiş sınıfta eğitim gören çocuklar hep bir adım geriden geliyor. Bu yüzden konular seviyelerine uygun olmuyor.” (SNAT)</p> <p>“Kesinlikle uygun olduğunu düşünmüyorum. Bazı etkinliklerde zaten sorular çok karışık yani bakınca öğretmenin kendisi bile anlamıyor. Bazı etkinliklerde çocukların birleştirilmiş sınıflarda zaten yeterince kaybı var. O yüzden düşünmüyorum.” (EEŞ)</p> <p>“Tam olarak uygun olduğunu düşünmüyorum. Şehir merkezine uzak olduğumuz için çoğu etkinliği uygulayamadan, metinsel işlenmekteyiz. Bu da öğrencilerin etkinliklerde yer alan davranışları kazanamamasına sebep olmaktadır.” (SLÇ)</p> <p>“Uygun olduğunu düşünmüyorum. Ders saatimizin ikiye bölünmesi sebebiyle bazı konular hızlı işlenmekte ve bu sebepten dolayı verim alınmamaktadır. Etkinliklerde hazırlanmış olan bazı sorular bu yüzden öğrencilerimiz için zorluklar oluşturuyor.” (EYE)</p>	<p>Seviye uygun değil” kelimeleri %90,7 düzeyinde “Vakit Sıkıntısı” kelimeleri %95,6 düzeyinde diğer kelimelere göre anlamlı bulunmuştur.</p> <p>Etkinlik: 102 defa, İçerik & Konu : 66 defa, Düşünmüyorum, zorlanıyorum, katılmıyorum, yetiştiremiyorum, yapamıyorum: 36 defa, Zaman&Vakit: 36 defa kullanılmıştır.*</p>
Toplam Kod Referansı	7	31	3704

*Konudan bağımsız kelimeler (bağlaç vb.) göz ardı edilmiştir.

Tablo 3.4'te görüldüğü üzere SBD kitaplarındaki içerik ve etkinliklerin uygunluğu ile ilgili 7 olumlu görüşe karşılık 31 olumsuz görüş mevcuttur.

Sosyal Bilgiler Dersi, öğretmen kılavuz kitabı, öğrenci ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabı kullanılarak ders yapılmaktadır. Öğretmen kılavuz kitaplarında ders konuları ile ilgili bazı teknik ve yöntemler, ipuçları, çeşitli etkinlik örnekleri verilmektedir. Öğretmenler, buradaki yönergelere dikkat ederek ve etkinlikleri sınıf seviyesine uygun hale getirerek dersini işler. Öğrenci çalışma kitabı ise, öğrenci ders kitabında bulunan konuların pekiştirilmesine imkân sağlayan, öğrencinin farklı yönlerden gelişmesini sağlayan, öğrenci için dersi daha eğlenceli hale getiren etkinlikleri içinde barındırmaktadır. Öğrenci ders ve çalışma kitabındaki etkinlikleri uygun bulan öğretmenlerin görüşleri şöyledir:

“Birleştirilmiş sınıf için etkinlikler yeterli oluyor, etkinlikler daha da basitleştirilebilirse eğitim daha faydalı ve etkili olacaktır.” (İHY)

“Etkinliklerin uygun olduğunu düşünüyorum.” (SİYK)

Birleştirilmiş sınıf öğretmenleri içerik ve etkinliklerin öğrenciler için uygun olduğunu düşünmektedir. İçerik ve etkinliklerin öğrencilerin yaşlarına uygun olacak şekilde, görselliğe önem verilerek ve ilgi çekici hale getirilerek hazırlanması birleştirilmiş sınıf öğretmenleri için bir avantaj oluşturmaktadır. Öğretmenler de kendilerine sunulan birçok etkinlikten sınıf için daha etkili olacağını düşündüğü etkinliği seçmektedir. Ayrıca öğretmen; kitaptaki etkinlikleri aynen yapmanın yanında öğrencilerin seviyesine, hazır bulunuşluk düzeyine, okulun ve sınıfın şartlarına göre de etkinlikleri değiştirebilmektedir.

Tablo 3.4'te görülen olumsuz düşünceler bölümünde de belirtildiği gibi okul şartları, sınıf şartları, öğrenci mevcudu, sosyal imkânlar, öğrenci seviyeleri, araç gerece ulaşım imkânı, müstakil sınıflara göre birleştirilmiş sınıfların aleyhine bir durum teşkil etmektedir. Anlatılan sebeplerden dolayı öğretmenler birtakım sıkıntılarla karşılaşmaktadır. Konuyla ilgili öğretmenlerin görüşleri şöyledir:

“Birleştirilmiş Sınıflı Okullar genellikle kırsal kesimlerde olduğu düşünüldüğünde kitaplardaki ‘... araştırınız, ... inceleyiniz, ... internetten resimlerini indirip yapıştırınız vb.’ yönergeleri öğrenciler yapamamaktadır. Bir diğer husus kitaplar program gereği bilgi içermiyor fakat deneme sınavlarında

öğrencilere bilgi içerikli sorular yöneltiliyor. Etkinliklerin amacı öğrenciye ev ödevi değil, kazanımların sınıf ortamında öğretmen-öğrenci etkileşimiyle pekiştirilmesini sağlamaktır. Birleştirilmiş Sınıflı Okullarda öğretmenler öğrenci çalışma kitabını ödevli saatlerde öğrencilerine ödev olarak vermekte ya da ev ödevi olarak vermektedir. Birleştirilmiş Sınıflı Okullarda maddi imkânların kısıtlı olmasından dolayı öğretmen aynı zamanda Müdür Yetkili olarak da görev yaptığı için Ders Kitabı ve Öğrenci Çalışma Kitabının dışında etkinlik hazırlayamamaktadır. Etkinliklerin dili öğrenciler için biraz ağır kaçtığı için öğretmen etkinlikleri açıklamak zorunda kalıyor, bu nedenle öğretmenli saatte ders anlattığı diğer sınıfta öğretmenin gelgitlerinden derslerden kopuyor.” (SNA)

“Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki etkinlikler 4 ve 5 sınıf (yani iki sınıf olarak hazırlanmış olduğundan) 1-5 birleştirilmiş sınıflarda etkinliklerin uygulanma zamanı biraz daha yetersiz olabiliyor. Ayrıca etkinlikler sınıf seviyesinin üzerinde de olabiliyor veya seviyenin altında olma durumu da söz konusu. 5. sınıf olup ta 4. sınıf programını gören bir çocuk bazen etkinlikleri basit bulup hemen cevaplıyor ve ders ile ilgisi olmayan şeylerle ilgilenebiliyor.” (EAAÇ)

“Kesinlikle uygun olduğunu düşünmüyorum. Bazı etkinliklerde zaten sorular çok karışık yani bakınca öğretmenin kendisi bile anlamıyor. Bazı etkinliklerde çocukların birleştirilmiş sınıflarda zaten yeterince kaybı oluyor. O yüzden düşünmüyorum.” (EEŞ)

“İçerik ve etkinliklerin tümünün uygun olduğunu söyleyemem. Öğrencilerin uygulamada zorlandığı ya da seviyeleri nedeniyle anlamakta güçlük çektikleri etkinlikler de var. Bu durumla karşılaşıldığında farklı yayınların ders kitabı ve çalışma kitabında yer alan o konuyla ilgili etkinliklerden yararlanma yoluna gidildiğinde, bu sorunu azaltmak mümkün oluyor.” (SNİ)

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere öğretmenlerin en fazla sıkıntı çektikleri durum, bir sınıfa ders anlattığı esnada diğer sınıflardan gelen sorular üzerine devamlı olarak dersin işleyişinin bölünmesidir. Öğrencilerle etkili bir ders işlemenin önündeki engellerden biri de vakit sıkıntısıdır. Böyle durumlarda öğretmenler etkinlikleri tam olarak yetiştirememektedir. Bu da öğrencilerin, bazı

konuları tam olarak özümseyemeden geçmelerine neden olduğu için ileride oluşacak bilgi eksikliklerinin de kaynağını oluşturmaktadır.

2.1. SBD KİTAPLARINDAKİ ETKİNLİKLERİN YETERLİLİĞİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

SBD öğretmen kılavuz kitabı ve öğrenci çalışma kitabındaki etkinliklerin birleştirilmiş sınıflarda yeterliliği ile ilgili sorulan sorunun cevaplarında, 26 kişinin söylemiş olduğu 439 kelime kodlanmıştır. Bununla ilgili öğretmen görüşleri Tablo 3.5’de gösterilmiştir.

Tablo 3.5: “Öğrencilerin Çevresi ve Özelliklerine Uygun Ek Etkinlik Yapma İhtiyacı Duyuyor musunuz?” Sorusuna Verilen Cevaplara İlişkin Bulgular

SBD Kitaplarındaki Etkinliklerin Haricinde Ek Etkinlik Yapmayı Uygun Görüyor musunuz?	Olumlu Görüşler	Olumsuz Görüşler	Kelime
			Frekansları
	“Ek etkinlik yapmaya çok fazla gerek duymuyorum çünkü etkinlikler yeterli. Bazen olan etkinlikleri öğrencilerime yaptırmak için zamanımız olmadığından etkinlikler daha da basitleştirilebilir.” (İHY)	“Aslında ek etkinlik yapmaya mutlaka ihtiyaç var ama zaman yok. Zaten birleştirilmiş sınıf olduğu için ben o programı zor yetiştiriyorum.” (DNS) “Bazı konularda açıklamalara ihtiyaç duyuyorum. Ek etkinlikleri öğrencilerin çalışma kitabındaki etkinlikleri anlamakta zorluk çektikleri zaman uyguluyorum. Buda zamanın yetersizliğinden her zaman mümkün olmuyor.” (SİY) “Beğenmediğim yön sadece basit ele alınan konular, bir de uygulanamayacak performans, proje ödevlerine yer verilmiş olması. Ek etkinliklere ihtiyaç duymam da başka eksi bir yön.” (SNEY)	Köy: 4 defa, Etkinlik: 44 defa, Ek : 16 defa,

Tablo 3.5 –devam

	Olumlu Görüşler	Olumsuz Görüşler	Kelime Referansları
	“Öğrenci özelliklerine göre ek etkinlik yapmaya ihtiyaç duyuyorum.” (SNB)	“Zaman yeterli ise ders kitabındaki etkinliklere ek olarak (sınıf seviyelerini dikkate alarak) yer verilebiliyor. Ancak 1-5 sınıf olduğundan kitap dışında fazla etkinliklere yer vermek mümkün olmuyor.” (EAA)	İhtiyaç: 9 defa kullanılmıştır.*
Toplam Kod Referansı	3	23	439

*Konudan bağımsız kelimeler (bağlaç vb.) göz ardı edilmiştir.

Tablo 3.5’de görüldüğü gibi cevaplarında kodlama yapılan öğretmenlerden olumlu görüş bildirenlerin sayısı (n=3) daha azdır. Buna karşılık olumsuz görüş bildirenler çoğunluğu (n=23) oluşturmaktadır. Öğretmenlerin sorulara vermiş oldukları cevaplar incelendiğinde sorunların, vakit problemi, sınıfların bir arada olması, öğrenciler arasındaki düzey farklılıkları gibi nedenler üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Öğretmenler öğrencilerin durumuna, köy şartlarına ve kendi imkânlarına göre ek etkinlik yapma ihtiyacı duyduğunu belirtmiştir. Bu düşüncede olan öğretmenlerin görüşleri şöyledir:

“Öğrenci özelliklerine uygun ek etkinlik yapmaya ihtiyaç duyuyorum.” (SNU)

“Tabi ki duyuyorum. Yani bizim daha basite indirmemiz gerekiyor. Çocuğun kendi yaşamıyla alakalı olan etkinlikleri düzenlememiz gerekiyor. Kitaptaki etkinliklere kalırsak çok sığ kalıyor konular.” (DNP)

“Tabi öğrencilerin tümü aynı seviyede olmadıkları için ek etkinlikler yapmaya ihtiyaç duyuyorum.” (SNI)

“Öğrencilerin anlama seviyelerine uygun etkinlik yapıyorum (AFA)

“Çevre şartlarına, ekonomik şartlara uygun ek etkinlikler planlanmalı ve uygulanmalı. (SNE)

Öğretmenlerin çoğunluğu (n=23) öğrenci özelliklerine uygun ek etkinlik yapma konusunda olumsuz görüşlere sahiptirler. Olumsuz görüşlere sahip öğretmenlerden birkaç örnek vermek yerinde olacaktır.

“Oradaki etkinliklerin çoğunu yapamıyoruz ve biz kendimiz indirgemeye çalışıyoruz. Mesela etkinlikte Kaymakamla veya Belediye Başkanıyla görüşün dendi mi biz muhtarla görüşüyoruz. Bu şekilde indirgemeye çalışıyoruz. Bu şekil öğrenciler için daha iyi oluyor.” (EBHİ)

“Özellikle öğrencilerle tam olarak ilgilenemediğimizde, sınıf kalabalık olunca bireysel etkinlik yapmak zorunda kalıyoruz zaten.” (EEŞ)

“Aslında ek etkinlik yapmaya mutlaka ihtiyaç var ama zaman yok. Zaten birleştirilmiş sınıf olduğu için ben o programı zor yetiştiriyorum.” (DNS)

“Aslında ek etkinliğe ihtiyaç var ama zaman sıkıntısı yaşadığım için uygulama yapamıyorum.” (SİYK)

“Bazı konularda açıklamalara ihtiyaç duyuyorum. Ek etkinlikleri öğrencilerin çalışma kitabındaki etkinlikleri anlamakta zorluk çektikleri zaman uyguluyorum. Bu da zaman yetersizliğinden her zaman mümkün olmuyor.” (SİY)

2.2. SBD KİTAPLARINDAKİ ETKİNLİKLERİN UYGULANIŞINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

SBD kitaplarındaki etkinliklerin uygulanması esnasında karşılaşılan sıkıntılara yönelik sorulara verilen cevaplarda 28 kişinin söylemiş olduğu 799 kelime kodlanmıştır. Bununla ilgili öğretmen görüşleri Tablo 3.6’da gösterilmiştir.

Tablo 3.6: “Etkinlikleri Uygularken Zorluklarla Karşılaşıyor musunuz? Karşılaşıyorsanız Bunlar Nelerdir?” Sorusuna Verilen Cevaplara İlişkin Bulgular

Etkinlikleri Uygularken Zorluklarla Karşılaşıyor musunuz? Karşılaşıyorsanız Bunlar Nelerdir?	Olumlu Görüşler	Olumsuz Görüşler	Kelime Referansları
Toplam Kod Referansı	1	27	799

*Konudan bağımsız kelimeler (bağlaç vb.) göz ardı edilmiştir.

Tablo 3.6’da görüldüğü gibi öğretmenlerden sadece biri etkinlikleri uygularken herhangi bir zorlukla karşılaşmadığını belirtmiştir. Buna karşılık 27 öğretmen de etkinlikleri uygulamada bazı sorunlar olduğunu dile getirmişler. Öğretmenler bazı konuların öğrencilerin seviyesinin üstünde olduğunu düşünmekte

ve bazı konularda da birkaç sınıfta bir arada işlenmesi nedeniyle zorluk yaşadıklarını ifade etmektedirler. Bu konuda zorluk yaşayan öğretmenlerin görüşleri şöyledir:

“Bazı konularda birleştirilmiş sınıfın da etkisini katarsak, etkinliklere zaman yetiremiyorum. Etkinlikleri uygularken çeşitli zorluklarla karşılaşıyorum. Öğrencilerin evlerinde yeterli kaynaklarının olmayışı, okulumuzun araç-gereçler konusunda uygun donanıma sahip olmayışı konuların verimli olarak işlenmesini zorlaştırıyor.” (SNB)

“Derslerde öğrencilerin ön hazırlığı önemlidir. Bunun için öğrenciyi bilgiye ulaştıracak kaynak lazım. -İnternet, ansiklopedi vs.- Bunların eksikliği ön hazırlık anlamında sıkıntıya yol açıyor. Aynı durum araştırma yaparken de geçerlidir.” (SNE)

“Bazı etkinliklerde karşılaştığım zorluklar oluyor. Etkinlikte geçen soyut kavramları çoğu öğrencinin anlamadığı ya da yanlış anladığı görülüyor. Bu durumda soyut kavram üzerinde açıklamalar yaparak, soyut kavramı somutlaştırmaya çalışarak öğrencinin anlamasını sağlıyorum. Karşılaşılan başka bir sorun ise etkinliklere yeterli cevapların, görüşlerin yazılmadığı. Bunun sebebi öğrencinin o etkinliği yapmaya yeterli bilgi birikiminin ve yeterliliğinin olmaması. Bu durumla karşılaştığımda çok fazla bir şey yapamıyorum. Bir diğer sorun ise, bazı etkinliklerin araştırmaya ya da kaynak taramaya yönelik olması. Çoğu öğrencinin evinde araştıracağı yazılı kaynakların ve internetin olmaması nedeniyle bu tür etkinlikler maalesef amacına ulaşmamış oluyor.” (SNİ)

“Evet. Materyal sıkıntıları. Gezi, gözlem, röportaj gibi uygulamalarda kitapta yer alan yer ve kişilerin bulunmaması.” (SLÇ)

Olumsuz görüş bildiren öğretmenlerin cevapları incelendiğinde araç-gereç, eksikliğinden dolayı öğrencilerin derslere hazırlıksız geldiği, derste anlatılanı da pekiştiremediği vurgulanmıştır.

“Birleştirilmiş sınıf olma zorluğu var. Süre zaten kısıtlı. 1. sınıftan 5. sınıfa kadar öğrenci okuttuğumuz için süre yetmiyor.” (EBHİ)

“Öğrencilerin köyde yaşammasından dolayı günlük hayatta karşılaştıkları olaylar sınırlı sayıda oluyor. Kitaptaki etkinlikler de belirli standartlarda yaşayan

öğrenciler örnek olarak gösterilmiş. Bu da çocukların kitaptaki karakterlerle özdeşim kuramamalarına neden olmaktadır. Örneğin; kendi bütçelerini oluşturmalarını istediğimde çocuklar bayağı bir zorlandılar. Marketin bile olmadığı köyde para harcamaya ihtiyaç duymuyorlar. Dolayısıyla ellerine geçen harçlıkları nasıl harcamaları gerektiğini, ne kadar harcamaları gerektiğini kurgulayamıyorlar.” (SİY)

Olumsuz görüş bildiren öğretmenler, kitaplardaki bazı etkinliklerin öğrenciler için köy şartlarında yeterince etkili olmadığını vurgulamıştır. Merkezlerde olan şartlar köylerde olmadığı için öğrencilere bazı konuların soyut geldiğini düşünmektedirler.

Tüm görüşler incelendiğinde, etkinliklerin uygulanması ile ilgili karşılaşılan zorlukları, zaman yetersizliği, öğrenciler arası seviye farklılıkları, materyal eksikliği, köyün oluşturduğu şartlar gibi maddelerde toplayabiliriz.

2.3. SBD DERS KİTAPLARINDAKİ UYGULANAMAYAN ETKİNLİKLERE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

SBD öğretmen kılavuz kitabı ve öğrenci çalışma kitabındaki uygulanamayan etkinliklerin türünü belirlemek için sorulan sorunun cevaplarında, 29 kişinin söylemiş olduğu 585 kelime kodlanmıştır. Bununla ilgili öğretmen görüşleri Tablo 3.7’de gösterilmiştir.

Tablo 3.7: “Uygulamadığınız ya da Uygulayamadığınız Etkinlikler Oluyor mu? Eğer Varsa Bunlar Ne Tür Etkinliklerdir?” Sorusuna Verilen Cevaplara İlişkin

Bulgular

	Olumlu Görüşler	Olumsuz Görüşler	Kelime Frekansları
	“Hayır, uygulayamadığım etkinlik yok.” (SİYK)	“İki sınıf bir arada olduğu için süre yetmiyor, bu yönde sıkıntım var. Anahtar kavramlar için etkinliklerde ipuçları yok, öğrencilerden sözlükten bulmaları isteniyor, bu da onları sıkıyor. Daha farklı etkinlikler düzenlenebilir.” (SİB)	“Zaman Yetmiyor” %87 düzeyinde “Araç-gereç/Materyal Eksikliği” %86 düzeyinde diğer kelimelere göre anlamlı bulunmuştur.

Tablo 3.7 -devam

Uygulamadığınız ya da Uygulayamadığınız Etkinlikler Oluyor mu? Eğer Varsa Bunlar Ne Tür Etkinliklerdir?	Olumlu Görüşler	Olumsuz Görüşler	Kelime Referansları
Toplam Kod Referansı	1	28	585

*Konudan bağımsız kelimeler (bağlaç vb.) göz ardı edilmiştir.

Tablo 3.7’de görüldüğü gibi 1 öğretmen uygulamadığı etkinlik olmadığını belirtirken, 28 öğretmen çeşitli sebeplerle uygulamadığı/ uygulayamadığı etkinliklerin olduğunu ifade etmiştir. En çok tekrarlanan görüş materyal eksikliğinden kaynaklanan etkinliklerin uygulanamadığı yönündedir. Öğretmenlerin görüşleri şöyledir:

“Etkinliği uygularken zorluklarla karşılaşıyorum. Bunlar araç-gereç noktasındaki zorluklar oluyor.” (SNA)

“Birleştirilmiş sınıfta yapılması zor olan etkinlikler var. Zaten en başta da dediğimiz gibi zaman kısıtlılığı ve Sosyal Bilgiler dersinde materyal eksikliği olduğu için bazı konuları yapamıyoruz.” (EP)

“Etkinlikleri elimizden geldiği kadarıyla yakından uzağa yani ulaşabileceği materyallerden seçiyoruz. Bu da bazen Birleştirilmiş sınıflarda materyale ulaşamama sıkıntısı veriyor.” (İHGB)

“Uygulamadığımız değil de uygulayamadığımız etkinlik sayısı çok az da olsa karşımıza çıkıyor. Bunlar kurum ve kuruluşlara yapılacak gezi, gözlem, görüşme gibi bilgi toplama yöntemlerinin yer aldığı etkinlikler oluyor mesela. Birleştirilmiş sınıflar köyde olduğu için öğrencilerin bu tür etkinlikleri yapacağı çevresinde kurum ve kuruluşlar yok.” (SNİ)

“Kırsal kesimlere göre bazı konularda (özellikle performans, proje vb.) araştırma yapmak zor oluyor. Gerekli imkân bulunmadığı için ve öğrenciler kısıtlı bir çevrede buldukları için pek çok konuya ilgisiz kalıyor. Ders kitabında ve öğrenci çalışma kitabında çok fazla hikâye bulunuyor.” (HCÖ)

“Etkinliklerde bazen çok uç araştırma konuları çıkıyor. Çocuklarda gerçekte ulaşamayacağı şeyler isteniyor. İşte ailesinden, çevresinden araştırması gereken şeyler isteniyor ama ailenin yapısı ve sosyal çevresi belli. Bazı konularda ise araştırma yapamayacağı şeyler oluyor.” (DNS)

“Daha çok ekonomik giderleri çok olan etkinlikleri uygulamakta zorluklarla karşılaşılıyor. (İHY)

Olumsuz görüş bildiren öğretmenlerin cevapları incelendiğinde, uygulanmayan/ uygulanamayan etkinliklerin, öğrenciler arasındaki seviye farklılıklarından, araç-gereç eksikliğinden, köy imkânlarının olumsuzluğundan, kütüphane, internet gibi araştırma kaynaklarının eksikliğinden kaynaklandığı görülmektedir.

Birleştirilmiş sınıflar genelde köy yerlerinde olduğu için köy şartlarının olumsuz durumu bazen öğretmeni de zor duruma düşürmektedir. İşlenen konuya göre bir materyal gerektiğinde öğrencilerin o materyale köyde ulaşması zor olmaktadır. Öğrenciler materyale ulaşamayınca öğretmen de kendi imkânlarıyla materyal yapmakta; ancak bu durumda öğrenciler için yapılması gereken materyal yapılmadığından öğrenciler kazanımlara ulaşamamaktadır. Ayrıca köy yerinde inceleme, araştırma imkânı bulunmamaktadır. Bazen kitaplardaki araştırma ödevleri verilmekte, ancak evinde veya köyünde araştırma imkânı olmayan öğrenciler için bu

ödev bir anlam ifade etmemektedir. Okulun kütüphanesinin yetersiz olduğu durumlarda öğrencilerin başka bir kütüphane bulması mümkün olmamaktadır. Okulun ve kütüphanenin olanaklarını artırmak yerinde olacaktır. Böylece öğrenci okulun kütüphanesinden yararlanarak derslerine katkı yapmaya çalışacaktır.

2.4. SBD KİTAPLARINA İÇERİK EKLEMeye İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

SBD öğretmen kılavuz kitabı ve öğrenci çalışma kitabındaki etkinliklerin birleştirilmiş sınıflarda yeterliliği ile ilgili sorulan sorunun cevaplarında, 20 kişinin söylemiş olduğu 814 kelime kodlanmıştır. Bununla ilgili öğretmen görüşleri Tablo 3.8’de gösterilmiştir.

Tablo 3.8: “Mevcut İçerik Birleştirilmiş Sınıf Öğrencilerini Belirlenen Kazanımlara Ulaştırmakta mıdır? Birleştirilmiş Sınıflar İçin İçerik Değiştirme ya da İçerik Eklemesi Yapılabilir mi?” Sorusuna Verilen Cevaplara İlişkin Bulgular

Mevcut İçerik B. S. Öğrencilerini Belirlenen Kazanımlara Ulaştırmakta mıdır? B. S. İçin İçerik Değiştirme ya da İçerik Eklemesi Yapılabilir mi?	Olumlu Görüşler	Olumsuz Görüşler	Kelime Frekansları
	<p>“Ayrıyeten başka bir içerik hazırlamaya gerek olmadığını düşünüyorum.” (SNEY)</p> <p>“Mevcut içerik birleştirilmiş sınıflardaki kazanımlara ulaştırmaktadır” (HCRN)</p>	<p>“Kazanımlara ulaştırmada yetersiz oluyor. Sebebi de öğrenci seviyesinin üstünde olması ya da yeterli sürenin olmaması, etkinliklere gereken zamanın ayrılmaması (ayrılmaması) gibi nedenlerdir.” (EAŞ)</p> <p>“Tam anlamıyla içeriklerin öğrenci kazanımına dönüştüğünü düşünmüyorum çünkü birleştirilmiş sınıflar için biraz daha az içerik olmalı.” (İHY)</p> <p>“Eklemekten çok içeriği biraz daraltabiliriz. İçerik zaten birleştirilmiş sınıfa uygun değil.” (EP)</p>	<p>“Öğrenci Seviyesine Uygun Ekleme Yapılabilir” ifadesi %95,2 düzeyinde diğer kelimelere göre anlamlı bulunmuştur.</p>

Tablo 3.8 -devam

	Olumlu Görüşler	Olumsuz Görüşler	Kelime Referansları
		“Kitaplarda birleştirilmiş sınıfa göre değişiklikler yapılması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü müstakil sınıf öğrencileri ile birleştirilmiş sınıf öğrencileri durumlarından dolayı, seviye farklılıkları çoğunlukla oluyor. Normal sınıf düşünülerek hazırlanmış olan bu ders kitapları ve çalışma kitaplarındaki etkinlikleri bu sınıf öğrencileri zaman zaman yapmakta zorlanıyor.” (SNİ)	Sınıf: 52 defa, İçerik: 10 defa kullanılmıştır.*
Toplam Kod	2	18	814

*Konudan bağımsız kelimeler (bağlaç vb.) göz ardı edilmiştir.

Tablo 3.8’de görüldüğü gibi içerik ekleme konusunda 2 öğretmenin olumlu görüşüne karşılık 18 öğretmenin olumsuz görüşü bulunmaktadır. Örnek öğretmen görüşleri şöyledir:

“Kazanımlara kısmen ulaştırmaktadır. Çünkü 4. sınıflara 5. sınıfın kazanımları verildiği için seviye kaynaklı sorunlar yaşıyoruz. 5. sınıflara ise 4. sınıf kazanımları verildiğinde bu kez yine seviye sorunu oluşuyor.” (EYE)

“Mevcut içerik için yeni eklemeler yapılabilir. Bölgelerin özelliklerine göre etkinlikler eklenebilir.” (SİY)

Yukarıdaki görüşlerde görüldüğü gibi öğretmenler, içeriğin birleştirilmiş sınıflara göre düzenlenmesinin yararlı olacağını düşünmektedir. Bu düşüncüyü olumsuz görüş bildiren öğretmenler de belirtmişlerdir. Örnek öğretmen görüşleri şöyledir:

“Ders ve çalışma kitabındaki etkinlikler öğrencilere uygun değil. Bence çevre şartları göz önünde bulundurularak öğrenciler için ayrıca ders ve çalışma kitabı hazırlanmalıdır.” (SNB)

“Her bölge için ayrı ayrı düzenlenebilir. Birleştirilmiş sınıflar genellikle köylerde olduğundan köyün imkânları dikkate alınmalı.” (SNK)

“İçerik değiştirme bence yapılabilir, birleştirilmiş sınıflar için ya da en azından görselle falan desteklenebilir diye düşünüyorum.” (EG)

“Birleştirilmiş sınıflar için ayrı bir müfredat, ayrı bir içerik hazırlanması gerekir. Birleştirilmiş sınıflar köy çocuğu demek. Köy çocuğu bu kitaplardaki içeriğe çok uzak, bilgilere çok uzaktır. Yeni bir harf öğreniyor gibi insan isimleri öğreniyor. Belki çok meşhur bir isim ama çocuk yeni yeni öğreniyor. O açıdan bir sıkıntımız oluyor. Onlara daha uygun olacak şekilde hazırlansa daha iyi olur. Pek çok güncel olaylar hakkında bilgileri yok. Çoğu zaman haberlerden soru soruyoruz izlemeden geldikleri için bilemiyorlar. Ne kadar çaba göstersek de bir yerden mutlaka bir eksiklik çıkıyor. Müfredat içinde aynı şekilde, ekleme yapılabilir.” (SİE)

“İçerik ekleme veya değiştirme değil de birleştirilmiş sınıflar için konular daha basite indirgenebilir. Konular sadeleştirilirse daha iyi olur.” (EEŞ)

“İçerik yetersiz. Bence öğrencilere yeterli bilgi ulaşmıyor. Örneğin; Atatürk hakkında daha kapsamlı konular verilebilir. Sorular cevaplanırken, etkinlikler yapılırken sadece kitaba bağlı kalınarak cevaplanabilecek sorular olmamalı.” (SİB)

“İçerik değiştirme yapılması gerekiyor. Birleştirilmiş sınıflar köylerde olduğu için bazı etkinlikler askıda kalıyor. Çocuğun yaşamından, çevresinden bağımsız etkinlikler var ve yapamıyorlar. Yaparak yaşayarak öğrenme diyoruz ama gerçekleştiremediğimiz anlar oluyor.” (SİYK)

“Burada çıkardığımız konularla şunu ihmal ediyoruz. Geçmişten günümüze aktarılacak bilgiler yani çocuklardaki milli bilinç ve tarih bilgilerinin giderek azaldığına inanıyorum.” (DNB)

Kişisel, sosyal, ekonomik durumu farklı olan öğrencilerin tamamı için bir kitap hazırlanması başka sıkıntıları da beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda birleştirilmiş sınıflı okullar için ayrı kitaplar hazırlanması eğitimin kalitesini

artıracaktır. Birleştirilmiş sınıf ortamlarında öğrencilerin dikkatini, ilgisini çeken konular, örnekler, materyaller merkez okullarındaki öğrencilerden farklı olmaktadır. Öğrenci, ilgisini çekmeyen bir konuya önem vermemektedir. Ders kitaplarının birleştirilmiş sınıflar için ayrıca hazırlanması ile köy şartlarına daha uygun içerik ve etkinliklerle eğitimin kalitesini artırmak mümkün olabilir.

3. SBD ÖĞRETİM PROGRAMININ YAPILANDIRMACI EĞİTİM ANLAYIŞINA UYGUNLUĞUNA İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Birleştirilmiş sınıflarda Sosyal Bilgiler Dersinde yapılandırımcı eğitim anlayışının uygulanışına ilişkin öğretmenlerin görüşlerini tespit etmek için görüşme formunun 3. sorusu yöneltilmiştir.

- Sosyal Bilgiler dersi öğretmen kılavuz kitabındaki etkinlikler ve talimatlar izlenerek yapılan Sosyal Bilgiler dersi öğretimi, yapılandırımcı eğitim anlayışına uygun mudur? Açıklayınız.

Öğretmenlerin bu soruya verdikleri cevaplardan yola çıkarak “Yapılandırımcılık” temasına ulaşılmış ve bu başlık altında kodlama yapılmıştır. Tema ile ilgili kod referansları ve kodlama yapılan katılımcı sayısı Tablo 3.9’da gösterilmiştir.

Tablo 3.9: “Yapılandırımcılık” Temasıyla İlgili Yapılan Kodlamaya İlişkin Bilgiler

Tema	Kodlama Yapılan			
	Kişi Sayısı	Kelime Sayısı	Olumlu Görüş	Olumsuz Görüş
<i>Yapılandırımcılık</i>	32	932	% 45,72	% 54,28

Tablo 3.9’da görüldüğü gibi “Yapılandırımcılık” ile ilgili genel görüşleri tespit edilmesi için kullanılan sorunun yanıtlarında, 32 katılımcının söylemiş olduğu 932 kelime kodlanmıştır. Bununla ilgili öğretmen görüşleri Tablo 3.10’da gösterilmiştir.

Tablo 3.10: “SBD Öğretmen Kılavuz Kitabındaki Etkinlikler ve Talimatlar İzlenerek Yapılan SBD Öğretimi, Yapılandırıcı Eğitim Anlayışına Uygun mudur? Açıklayınız.” Sorusuna Verilen Cevaplara İlişkin Bulgular

SBD Öğretmen Kılavuz Kitabındaki Etkinlikler ve Talimatlar İzlenerek Yapılan SBD Öğretimi, Yapılandırıcı Eğitim Anlayışına Uygun mudur? Açıklayınız.	Olumlu Görüşler	Olumsuz Görüşler	Kelime Referansları
	<p>“Yapılandırıcı yaklaşıma uygundur. Bazı etkinlikler hariç öğrencilerimiz etkinliklere istekli bu da yapılandırıcı yaklaşıma uygunluğu ve etkililiğin göstergesidir.” (EY)</p> <p>“Yani kitaptaki etkinliklerin hepsini yerine getirebilirsek tabi ki uygun olur. Zaten yapılandırıcı eğitime uyarlanmış bir kitap.” (EEŞ)</p> <p>“Hazırlanmış olan öğretmen kılavuz kitaplarının ben genellikle yapılandırıcı eğitime uygun olduğunu düşünüyorum. Bazen alternatif etkinliklere yer vermiş olması da öğretmenin ders işleme seçeneğini arttırmış oluyor.” (SİY)</p>	<p>“1. yıl dersleri görülmeden 2. yıl dersleri görülmekte 4. sınıf öğrencileri 4. sınıf Sosyal Bilgiler konularının kazanımlarını görmeden 5. sınıf kazanımlarını görüyor, ertesi yıl 4. sınıf kazanımları yapılandırıcı yaklaşıma pek uyduğu söylenemez.” (SNAT)</p> <p>“Sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabındaki talimatlar izlenerek yapılan dersin yapılandırıcı eğitim anlayışına uygun olmadığını düşünüyorum.” (ÇYÇ)</p> <p>“Kılavuz kitaplar bir önceki sisteme göre öğretmenlerin işini kolaylaştırdı. Yalnız öğretmenler ne yaptığının ya da ne yapacağını farkında değiller. Yani kılavuz kitaplar planlı eğitim-öğretimden öğretmenleri kopardı.” (SNEY)</p> <p>“Uygun değildir ama yine de ne kadar da olsa öğretmen yine o kitaptan yararlanıyor. Yapılandırıcı yaklaşıma geçilse de tam uygulandığı söylenemez. Talimat izleyerek yapsak da çok işe yaramıyor. Uygun değil.” (SİE)</p>	<p>“Uygun Değildir” ifadesi %85,7 düzeyinde, “Uygundur” ifadesi %81,9 düzeyinde diğer kelimelere göre anlamlı bulunmuştur.</p> <p>Yapılandırıcılık: 52 defa, Uygun: 26 defa, Değil: 8 defa kullanılmıştır.*</p>
Toplam Kod Referansı	16	19	932

*Konudan bağımsız kelimeler (bağlaç vb.) göz ardı edilmiştir.

Tablo 3.10’da görüldüğü üzere öğretmenlerin olumlu (n=16) ve olumsuz (n=19) görüşleri birbirine çok yakındır. Olumlu görüş bildiren öğretmenler, programın öğrencileri geliştirmeye dönük olduğunu gerekçe göstermişlerdir. Olumlu görüş bildiren öğretmenlerin görüşleri şöyledir:

“Ben, kitapların öğrencilerin farklı özelliklerini geliştirmeye çalıştığından yapılandırmacı eğitim anlayışına uyduğunu düşünüyorum. Tabi ki birleştirilmiş sınıf deyince farklı oluyor ama yapılandırmacı eğitime uygun olduğunu düşünüyorum.”
(EG)

“Program yapılandırmacı eğitim kuramına uygun. Bununla beraber programları uygulayabilecek donanımlara sahip öğretmenler ve araç gereç gerekmektedir. Programda öğrenme öğretme sürecinde yararlanılabilecek etkinlik örneklerine yer verilmiş, ölçme ve değerlendirme için önerilerde bulunulmuştur. Uygulamada bu etkinliklerin aynı kullanılması gerekmez; programın felsefesine uygun olmak koşuluyla, öğretmenler de yeni etkinlikler geliştirebilirler. Bunlardan dolayı programın yapılandırmacı eğitim anlayışına uygun olduğunu düşünüyorum.”
(İHAŞ)

“Kılavuz kitaptaki etkinlikler öğrencilerin gelişimine katkı sağlamakta. Yapılandırmacı eğitim anlayışına uygun.” (EP)

“Kılavuz kitabın öğretmene çok faydalı bir rehber olduğunu düşünüyorum. Yönlendirmelere dikkat edildiği müddetçe, seviyeler ayarlanabildiği ölçüde yapılandırmacı eğitime uygun.” (EAŞ)

“Yapılandırmacı eğitim anlayışına uygun ancak birleştirilmiş sınıflarda uygulanmasının zor olduğunu düşünüyorum.” (EBHİ)

“Yani çoğu konuda evet yapılandırmacı eğitime göre hazırlanıyor ama bazı konularda daha önceki kazanımlardan kaynaklanan bazı sıkıntılardan da bahsedilebilir.” (DNÇ)

Yukarıdaki görüşlerden yola çıkarak, olumlu görüş bildiren öğretmenler programın yapılandırmacılık temeline oturduğunu ancak birleştirilmiş sınıfların dezavantajları düşünüldüğünde uygulamada zorluklar çıktığını düşünmektedirler.

Yapılandırmacı eğitim anlayışında; ilgileri, ihtiyaçları, sosyal özellikleri, bireysel özellikleri farklı olan öğrencilerin akademik yönden geliştirilmesi ön plandadır. Bu anlayış doğrultusunda hazırlanan 2005 programını da öğretmenler yararlı bulmaktadır. Yapılandırmacı eğitim anlayışında öğretmenin dersi anlatıp öğrencinin de verilen bilgiyi hazır bir şekilde alması uygun görülmemektedir. Öğrenci, süreç içerisinde aktif olmakta, öğrenme sürecine bizzat katılmakta ve kendi öğrenmesinden sorumlu olmaktadır. Kendi bilgilerini yapılandıran öğrencilerin bu bilgileri yeri geldiğinde kullanmaları daha kolay olmaktadır. Ayrıca, yapılandırmacı eğitim anlayışında ölçme değerlendirme yöntemlerinde klasik yöntemler yerini alternatif ölçme değerlendirme yöntemlerine bırakmıştır. Böylece öğretmenler, öğrencilerin sadece öğrenme süreci sonundaki bilgisini değil, öğrenme süreci içerisindeki durumlarını da değerlendirerek çoklu bir değerlendirme yapmış olmaktadır. Öğrencinin farklı özellikleri, farklı becerileri ölçüldüğünden akademik başarıları da artmaktadır.

“Programda kazanımlar birbirinin üzerine, birbirini tamamlar şekilde planlanmıştır. Öğrencilerin 4. sınıfta öğrendiklerinin üzerine 5. sınıf konularını yapılandırarak öğrenmesi planlanmıştır. Birleştirilmiş sınıflı okullarda öğretim 4. ve 5. sınıflarda 1. yıl 4. sınıf konuları, 2. yıl 5. sınıf konuları işlenir. 4. sınıf öğrencileri 4. sınıf Fen, Sosyal konularını görmeden 5. sınıf konularını işliyor, ertesi yıl 5. sınıfa geçtiklerinde 4. sınıf konularını işliyorlar. Yapılandırmacılık, o yaklaşımla hazırlanmış olan programa uymuyor.” (SNA)

“Bazı etkinliklerin öğrencilere uygulanması kırsal kesimlerde imkân bulunmadığı için pek fazla mümkün olmamaktadır. Bu yüzden bütün etkinlik ne talimatların uygulanması mümkün olmuyor. Öğrencilerin araştırma, düşünebilme, keşfedip anlayabilmesi, yaratıcılığı ne yazık ki tam anlamıyla gelişmiyor. Görülen alanın kısıtlılığı öğrencilerin araştırma, keşfetme, eleştirel düşünmesi, bilgiyi zihninde oturtması tam anlamıyla olmuyor. Bu anlamda programın yapılandırmacı eğitim anlayışına uygun olmadığını düşünüyorum.” (HCÖ)

“Sosyal Bilgiler öğretmen kılavuz kitabındaki yönlendirmeleri takip ederek yapılan Sosyal Bilgiler öğretimi yapılandırmacı eğitime tam anlamıyla uygun değildir. (SNB)

“Öğrenme bireyde kalıcı izler meydana getirmedir. Kılavuz kitapları, ortaya konan bilgilerin direkt olarak aktarılmasından ibarettir. Bu da yapılandırmacı eğitime tam anlamıyla ters düşmektedir. Şahsen bu uygulamanın ilk yıllarından itibaren kılavuz kitaplarının ders öğretmenlerine bu şekilde dağıtılmasını uygun bulmuyorum. Öğretmenlere konu anlatımlarının hazır olarak verilmesi, onların sadece aktarıcı olmalarına sebep olmaya başladı. Oysaki öğretmen bilgiye ulaşan, bilgiyi özümseyip seviyeye göre aktarabilen kişi olmalıdır.” (SLÇ)

Öğretmenler, birleştirilmiş sınıflarda Sosyal Bilgiler Dersinin dönüşümlü olarak işlenmesi, vakit sıkıntısı, öğrencilerin seviye farklılıkları gibi nedenlerden dolayı olumsuz düşünmektedir.

İHAŞ kodlu katılımcı “Programda öğrenme öğretme sürecinde yararlanılabilecek etkinlik örneklerine yer verilmiş, ölçme ve değerlendirme için önerilerde bulunmuştur. Uygulamada bu etkinliklerin aynısının kullanılması gerekmez; programın felsefesine uygun olmak koşuluyla, öğretmenler de yeni etkinlikler geliştirebilirler.” şeklinde görüş bildirmiştir. Katılımcı 4. ve 5. sınıfları birleştirilen grubu okutmaktadır. Ancak 4. ve 5. sınıfı birleştirilmiş olarak okutan SLÇ kodlu katılımcı bu görüşle taban tabana zıt bir görüş belirtebilmektedir. Bu öğretmen “Kılavuz kitapları ortaya konan bilgilerin direkt olarak aktarılmasından ibarettir. Bu da yapılandırmacı eğitime tam anlamıyla ters düşmektedir. Şahsen bu uygulamanın ilk yıllarından itibaren kılavuz kitaplarının ders öğretmenlerine bu şekilde dağıtılmasını uygun bulmuyorum. Öğretmenlere konu anlatımlarının hazır olarak verilmesi, onların sadece aktarıcı olmalarına sebep olmaya başladı.” şeklinde görüş bildirmiştir. SBD öğretiminin yapılandırmacı eğitim anlayışına uygunluğu ile ilgili katılımcıların görüşlerindeki bu fark dikkat çekicidir.

Bazı etkinliklerin birleştirilmiş sınıflarda uygulanması mümkün olmadığından, verilen talimatlar da uygulanamamaktadır. Şehir merkezindeki bir ilköğretim okulunda da bazı etkinliklerin uygulanmadığı durumlar olabilmektedir. Önemli olan sınıfın seviyesine uygun alternatif etkinlikler bulabilmektir. Öğretmenlerin bazıları öğretmen kılavuz kitaplarındaki yönlendirmelerin öğretmeni pasif bir aktarıcı yapmasından rahatsızlık duymaktadır. Ancak verilen yönlendirmeleri öğretmen; sınıfın, okulun, öğrencilerin özelliklerine uygun olacak

şekilde ayarlamalıdır. Bu yönlendirmeleri sınıfının seviyesine göre değiştiren, geliştiren öğretmen başarılı olmaktadır. Yapılandırmacı eğitim anlayışı öğrencilerin seviyesine, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun bir öğretim yöntemi ile ders işlemenin önemi üzerinde durmaktadır. Birleştirilmiş sınıflarda farklı özelliklerdeki öğrencilerin süreç içerisinde başarısının artırılması için bu anlayışı esas kılmak öğretmene kolaylık sağlayacaktır.

4. 2005 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI İLE KAZANDIRILMAK İSTENEN BECERİ VE KAZANIMLARA İLİŞKİN BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ

Sosyal bilgiler dersi beceri ve kazanımlarının birleştirilmiş sınıflara uygunluğunu tespit etmek için öğretmenlere görüşme formunun 4. sorusu ve alt başlıkları yöneltilmiştir:

- Sosyal Bilgiler öğretimi programında belirlenen beceri ve kazanımlar, sosyal açıdan birleştirilmiş sınıf öğrencilerinin özelliklerine uygun mudur? Açıklayınız.
- 1) Ulaşılması istenen kazanımlar, birleştirilmiş sınıf öğrencilerinin gerçek hayatta karşılaşacakları durumlara uygun mudur?
- 2) Kazanımlar içerikle örtüşmekte midir?
- 3) Birleştirilmiş sınıflarda öğrencilerin bir bölümü kendi sınıfına ait olmayan sosyal bilgiler konularını işlemektedir. (Örneğin, 4. ve 5. sınıfların birleştiği grupta 4. sınıf öğrencisi, 5. sınıfın Sosyal Bilgiler konularını görmektedir.) Bu durumdan yola çıkarak kazanımlara ulaşılabilirliğini düşünüyor musunuz?
- 4) Belirlenen bireysel beceriler, ara disiplinler ve Sosyal Bilgiler dersine özel beceriler birleştirilmiş sınıflarda gerçekleştirilebilir nitelikte midir?

Bu sorulara verilen cevaplarla “Beceri ve Kazanımlar” temasına ulaşılmış ve bu başlık altında kodlama yapılmıştır. Tema ile ilgili kod referansları ve kodlama yapılan katılımcı sayısı Tablo 3.11’de gösterilmiştir.

Tablo 3.11: “Beceri ve Kazanımlar” Temasıyla İlgili Yapılan Kodlamaya İlişkin Bilgiler

Tema	Kodlama Yapılan			
	Kişi Sayısı	Kelime Sayısı	Olumlu Görüş	Olumsuz Görüş
<i>Beceri ve Kazanımlar</i>	32	3179	% 44,89	% 55,11
Alt Temalar				
<i>Gerçek Hayata Uygunluk</i>	28	485	% 35,71	% 64,29
<i>Kazanım İçerik Örtüşmesi</i>	23	76	% 78,26	% 21,74
<i>Sınıf Program Farkı</i>	24	532	% 20,83	% 79,17
<i>SBD’ye Ait Özel Beceriler</i>	19	169	% 36,84	% 63,16

“Beceri ve Kazanımlar” ile ilgili genel görüşleri elde etmek için kullanılan sorunun cevaplarında, 32 katılımcının söylemiş olduğu 3179 kelime kodlanmıştır. Bununla ilgili öğretmen görüşleri Tablo 3.12’de gösterilmiştir.

Tablo 3.12: “Sosyal Bilgiler Öğretimi Programında Belirlenen Beceri ve Kazanımlar, Sosyal Açıdan Birleştirilmiş Sınıf Öğrencilerinin Özelliklerine Uygun mudur? Açıklayınız.” Sorusuna Verilen Cevaplara İlişkin Bulgular

Olumlu Görüşler	Olumsuz Görüşler	Kelime Frekansları
“Kılavuz kitaplardaki bilgi, kazanımlar ve beceriler birleştirilmiş sınıf öğrencilerinin özelliklerine uygun.” (SNEY)	“Gerçek hayata her zaman uygun olmayabiliyor. Ayrıca öğrencilerime müze, gezi, gözlem yaptırma şansım (konuları nedeniyle) olmadığı için yerinde inceleme yapamıyorlar ve konuda görsellik nedeniyle boş kalıyor.” (SİB)	“Kazanımlara Ulaşılamaz/Ulaşılmıyor” ifadesi %81,1 düzeyinde, “Birleştirilmiş sınıfa uygun değil” ifadesi %83 düzeyinde diğer kelimelere göre anlamlı bulunmuştur.

Tablo 3.12 -devam

	Olumlu Görüşler	Olumsuz Görüşler	Kelime Referansları
SBD Programında Belirlenen Beceri ve Kazanımlar, Sosyal Açıdan Birleştirilmiş Sınıf Öğrencilerine Uygun mudur? Açıklayınız.	<p>“Uygun olduğunu düşünüyorum. Bu sadece birleştirilmiş sınıf öğrencileri için değil, tüm öğrenciler için geçerli bir durumdur. Ulaştırılması istenen kazanımların birçoğu gerçek hayatta karşılaşılabilecek durumları ihtiva etmektedir. Ama bu farklı bir uygulamayla öğrencilere verilmeye çalışılırsa daha başarılı olabilir.” (SLÇ)</p> <p>“Sosyal bilgiler öğretimi programındaki kazanımlar öğrenci seviyelerine uygun olduğu sürece faydalı oluyor ama sadece bulunduğu sınıfta bulunduğu programı işleyen öğrenciler için. Diğer öğrenciler için kazanımlar hafif gelebiliyor.” (EAŞ)</p>	<p>“Birleştirilmiş Sınıflı Okullarda Mihver ders uygulaması gereği 1. yıl dersleri görülmeden 2. yıl dersleri görülmekte 4. sınıf öğrencileri 4. sınıf Sosyal Bilgiler konularının kazanımlarını görmeden 5. sınıf kazanımlarını görüyor, ertesini yıl 4. sınıf kazanımlarının yapılandırma yaklaşımına pek uyduğu söylenemez.” (SNA)</p> <p>“Sosyal açıdan çokta uygun değil. Çünkü buranın köy olmasının da verdiği bir dezavantaj var ve biraz öncede dediğim gibi uygulama gerçekleşmiyor burada. Çocuklar burada öğrendiklerini hayatlarında uygulayamıyorlar.” (EEŞ)</p>	<p>Kazanım: 48 defa, Uygun: 46 defa, Değil: 38 defa Beceri: 15 defa kullanılmıştır.*</p>
Toplam Kod Referansı	22	27	1917

*Konudan bağımsız kelimeler (bağlaç vb.) göz ardı edilmiştir.

Tablo 3.12’de görüldüğü gibi, Sosyal Bilgiler Dersi ile kazandırılmak istenen beceri ve kazanımlar ile ilgili olarak 22 olumlu düşünceye karşılık 27 olumsuz

düşünce kodlanmıştır. Beceri ve kazanımlarla ilgili olumlu görüşlerde “uygundur”, “kısmen uygundur”, “sınıfına uygundur” yargıları ön plana çıkmaktadır. Olumlu görüş bildiren öğretmenler beceri ve kazanımların birleştirilmiş sınıf öğrencilerinin özelliklerine (sosyal açıdan) uygun olduğunu, öğrencilerin gelişimine katkıda bulunduğunu, bunu da öğrencileri gözlemlerinden elde ettiklerini belirtmişler. Olumlu görüş bildiren öğretmenlerin görüşleri şöyledir:

“Konular eğlenceli bir şekilde işlenilmiş resimli öğelerle dikkat çekici bir şekilde verilmeye çalışılmış. Kitaplar, ilgi çekici okuma parçalarıyla çocukları kendine çekmeyi başarıyor. Konular diyaloglarla dikkat çekiyor. Anlatım akıcı, yazılar okunaklı ve seviyeye uygun. Hazırlık ve değerlendirme soruları güzel hazırlanmış. Konular işlenirken ara yerlere soruların sıkıştırılması da çocukların konuya adapte olmasını sağlıyor.” (HCÖ)

“Beceri ve kazanımlar çocukların sosyal hayata uyumlarını sağlamada yardımcı niteliktedir. Ders esnasında edindikleri kazanımları hayatlarında uygulamaya geçirdiklerini öğrencilerimizle yaptığımız sohbetlerden, derslerimizdeki soru-cevap etkinliklerinden de anlıyoruz.” (EY)

“Sosyal Bilgiler dersi öğretimi programında belirlenen beceri ve kazanımlar sosyal açıdan birleştirilmiş sınıf öğrencilerinin özelliklerine kısmen uygundur.” (SNB)

İki sınıfın birleştirildiği gruplarda birinci sene 4. sınıfın üniteleri ikinci sene de 5. sınıfın üniteleri dönüşümlü olarak işlenmektedir. Bazı öğretmenler, SBD kazanımlarının o yıl hangi sınıfın konuları işleniyorsa o sınıfa daha uygun olduğunu belirtmişler. Bu durumda kazanımlar diğer sınıflar için kolay ya da zor olabilmektedir. Örnek öğretmen görüşleri şöyledir:

“Sosyal bilgiler öğretimi programındaki kazanımlar öğrenci özelliklerine uygun olduğu sürece faydalı oluyor ama sadece bulunduğu sınıfta bulunduğu programı işleyen öğrenciler için. Diğer öğrenciler için kazanımlar hafif gelebiliyor.” (EAŞ)

“5. sınıf konularını işlerken kazanımlar bu durumda 4.sınıf öğrencileri için birazda olsa ağır gelmektedir. Çoğu zaman öğrenciler kazanımlara ulaşamamaktadır.” (SLÇ)

“Bu durumdan yola çıkarak şöyle düşünersek 4. sınıf ve 5. sınıf öğrencinin farklı yaş ve farklı kazanımlara sahip olması gerekir. Yaş grubundan ve sınıf seviyesinden dolayı. Fakat 5. sınıf kitabının işlendiği bir seneyi düşünersek 4. sınıf öğrencilerinin, 5. sınıfların seviyesindeki bir kazanıma ulaşmaları zor olacaktır. Belki kazanımlar o açıdan aksayabilir ve 4. sınıflarda daha zorlayıcı bir durum olabilir. Bu sene mesela 4. sınıf üniteler işleniyor fakat bazı konular 5. sınıflara göre kolay kaçabiliyor.” (SİE)

Beceri ve kazanımlar ile ilgili olumsuz görüşler incelendiğinde, birleştirilmiş sınıflı okulların (genelde köy yerlerinde bulunmakta) bulunduğu şartlar açısından birtakım eksikliklerin olduğu, sosyal yaşamda bulunan bazı durumların köy yerinde mevcut olmadığını, öğretmenlerin çabalarıyla bu eksiklikleri asgari düzeye indirdikleri görülmektedir. Olumsuz görüş bildiren öğretmenler şöyle düşünmektedir:

“Kazanımlar genellikle her çocuğun sosyal yaşamda kullanabileceği türdedir. Ama bu kazanımları birleştirilmiş sınıfta okuyan çocuklar nerelerde uygulayacak. Köylerde trafik ışıkları yok ama öğrencinin bu kazanıma ulaşması gerekiyor.” (İHGB)

“Tam anlamıyla uygun olacağını düşünmüyorum. Sadece fark etmesini sağlıyoruz. Çünkü sınıfımız 1. sınıftan 5. sınıfa kadar birleştirilmiş olan gruptur. Ne kadar diğer sınıfları ödevlendirsek de hem dikkat dağıtıyorlar hem de gürültü yapıyorlar. Ya da bizi dinlemeyerek anlamadıkları konularda kafaları karışıyor.” (AFA)

“Kentte yaşayan çocuklarla köyde yaşayan çocukların sosyal şartları aynı değil. Programda her kesimin şartlarının göz önüne alınması gerekmektedir.” (SNE)

“Sosyal açıdan çok uygun değil. Çünkü buranın köy olmasının da verdiği bir dezavantaj var ve uygulama gerçekleşmiyor burada. Çocuklar burada öğrendiklerini hayatlarında uygulayamıyorlar.” (EEŞ)

“Açıkçası uygun olduğunu düşünmüyorum. Tamamen merkezde okuyan öğrenciler için daha uygundur. Onların sosyalleşmesi için çok daha iyi olacağını düşünüyorum.” (EG)

“Kazanımlar öğrenciler için uygun değildir. Kazanımları destekleyici etkinlikler çevresel faktörler ve uygulamalar yeterli değildir. Böyle bir yapıda kazanımlara ulaştıracak etkinlikleri uygulamak, çevreyi düzenlemek mümkün değildir.” (HCRN)

“Bazı beceri ve kazanımlara ulaşılması mümkün olmamaktadır. Yaşanılan alanın imkânlarının kısıtlı olmasından dolayı kazanımlara ulaşılması mümkün olmamaktadır.” (HCÖ)

“Uygun değil. Bazı beceri ve kazanımlara ulaşmada kırsal kesimde zorluklar oluyor. Birleştirilmiş sınıflarda sosyal bilgiler programları öğrencilerin sosyal açıdan gelişmesi için tam anlamıyla uygun değildir. Çünkü bu tarz sınıflarda bulunan öğrenciler sosyal etkinlikler açısından daima geri kalıyorlar. Bunlar biraz daha esnetilebilir ya da bazı imkânlar verilerek sosyal etkinliklerin öğrencilerin yaşantılarında yer etmeleri sağlanabilir.” (İHY)

Birleştirilmiş sınıflarda zaman sıkıntısı bazı etkinliklerin tam olarak uygulanmadığını göstermektedir. Bu durumda uygulanamayan etkinlikler sebebiyle bazı kazanımlara öğrencilerin ulaşması da mümkün olmamaktadır. Bir ünitenin kazanımlarına ulaşamayan öğrenciler için o üniteden sonraki kazanımlara ulaşmak da zor olmaktadır. Ayrıca öğrencilerin sosyal çevreye uyumunu sağlamada programın olumlu katkısı şehir merkezlerindeki ilköğretim okullarında maksimum düzeyde iken birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okullarında minimum seviyeye inmektedir.

4.1. SBD KAZANIMLARININ GERÇEK HAYATA UYGUNLUĞUNA İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

SBD ile kazandırılmak istenen kazanımların birleştirilmiş sınıf öğrencilerinin gerçek hayatta karşılaşılabilecekleri durumlara uygun olup olmadığını tespit etmek için sorulan sorunun cevaplarında, 28 katılımcının söylediği 485 kelime kodlanmıştır. Bununla ilgili öğretmen görüşleri Tablo 3.13’te gösterilmiştir.

Tablo 3.13: “Ulaşılması İstenen Kazanımlar, Birleştirilmiş Sınıf Öğrencilerinin Gerçek Hayatta Karşılaşacakları Durumlara Uygun mudur?” Sorusuna Verilen Cevaplara İlişkin Bulgular

Ulaşılması İstenen Kazanımlar, Birleştirilmiş Sınıf Öğrencilerinin Gerçek Hayatta Karşılaşacakları Durumlara Uygun mudur?	Olumlu Görüşler	Olumsuz Görüşler	Kelime Referansları
		<p>“Öğretim programı çoğunlukla öğrencilerin duygu ve düşüncelerini rahatlıkla anlatmalarını sağladığı için beğeniyorum. Bu şekilde öğrencilerimiz günlük hayatlarında ve ileriki hayatlarında kendilerini ifade etmekte zorlanmayan başarılı bireyler olmaktadır” (EY)</p> <p>“Kazanımlar gerçek hayatta karşılaşılabilecekleri durumlara uygun. Ama bulunduğu ortamda uygulayabilmesi bazen mümkün olamaya biliyor.” (EAŞ)</p> <p>“Kazanımlar, normal sınıf öğrencilerinin olduğu gibi, birleştirilmiş sınıf öğrencilerinin de gerçek hayatta karşılaşılabilecekleri durumlara bence uygun.” (SNI)</p>	<p>“Konular hazırlanırken kırsal kesimlerin imkânları biraz daha fazla düşünülerek (araştırma, kaynaklar vb.) hazırlanması daha iyi olabilir. Öğrenci çalışma kitabındaki etkinliklerde çok fazla ayrıntıya girilmiş. Bazı etkinlikler köy şartlarına uygun değil.” (HCÖ)</p> <p>“Karşılaşacakları durumlara uygundur. Fakat birleştirilmiş sınıf öğrencisinin yaşadığı çevrenin dışındaki dünya ile etkileşimi zayıf olmaktadır. Bu da öğrencilerin hazır bulunuşluklarını etkilemektedir. Bu da becerilerin tam oturmamasına neden olmaktadır.” (SİY)</p> <p>“Ulaşılması istenen kazanımlar, birleştirilmiş sınıf öğrencilerinin gerçek hayatta karşılaşılabilecekleri durumlara uygun değildir.” (SNA)</p>
Toplam Kod Referansı	10	18	485

*Konudan bağımsız kelimeler (bağlaç vb.) göz ardı edilmiştir.

Tablo 3.13’te görüldüğü gibi kazanımların gerçek hayata uygunluğu konusunda öğretmenler daha çok olumsuz yönde görüş bildirmiştir. 10 olumlu görüşe karşılık 18 olumsuz görüş kodlanmıştır.

Olumsuz görüş bildiren öğretmenler genelde şehir merkezlerindeki kavramların (müze, sinema, market, belediye) kazanımlarının köy yerlerindeki öğrenciler için çok ilgi çekici olmadığına, öğrencilerin kazanımlara ulaşmasının zor olduğuna değinmişlerdir. Bununla ilgili öğretmen görüşleri şöyledir:

“Para biriktirme, tasarruf, trafik kuralları vb. birçok konu sayılabilir ki öğrenciler köylerde ve kantinleri bulunmayan birleştirilmiş sınıflı okullarda istenilen kazanımlara ulaşmamakta o derslik öğrense bile uygulayamayıp unutmaktadırlar.” (HCRN)

“Birleştirilmiş sınıf öğrencilerinin gerçek hayatta karşılaşacakları durumları belki ileride karşılaşırlar diye düşünüyorum. İlçede okuyan bir öğrenci için tabii ki uygun olacaktır. Ancak köy ortamında uygun olduğunu pek düşünmüyorum” (EG)

Sosyal bilgiler kitaplarında “Adım Adım Türkiye” adlı ünite “Yaşadığımız Yeri Tanıyoruz” bölümü mevcut. Burada Ankara’nın doğal güzellikleri anlatılmış. Birleştirilmiş sınıflı okullarda okuyan öğrencilerden bazıları bulunduğu il merkezine hiç gitmemiş. Dolayısıyla şehir merkezine hiç gitmemiş öğrencilere anlatılanların (Ankara ya da farklı şehirlerin tarihi ve turistik yerleri) bir anlamı olmadığı gibi dikkatlerini de çekmiyor. Yaşadığı ili hiç gezmemiş bir öğrenci o yerin tarihi ve turistik yerlerini de bilemiyor. Gerçek hayatta bu tür yerlere gidebildiği ölçüde bu tür yerler öğrenciler için anlamlı olmaktadır. Ayrıca trafik kurallarını görmeyen öğrencilere bu kuralların anlatılması onlar için soyut olmaktadır. Aynı durum müze, sinema, belediye örneklerinde de dikkat çekmektedir. Buraları görmeyen öğrenciler, belirlenen kazanımlara ulaşamamaktadır. Programda birleştirilmiş sınıflardaki öğrencilerin özellikleri göz önünde bulundurulursa bu okullarda eğitim öğretim faaliyetlerinin niteliklerini artırmak mümkün olacaktır. Program, farklı gelişim özelliklerindeki öğrencilere hitap ettiği ölçüde başarılı olacaktır.

4.2. SBD KAZANIMLARININ İÇERİKLE ÖRTÜŞMESİNE İLİŞKİN BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ

Kazanımların içerikle örtüşüp örtüşmediğini tespit etmek için öğretmenlere yöneltilen sorunun cevaplarında, 23 katılımcının söylediği 76 kelime kodlanmıştır. Bununla ilgili öğretmen görüşleri Tablo 3.14’te gösterilmiştir.

Tablo 3.14: “Kazanımlar İçerikle Örtüşmekte midir? ” Sorusuna Verilen Cevaplara İlişkin Bulgular

Kazanımlar İçerikle Örtüşmekte midir?	Olumlu Görüşler	Olumsuz Görüşler	Kelime Frekansları
	<p>“Kazanımlar verilen sınıf düzeyinde içerikle örtüşmektedir.” (EAŞ)</p> <p>“Kazanımların çoğu zaman içerikle örtüşüğünü düşünüyorum.” (HCŞ)</p>	<p>“Kısmen örtüşmediği şeyler olabiliyor tabii.” (SNAT)</p> <p>“İçerikle kazanımlar tam olarak örtüşmemektedir.” (HCRN)</p> <p>Bazı kazanımlar tam olarak içerikle örtüşmemektedir.” (SNA)</p>	<p>“Örtüşmektedir, örtüşüyor” ifadesi %96,5 düzeyinde</p> <p>“Örtüşmemektedir, örtüşmüyor” ifadesi %80,5 düzeyinde diğer kelimelere göre anlamlı bulunmuştur.</p>
Toplam Kod Referansı	18	5	76

Tablo 3.14’ten anlaşılacağı gibi öğretmenlerin çoğunluğu kazanımların içerikle örtüşüğünü belirtmişlerdir. Soruya verilen 18 olumlu görüşe karşılık 5 olumsuz görüş kodlanmıştır.

Öğretmenler kazanımın içerikle örtüşüğüne kısaca “evet” ya da “evet, örtüşmektedir” diyerek kısa cevaplar vermişlerdir. Bir öğretmen de verilen sınıf düzeyinde kazanımların içerikle örtüşüğünü belirtmiştir.

Olumsuz görüş bildiren öğretmenlerin; içeriğin yetersiz olduğu, öğrencilerin öğrendiklerini yaşamlarında uygulama imkânlarının olmadığı, iki ya da daha çok sınıfta birlikte eğitim yapılması gibi sebeplerden dolayı böyle düşündükleri anlaşılmaktadır.

Sosyal Bilgiler Dersi öğretmen kılavuz kitabında, derste işlenecek konularla ilgili yöntem ve teknikler, öğretmene öğretim sürecinde yol göstermek için verilmiştir. Öğretmen bu yöntemleri sınıfın durumuna göre değiştirebilmektedir. Öğrencilerin kazanımlara nasıl ulaşması gerektiğini bilen öğretmen, sınıf

mevcuduna, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına, seviyelerine, hazır bulunuşluğuna ve bireysel özelliklerine göre uygun düşecek bir yöntemle dersi işleyebilir.

SBD için verilen kazanımlar içerikle örtüşmektedir. SBD programının içeriğinin; yapılandırmacı eğitim anlayışı doğrultusundan hazırlandığı, öğrencilerin ilgisini çektiği, öğrenci merkezli eğitime uygun olduğu, yaparak yaşayarak öğrenmeye uygun olduğu görülmektedir. Etkinliklerin tam olarak uygulanmasıyla kazanımlara ulaşılabileceği görülmektedir. Fakat birleştirilmiş sınıflarda verilen sürenin az olmasından dolayı etkinliklerin tamamı uygulanamamakta ve bazı üniteler işlenememektedir. Bu durumda öğrencilerin tüm kazanımlara ulaşması beklenmemelidir.

4.3. BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARDAKİ SINIF PROGRAM FARKLILIĞININ KAZANIMLARA ULAŞMADAKİ ETKİSİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

İki sınıfın birleştiği gruplarda, bir grup kendi sınıfının programına uygun SBD konularını görmektedir. Bu durumdan yola çıkılarak kazanımların ulaşılabilirliğini tespit etmek için sorulan sorunun cevaplarında, 24 öğretmenin söylemiş olduğu 532 kelime kodlanmıştır. Bununla ilgili öğretmen görüşleri Tablo 3.15'te gösterilmiştir.

Tablo 3.15: “Birleştirilmiş Sınıflarda Öğrencilerin Bir Bölümü Kendi Sınıfına Ait Olmayan Sosyal Bilgiler Konularını İşlemektedir. Bu Durumdan Yola Çıkarak Kazanımlara Ulaşılabileceğini Düşünüyor musunuz?” Sorusuna Verilen Cevaplara İlişkin Bulgular

	Olumlu Görüşler	Olumsuz Görüşler	Kelime Frekansları
	“Kazanımlara ulaşılabilir. Fakat 4. sınıf öğrencisi 5. sınıf konularını görmektedir. Bu da 4. sınıftaki kazanması gereken bilgilerin yarım kalmasına neden olmaktadır.” (SİY)	“3. sınıftan 4. sınıfa geçmiş bir öğrenci 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi görüyorsa kazanımların ulaşabileceğini düşünmüyorum.” (EP)	“Kazanımlara ulaşamaz” ifadesi %85,8 düzeyinde, “En sıkıntılı Durum” ifadesi %97,1 düzeyinde diğer kelimelere göre anlamlı bulunmuştur.

Tablo 3.15 -devam

Birleştirilmiş Sınıflarda Sınıf Program Farkı Göz Önünde Bulundurularak Kazanımlara Ulaşılabilir mi?	Olumlu Görüşler	Olumsuz Görüşler	Kelime Frekansları
Toplam Kod Referansı	5	19	532

*Konudan bağımsız kelimeler (bağlaç vb.) göz ardı edilmiştir.

Tablo 3.15’te görüldüğü gibi sınıf program farklılığı kazanımlara ulaşma bakımından öğretmenlere göre büyük sorun teşkil etmektedir. Toplam 19 olumsuz görüşe karşılık 5 olumlu görüş kodlanmıştır. Araştırmamıza katılan öğretmenlerin çoğunluğu olumsuz görüş bildirmiştir. Olumsuz görüş bildiren öğretmenlerin görüşleri şöyledir:

“Bu durumdan yola çıkarak şöyle düşünürsek 4. sınıf ve 5. sınıf öğrencisinin farklı yaş ve farklı kazanımlara sahip olması gerekir. Yaş grubundan ve sınıf seviyesinden dolayı. Fakat biz 5. sınıf kitabının işlendiği bir sene düşünürsek 4. sınıflar, 5. sınıfların seviyesindeki bir bilgiyi nasıl kazanacaklar. Kazanımlar o

açından aksayabilir ve 4. sınıflarda daha zorlayıcı bir durum olabilir. Bu sene mesela 4. sınıf kazanımlar işleniyor fakat bazı konular 5. sınıflara göre kolay kaçabiliyor.” (SİE)

“Bu konuda ben, öğrenci açısından kolay olmadığını, seviyesi iyi olan öğrencilerin bu olumsuz durumu ortadan kaldırarak bundan etkilenmeyeceğini düşünüyorum. Ama tüm birleştirilmiş sınıf öğrencileri için bu geçerli değil.” (SNİ)

“Ulaşılmaz. Ben geçen sene bu seneki 5. sınıflarımla 5. sınıf Sosyal Bilgiler işledim şu anda 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersini işliyorum. Bu durum öğrenciler için sıkıntı oluşturmakta” (DNS)

“Başarılı olan öğrenciler kazanımlara ulaşabiliyor fakat başarılı olmayanlar gerekli kazanımları elde edemiyorlar.” (SNU)

“Bu durum zaten eğitim psikolojisine aykırı. Her yaş döneminin kapasitesi farklı.” (HCŞ)

Olumsuz görüş bildiren öğretmenler, 5. sınıf öğrencilerinin 4. sınıf konularını görmesini öğrenci seviyesi için kolay bulmakta, 4. sınıf öğrencilerinin 5. sınıf konularını görmesini ise öğrencilerin seviyesinin üstünde olduğundan ve bu durumdan da öğrencilerin sıkıldığını düşündüklerinden eleştirmişlerdir.

4.4. SOSYAL BİLGİLER DERSİNE AİT BİREYSEL BECERİLER VE ARA DİSİPLİNLERİN BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARDA GERÇEKLEŞME DÜZEYİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Sosyal Bilgiler Dersinde belirlenen bireysel beceriler, ara disiplinler ve özel beceriler birleştirilmiş sınıflarda gerçekleşme düzeyi ile ilgili öğretmenlerin sorulan sorulara verdikleri cevaplarında, 19 katılımcının söylemiş olduğu 169 kelime kodlanmıştır. Bununla ilgili öğretmen görüşleri Tablo 3.16’da gösterilmiştir.

Tablo 3.16: “Kişisel Beceriler, Ara Disiplinler ve SBD’ye Ait Özel Beceriler Birleştirilmiş Sınıflarda Gerçekleştirilebilir Nitelikte midir?” Sorusuna Verilen Cevaplara İlişkin Bulgular

Kişisel Beceriler ve SBD’ye Ait Özel Beceriler Birleştirilmiş Sınıflarda Gerçekleştirilebilir Nitelikte midir?	Olumlu Görüşler	Olumsuz Görüşler	Kelime Frekansları
	<p>“Gerçekleştirme ihtimali var ama işte etkinliğin biraz da boyutuna bağlıdır.” (DNÇ)</p> <p>“Gerçekleştirilebilir niteliktedir.” (SNU)</p> <p>“Büyük çoğunluğu bu sınıflarda gerçekleştirilebilir niteliktedir.” (SNI)</p>	<p>“Çoğu bireysel beceriler gerçekleştirilemiyor. Birleştirilmiş sınıflarda bu sorun oluyor. Burada daha fazla sıkıntı olabiliyor.” (SIE)</p> <p>Süre yeterli olursa becerilerin gerçekleştirilmesi mümkündür. Ama sınıf seviyelerini iyi ayarlayarak gerçekleştirilebilir.” (EAŞ)</p> <p>“Birleştirilmiş sınıflarda ana kazanımlar harici bireysel beceriler ana disiplinler vb. konularda zaman problemi vardır. Mümkün değildir.” (HCRN)</p> <p>“Zamanın yetersiz olmasından dolayı ara disiplinlerle ilişkilendirmede yetersizlikler oluşmaktadır.” (SIY)</p>	<p>“Gerçekleştirilemiyor/ Gerçekleştirilemez” ifadesi %83,2 düzeyinde diğer kelimelere göre anlamlı bulunmuştur.</p> <p>“Birleştirilmiş sınıfta ulaşılamaz” ifadesi %90,3 düzeyinde diğer kelimelere göre anlamlı bulunmuştur.</p> <p>Hayır: 8 defa</p> <p>Gerçekleşme: 8 defa kullanılmıştır.*</p>
Toplam Kod Referansı	7	12	169

*Konudan bağımsız kelimeler (bağlaç vb.) göz ardı edilmiştir.

Tablo 3.16’da görüldüğü gibi öğretmenlerin çoğunluğu (n= 12) belirlenen becerilerin, ara disiplinlerin, SBD’ye ait özel becerilerin birleştirilmiş sınıflarda gerçekleştirilebilir olmadığını belirtmişlerdir. Birleştirilmiş sınıfların yapısının, bu tür becerilere ulaşmaya engel oluşturduğu görülmektedir. Örnek öğretmen görüşleri şöyledir:

“Birleştirilmiş sınıflar için ayrı kitaplar hazırlanmalı. Bu sınıfları yok sayamayız, bu durum eğitim-öğretimin kalitesini düşürüyor.” (AFAL)

“Gerçekleştirilebilir, ancak böyle durumlarda da konu çok arada kalıyor. Konular tam öğrenilmeden geçilebiliyor.” (DNS)

“Çok zor gerçekleştirilebilir. Bazı becerileri kazandırmak mümkün gözükmemektedir.” (EEŞ)

“Hayır, gerçekleştirilebilir nitelikte değildir. Var olan birleştirilmiş sınıf gerçeğini artık Bakanlığın görmesi ve bu uygulamaya özel çalışmalar yapması gerekmektedir.” (SLÇ)

Olumsuz görüş bildiren öğretmenlerin (n=12), olumlu görüş bildiren öğretmenlerden (n=7) daha çok olması belirlenen becerilere, ara disiplinlere ve SBD’ye ait özel becerilerin gerçekleşme durumunun zor olduğunu göstermektedir.

Birleştirilmiş sınıflarda Sosyal Bilgiler dersi için belirlenen kişisel beceriler, ara disiplinler ve SBD’ye ait özel beceriler gerçekleştirilebilir nitelikte görülmemektedir. Bu duruma öğrenci seviyelerinin farklılığı, öğrencilerin gelişim özelliklerinin, ilgi ve ihtiyaçlarının farklı olmasının neden olduğu düşünülmektedir.

5. SBD KİTAPLARINDAKİ ÖLÇME DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

SBD ölçme değerlendirme çalışmalarının birleştirilmiş sınıflarda uygulanabilirliğini tespit etmek için öğretmenlere görüşme formunun 5. sorusu ve alt başlığı yöneltilmiştir:

Birleştirilmiş sınıf öğretmeni olarak Sosyal Bilgiler dersindeki mevcut ölçme değerlendirme çalışmalarını nasıl buluyorsunuz? Yeterli midir? Ne tür ilaveler yapılabilir?

- 1) Ölçme değerlendirme formları birleştirilmiş sınıf öğrencilerinin özelliklerine uygun mudur? Uygulamada karşılaştığınız güçlükler var mıdır? Eğer varsa nelerdir?

Öğretmenlerin bu sorulara verdikleri cevaplar doğrultusunda “Ölçme ve Değerlendirme” temasına ulaşılmış ve bu başlık altında kodlama yapılmıştır. Tema

ile ilgili kod referansları ve kodlama yapılan katılımcı sayısı Tablo 3.17’de gösterilmiştir.

Tablo 3.17: “Ölçme ve Değerlendirme” Temasıyla İlgili Yapılan Kodlamaya İlişkin Bilgiler

Tema	Kodlama Yapılan			
	Kişi Sayısı	Kelime Sayısı	Olumlu Görüş	Olumsuz Görüş
Ölçme ve Değerlendirme	32	1929	% 42,86	% 57,14
Alt Tema Formların Birleştirilmiş Sınıfa Uygunluğu	32	740	% 40,63	% 59,37

Tablo 3.17’de görüldüğü gibi “Ölçme ve Değerlendirme” ile ilgili genel görüşleri tespit etmek için kullanılan sorunun cevaplarında, 32 katılımcının söylediği 1929 kelime kodlanmıştır. Bununla ilgili öğretmen görüşleri Tablo 3.18’de gösterilmiştir.

Tablo 3.18: “B. S.İ.O. Öğretmeni Olarak Sosyal Bilgiler Dersindeki Mevcut Ölçme Değerlendirme Çalışmalarını Nasıl Buluyorsunuz? Yeterli midir? Ne Tür İlaveler Yapılabilir?” Sorusuna Verilen Cevaplara İlişkin Bulgular

Sosyal Bilgiler Dersindeki Mevcut Ölçme Değerlendirme Çalışmalarını Nasıl Buluyorsunuz? Yeterli midir?	Olumlu Görüşler	Olumsuz Görüşler	Kelime Frekansları
	<p>“Yeterli. Kendi sınıfımıza göre kendimiz geliştireyoruz.” (AFAL)</p> <p>“Ölçme değerlendirme çalışmaları öğretilenlere göre yeterli. Ancak öğrenimin daha kalıcı olması için uygulanabilir daha iyi.” (EAŞ)</p>	<p>“Ölçme değerlendirmeler de birleştirilmiş sınıflara tam olarak uygun değildir.” (SLÇ)</p> <p>“Sosyal Bilgiler kitabındaki ölçme değerlendirme ve çalışma kitabındaki değerlendirmeler ne kadar uygun olabilir ki. Zaten Sosyal Bilgiler dersi açıkçası çocuğu hayata hazırlayan bir ders. Değerlendirme çalışmaları olarak yeterli ama daha çok güncel hayatla alakalı pratik şeylerle daha başarılı olabilir.” (EG)</p>	<p>“Uygun buluyorum” ifadesi %79,5 düzeyinde,</p> <p>“Birleştirilmiş sınıfa uygun değil” ifadesi %94,8 düzeyinde diğer kelimelere göre anlamlı bulunmuştur.</p>

Tablo 3.18 -devam

	Olumlu Görüşler	Olumsuz Görüşler	Kelime Referansları
	<p>“Mevcut ölçme değerlendirme çalışmalarını yeterli görüyorum. Öğrenci değerlendirme, grup değerlendirme, ürün dosyası ve dereceli puanlama anahtarı uygulandığında öğrencilerin konuyu anlayıp anlamadığı hakkında kesin yargıya varabiliriz.” (ÇYÇ)</p> <p>“Ben özellikle bu yeni programla birlikte değişen ölçme değerlendirme yöntemlerindeki zenginlikten oldukça memnunum. Öncekiler gibi birkaç değişik yöntemden ziyade yeni soru tiplerinin olmasını olumlu buluyorum, yeterlidir.” (SNİ)</p>	<p>“Yeterli bulmuyorum. Öğrencinin içinde bulunduğu çevreye göre ilaveler yapılabilir.” (SNB)</p> <p>“Tam olarak yeterli olduğunu düşünmüyorum. Ben ders sonlarında bulunan kendimizi değerlendirelim kısmındaki soruların dersi daha kapsayacak şekilde hazırlanmasını istiyorum.” (İHGB)</p> <p>“Çok seçenekli bir şık olsa ya da gerçekten hani evet-hayır doldurmalı değil de, kendi fikirlerini sunabileceği bir şey olsa tabi daha iyi olur.” (DNS)</p>	<p>Değerlendirme: 45</p> <p>Ölçme: 24</p> <p>Değil: 21</p> <p>Yeterli&Uygun: 26</p>
Toplam Kod Referansı	15	20	1929

*Konudan bağımsız kelimeler (bağlaç vb.) göz ardı edilmiştir.

Tablo 3.18’de görüldüğü gibi 15 olumlu görüşe karşılık 21 olumsuz görüş bildirilmiştir. Olumlu görüşler incelendiğinde ölçme değerlendirme çalışmalarının çeşitliliği (boşluk doldurma, doğru-yanlış test, çoktan seçmeli test, eşleştirmeli test, ürün değerlendirmesi, öz değerlendirme, grup değerlendirme) öğretmenler tarafından beğeni ile karşılanmaktadır. Örnek öğretmen görüşleri şöyledir:

“*Sosyal Bilgiler dersi için mevcut ölçme ve değerlendirme çalışmaları yeterlidir.*” (SİE)

“Yeterli, hatta fazlalıkları bile var. Konuları biz daha basit hale indirmeye çalışıyoruz. Yani oradaki değerlendirme soruları ya da verilen çalışma kitabındaki etkinliklerde çoğunlukla orada verilen görevi biraz daha basitleştiriyoruz.” (EBHİ)

“Ben ölçme değerlendirme çalışmalarının iyi olduğu kanaatindeyim Şimdi sınavlarda genellikle tabi hepsini (boşluk doldurma, doğru-yanlış, test, çoktan seçmeli vb.) kullanmaya çalışıyoruz. Ama genelde hazır format üzerinden yapıyoruz sınavları.” (DNÇ)

“Sosyal Bilgiler dersindeki mevcut ölçme değerlendirmelerini yeterli ve uygun buluyorum. Sorular, etkinlikler öğrencilerin seviyelerine uygun ve düşüncelerini rahatça anlatabilecek niteliktedir.” (EY)

“Bence ders kitabındaki yazılı olarak verilen değerlendirme soruları, çalışma kitabına göre daha uygun geliyor. Çalışma kitabında ağır etkinliklere yer verilmiş gibi.” (SİE)

Öğretmenlerin olumsuz görüşlerine bakıldığında, birleştirilmiş sınıflarda zamanın yetmediğini, kitaplarda bulunan ölçme değerlendirme çalışmalarının tamamını kullanamadıkları yönünde eleştiriler vardır. Örnek öğretmen görüşleri şöyledir:

“Yapılandırmacı eğitim anlayışına uygun ölçme değerlendirmede şunlar olması gerekir. Bu programda değerlendirme ile sadece öğrenme ürünü değil, öğrencilerin öğrenme süreçleri de izlenir ve bu süreç değerlendirilerek gerektiğinde kullanılan sınıf etkinlikleri değiştirilir. Bu programda değerlendirme, öğrencilerin ne bilmediklerini değil, ne bildiklerini görmeye yarayan bir araçtır. Program, öğrencinin okul dışındaki gerçek dünya ile uyum içinde olmasını sağlayacak becerilere sahip olmasını da hedeflemektedir. Öğrencilerin sadece diploma almaları için değil, gerçek hayatlarının anlamlı olması için derslerin ve içeriklerinin hayat ile ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Bunun için öğretmenin, öğrettiği konuların hayattaki iz düşümlerini öğrenciye göstermesi gerekir. Öğrenciler gerçek hayattaki problemlere işaret edebiliyorsa ya da öğrendikleri bilgileri günlük hayattaki problemlerin çözümünde kullanabiliyorsa, öğrenilenler sınıfın dışına çıkmaya başlamıştır. Öğretmenler zaman zaman öğrencilerin, sınavlarında veya ödevlerinde sergilediklerinden daha fazlasını bildiklerine inanırlar. Bu sorunu aşmak için

öğretmenlerin, öğrencilerin başarısını değerlendirmede birkaç yöntemi birlikte kullanması önerilir. Çoklu değerlendirme araçları kullanmak, her öğrenciye ne bildiğini gösterme konusunda bir şans tanır. Öğretmeninde birkaç aracı birlikte kullanarak, öğrencinin ne bildiğini ve ne yapacağını bilmesi, bu konuda kendine daha fazla güven duymasını sağlayabilir. Tartışma, performans ödevleri ve sunular öğrenci hakkında bilgi edinmenin en iyi yollarındandır. Bunlardan hiçbiri tek başına yeterli değildir. Bazı öğrenciler tartışma sırasında sessiz kalırken, iş yazmaya geldiğinde çok güzel yazma çalışmaları yapabilirler. Program, öğrencilerin entelektüel olarak gelişmelerinin yanı sıra beceri ve kişilik gelişimine odaklanmıştır. Bunların becerilerin değerlendirmesinde çoktan seçmeli, boşluk doldurma, eşleştirmeli, kısa cevaplı, açık uçlu sorulardan oluşan testlerin yanında, süreci değerlendirmeye yönelik olmalıdır. Biz sınıflarımızda bu teknikleri uygulamaya kalksak sadece bir sınıftaki öğrencileri kazanmış oluruz.Yaptığım yazılı sınavlarda en yüksek notu 5.sınıflar almakta çünkü 5.sınıflar dönüşümlü olan konuları 5.sınıfta daha iyi anlamakta ama 3.sınıfı bitiren 4.sınıf öğrencilerinin sahip olduğu kazanım, sadece okuma ve yazmadır. Bunlara 5.sınıf sosyal bilgiler dersi kazanımlarını kazandırmamız ve bunu değerlendirmemiz mümkün değildir.” (İHAŞ)

“Ölçme değerlendirme soruları sadece kitaba bağlı olduğu için en kolay yapılanlardan biri. Ancak öğrenciler bu sorular nedeniyle sadece kitaba bağlı kalıyorlar. Daha düşündürücü ve araştırmaya yönelik sorular olabilir.” (SİB)

“Birleştirilmiş sınıflı okullarda fotokopi makinesi gibi bir cihaz bulunmadığından dolayı ölçme değerlendirme yöntemi olarak sadece yazılı yapılmaktadır. 2005 programında her konunun sonunda gözlem formları var. Sosyal Bilgiler, Türkçe, Matematik derslerindeki gözlem formlarını, akran değerlendirme, ölçme vb. çalışmaları yapmaya kalksa; bu kadar formu nasıl çoğaltacak, ne zaman değerlendirecek. İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne yazışmaları ne zaman yazacak. Kısacası Birleştirilmiş sınıflı okullarda ölçme değerlendirme gözleme ve yazılı kâğıtlarına göre yapılmaktadır.” (SNA)

Birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okullarında öğretmenler aynı zamanda “Müdür Yetkili Öğretmen” de olabilmektedir. Bu durumun yol açtığı bazı sıkıntılar vardır. Araştırmamıza katılan öğretmenlerin çoğu (n=23) birleştirilmiş sınıflı

okullarda “Müdür Yetkili Öğretmen” konumundadır. Müdür yetkili öğretmenlerin genelde köyde kalmasının getirmiş olduğu zorlukların yanında, okulun yönetiminde ve öğretmenlik mesleğinde de birçok noktada sorunlar yaşadığı görülmektedir. Müdür yetkili öğretmenlerin karşılaştıkları sıkıntıların artması eğitim öğretim hizmetlerini de olumsuz etkilemektedir. Okulda yönetim görevi, öğretmenlik görevi, danışmanlık görevi, hizmetli görevi gibi birçok sorumluluğu olan müdür yetkili öğretmenlerin okulda başarılı olmaları sabırla, özgüvenle çalışmalarına bağlıdır. Müdür yetkili öğretmen Milli Eğitim Müdürlüğü ile olan resmi yazışmaları da yapmaktadır. Bazen bu yazışmaların dersleri aksattığı da görülmektedir. Belirtilen sebeplerden dolayı, müdür yetkili öğretmenlerin ders programlarını uygulamada sıkıntı yaşadıkları görülmektedir.

5.1. SBD KİTAPLARINDAKİ ÖLÇME DEĞERLENDİRME FORMLARININ BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARA UYGUNLUĞUNA İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Ölçme değerlendirme formlarının birleştirilmiş sınıf öğrencilerine uygun olup olmadığını ve uygulamada karşılaşılan sıkıntıları tespit etmek için sorulan sorunun cevaplarında, 32 öğretmenin söylemiş olduğu 740 kelime kodlanmıştır. Bununla ilgili öğretmen görüşleri Tablo 3.19’da gösterilmiştir.

Tablo 3.19: “Ölçme Değerlendirme Formları Birleştirilmiş Sınıf Öğrencilerinin Özelliklerine Uygun mudur? Uygulamada Karşılaştığınız Güçlükler Var mıdır? Eğer Varsa Nelerdir?” Sorusuna Verilen Cevaplara İlişkin Bulgular

	Olumlu Görüşler	Olumsuz Görüşler	Kelime Frekansları
	“Formların hepsini uygulayamıyorum. Ama genelde grup değerlendirme formları birleştirilmiş sınıflarda avantaj gibi bir şey.” (EEŞ)	“Açıkçası ölçme değerlendirme formlarını birleştirilmiş sınıflarda kullanamıyorum. Çünkü hepsini kullanmaya kalsak zaman kısıtlı olduğu için yetiştiremiyoruz.” (EBHİ)	“Formların hepsini kullanamıyorum” ifadesi %87,2 düzeyinde, “İlave yapılabilir/yapılmalı” ifadesi %80,6 düzeyinde diğer kelimelere göre anlamlı bulunmuştur.

Tablo 3.19 –devam

Ölçme Değerlendirme Formları Birleştirilmiş Sınıf Öğrencilerinin Özelliklerine Uygun mudur? Uygulamada Karşılaştığımız Güçlükler Var mıdır? Eğer Varsa Nelerdir?	Olumlu Görüşler	Olumsuz Görüşler	Kelime Referansları
Toplam Kod Referansı	13	19	740

*Konudan bağımsız kelimeler (bağlaç vb.) göz ardı edilmiştir.

Öğretmenler, 13 olumlu görüşe karşılık 19 olumsuz görüş bildirmişlerdir. Olumlu görüşteki öğretmenler sosyal bilgiler dersinde kullanılan ölçme değerlendirme formlarını uygun bulduklarını ve öğretmenin bu formları sınıfın durumuna göre esnetebileceğini belirtmişler. Öğretmenler birleştirilmiş sınıfta eğitim gören öğrencilerin seviyesinin düşük olduğunu da belirtmişlerdir. Örnek öğretmen görüşleri şöyledir:

“Gözlem formlarını doldururken müstakil sınıflardaki öğrencilere göre biraz daha zor olmaktadır. Çünkü bazı formların tek tek doldurulacak olması birleştirilmiş sınıf okutan öğretmen için güçlük yaratmaktadır.” (SİY)

“Ben ders sonlarında bulunan kendimizi değerlendirelim kısmındaki soruların dersi daha fazla kapsayacak şekilde hazırlanmasını istiyorum. Bu şekilde olursa daha yararlı olur kanaatindeyim” (İHGB)

“Çok seçenekli bir şık olsa ya da gerçekten kendi fikirlerini sunabileceği bir ölçüt olsa tabi daha iyi olur.” (DNS)

“Ölçme değerlendirme formlarını çok uygulayamıyoruz. Zaten zaman sıkıntımız olduğu için uygulayamıyoruz.” (EP)

“Ölçme değerlendirme formlarındaki kriterler (interneti kullanmış mı kütüphaneden faydalanmış mı gibi kriterler) öğrencilerin bulunduğu yer itibariyle mümkün olmayan durumlardır. Birleştirilmiş sınıflar köy okulu olduğu için köyde internette araştırma yapmak, kütüphaneye gitmek gibi etkinlikleri yapamayacağından değerlendirme yaparken sorun yaşanıyor. Ayrıca değerlendirme formlarında araştırma olanakları sınırlı olduğu için çok özgün bir çalışma yapmaları da beklenmemektedir.” (EAŞ)

“Sosyal Bilgiler kitabındaki ölçme değerlendirme ve çalışma kitabındaki değerlendirmeler uygun değildir. Sosyal Bilgiler dersi öğrenciyi hayata hazırlayan bir ders. Daha çok güncel hayatla alakalı pratik şeylerle daha başarılı olabilir.” (EG)

Araştırmamıza katılan öğretmenlerin tamamının görüşü incelendiğinde, ölçme değerlendirme formlarıyla ilgili öğretmenlerin birtakım zorluklarla karşılaştıkları anlaşılmaktadır. Ölçme değerlendirme formlarının birleştirilmiş sınıflarda zaman alması sorun olmaktadır. Birleştirilmiş sınıflarda her sınıf için ayrılan sürenin sınırlı olması ölçme değerlendirme formlarının uygulanmasını olumsuz etkilemektedir. Birleştirilmiş sınıflarda eğitimin kalitesini artırmak için zamanı etkin kullanmak gerekmektedir. Ayrıca, okuldaki araç gereç (fotokopi makinesi gibi) eksikliğinden, bazı formların uygulanamadığı da düşünülmektedir. Öğretmenlerin bazılarının bu formları hiç kullanamadığı görülmektedir.

6. BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF ÖĞRETMENLERİNİN KİŞİSEL BİLGİ VE NİTELİKLERİNE GÖRE GÖRÜŞLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN BULGULAR

Öğretmenlerin belirtmiş oldukları olumlu ve olumsuz görüşler; çalışma durumu, kıdem, birlikte okuttuğu sınıf sayısı, sınıf mevcudu, okuldaki görevi ve konu ile ilgili eğitim durumu değişkenlerine göre karşılaştırılmıştır.

6.1. ÖĞRETMENLERİN ÇALIŞMA DURUMUNA GÖRE GÖRÜŞLERİNİN DAĞILIMI

Öğretmenlerin görüşlerinin, çalışma durumlarına göre karşılaştırılmasına ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 3.20’de gösterilmiştir.

Tablo 3.20: Öğretmenlerin Çalışma Durumuna Göre Olumlu ve Olumsuz Görüşlerin Dağılımı

Çalışma Durumu	Olumlu Görüşler		Olumsuz Görüşler	
	f	%	f	%
<i>Kadrolu</i>	11	42,30	15	57,70
<i>Sözleşmeli</i>	11	47,82	12	52,18
<i>Ücretli</i>	5	50	5	50

Tablo 3.20’de görüldüğü gibi kadrolu ve sözleşmeli öğretmenlerin olumsuz görüşlerinin olumlu görüşlerinden daha fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca sözleşmeli öğretmenlerin olumlu görüşleri (47,82), kadrolu öğretmenlerin olumlu görüşlerinden (42,30) daha fazladır. Ücretli öğretmenlerin olumlu ve olumsuz görüşlerinin eşit olduğu görülmektedir.

6.2. ÖĞRETMENLERİN KIDEM DURUMUNA GÖRE GÖRÜŞLERİNİN DAĞILIMI

Öğretmenlerin görüşlerinin, kıdem durumlarına göre karşılaştırılmasına ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 3.21’de gösterilmiştir.

Tablo 3.21: Öğretmenlerin Kıdem Durumuna Göre Olumlu ve Olumsuz Görüşlerin Dağılımı

Kıdem Durumu	Olumlu Görüşler		Olumsuz Görüşler	
	f	%	f	%
<i>1-3 Yıl</i>	8	50	8	50
<i>4-6 Yıl</i>	10	45,45	12	54,55
<i>7-9 Yıl</i>	5	45,45	6	54,54
<i>10 Yıl ve üstü</i>	4	40	6	60

Tablo 3.21’de görüldüğü gibi kıdemi 1-3 yıl arasında olan öğretmenlerin olumlu görüşleri ile olumsuz görüşlerinin oranının eşit olduğu görülmektedir. Kıdemi 4-6 yıl, 7-9 yıl,10 yıl ve üzeri olan öğretmenlerin olumsuz görüşleri olumlu görüşlerinden fazladır. Kıdemi 1-3 yıl arası olan öğretmenlerin olumlu görüşleri; kıdemi 4-6 yıl, 7-9 yıl, 10 yıl ve üzeri olan öğretmenlerin olumlu görüşlerinden daha fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca kıdem arttıkça olumlu görüşlerin azaldığı görülmektedir.

6.3. ÖĞRETMENLERİN BİRLİKTE OKUTTUĞU SINIF SAYISINA GÖRE GÖRÜŞLERİNİN DAĞILIMI

Öğretmenlerin görüşlerinin, birlikte okuttuğu sınıf sayısına göre karşılaştırılmasına ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 3.22’de gösterilmiştir.

Tablo 3.22: Öğretmenlerin Birlikte Okuttuğu Sınıf Sayısına Göre Olumlu ve Olumsuz Görüşlerin Dağılımı

Birleştirilmiş Sınıf Sayısı	Olumlu Görüşler		Olumsuz Görüşler	
	f	%	f	%
<i>2 sınıf</i>	12	44,44	15	55,56
<i>3 sınıf</i>	3	50	3	50
<i>4 sınıf</i>	2	50	2	50
<i>5 sınıf</i>	10	45,45	12	54,55

Tablo 3.22’de görüldüğü gibi 3 sınıfı birlikte okutan öğretmenler ile 4 sınıfı birlikte okutan öğretmenlerin olumlu ve olumsuz görüşlerinin eşit olduğu görülmektedir. 2 sınıfı birlikte okutan öğretmenler ile 5 sınıfı birlikte okutan öğretmenlerinin olumsuz görüşleri olumlu görüşlerinden daha fazladır.

6.4. ÖĞRETMENLERİN SINIF MEVCUDUNA GÖRE GÖRÜŞLERİNİN DAĞILIMI

Öğretmenlerin görüşlerinin, sınıf mevcuduna göre karşılaştırılmasına ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 3.23’te gösterilmiştir.

Tablo 3.23: Öğretmenlerin Sınıf Mevcuduna Göre Olumlu ve Olumsuz Görüşlerin Dağılımı

Sınıf Mevcudu	Olumlu Görüşler		Olumsuz Görüşler	
	f	%	f	%
10-24	24	47,06	27	52,94
25-35	2	33,33	4	66,67
36-50	1	50	1	50
51 ve üstü	0	0	0	0

Tablo 3.23’te görüldüğü gibi, sınıf mevcudu 10-24 ve 25-35 öğrenci arasında olan öğretmenlerin olumsuz görüşleri olumlu görüşlerinden daha fazladır. Sınıf mevcudu 36-50 öğrenci arasında olan öğretmenlerin olumlu ve olumsuz görüşlerinde eşitlik vardır. Sınıf mevcudu 51 ve üstü olan öğretmen bulunmamaktadır.

6.5. ÖĞRETMENLERİN OKULDAKİ GÖREVLERİNE GÖRE GÖRÜŞLERİNİN DAĞILIMI

Öğretmenlerin görüşlerinin, okuldaki görevlerine göre karşılaştırılmasına ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 3.24’te gösterilmiştir.

Tablo 3.24: Öğretmenlerin Okuldaki Görevine Göre Olumlu ve Olumsuz Görüşlerin Dağılımı

Görevi	Olumlu Görüşler		Olumsuz Görüşler	
	f	%	f	%
Müdür Yetkili Öğretmen	19	45,24	23	54,76
Öğretmen	8	47,06	9	52,94

Tablo 3.24'te görüldüğü gibi, birleştirilmiş sınıf okutan öğretmenlerin ve müdür yetkili öğretmenlerin olumsuz görüşleri olumlu görüşlerinden daha fazladır.

6.6. ÖĞRETMENLERİN KONU İLE İLGİLİ BİLGİ DURUMLARINA GÖRE GÖRÜŞLERİNİN DAĞILIMI

Öğretmenlerin görüşlerinin, konu ile ilgili bilgi durumlarına göre karşılaştırılmasına ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 3.25'te gösterilmiştir.

Tablo 3.25: Öğretmenlerin Konu İle İlgili Bilgi Durumuna Göre Olumlu ve Olumsuz Görüşlerin Dağılımı

Seminer/Kurs Alanlar	Olumlu Görüşler		Olumsuz Görüşler	
	f	%	f	%
Evet	15	44,12	19	55,88
Hayır	12	48	13	52

Tablo 3.25'te görüldüğü gibi, birleştirilmiş sınıf okutan öğretmenlerin ve müdür yetkili öğretmenlerin olumsuz görüşleri olumlu görüşlerinden daha fazladır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu bölümde, elde edilen bulgular ışığında sonuçlar ortaya çıkartılmış ve tartışılmıştır. Ayrıca konu ile ilgilenenlere gelecekte bilgi vereceğine inandığımız düşüncelere yer verilmiştir.

1. SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırmadan elde edilen sonuçlar, bulgular kısmında belirlenen temalar etrafında sunulmuştur.

1.1. SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KARŞILAŞILAN SIKINTILARA DAİR BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİNE İLİŞKİN SONUÇLAR

“Sosyal Bilgiler Dersinde Karşılaşılan Sıkıntılar” temasına ait bulgular değerlendirildiğinde;

- Sosyal Bilgiler dersinde bir sene 4. sınıfın kitabı diğer sene 5. sınıfın kitabının okutulmasının sorun teşkil ettiği,
- 4. sınıf SBD konuları işlenirken 5. sınıf öğrencilerinin; tersi durumda da 4. sınıf öğrencilerinin derse motive olmada zorlandığı,
- Birleştirilmiş sınıflarda –özellikle 5 sınıfın bir arada olduğu gruplarda- her sınıfa ayrılan sürenin yetersiz olduğu,
- Birleştirilmiş sınıflarda sınıf mevcudunun kalabalık olduğu durumlarda etkinlikleri uygulamanın çok zor olduğu,
- Birleştirilmiş sınıflarda materyal eksikliğinden dolayı bazı etkinliklerin hiç uygulanamadığı,
- Birleştirilmiş sınıflarda öğretmenin bir sınıfa ders anlattığı esnada diğer sınıf öğrencilerinin sık sık soru sormaları nedeniyle öğrencilerde derse karşı motivasyonun bozulduğu,
- SBD konularının bazı birleştirilmiş sınıf öğretmenleri tarafından zamanında yetiştirilemediği,
- Birleştirilmiş sınıflarda öğretmenin tüm öğrencilerin dikkatini canlı tutacak bir yöntemle ders işleminin çok zor olduğu,

- Birleştirilmiş sınıflarda öğrenciler arasındaki seviye farkının öğretmenin işini zorlaştırdığı gibi sonuçlara varılmıştır.

Birleştirilmiş sınıflardaki bazı olumsuzluklar eğitimi de önemli ölçüde etkilemektedir. Bunlar; okulun fiziksel yetersizliği, araç gereç eksikliği, öğrenci seviyelerinin farklılığı, ders süresinin yetersizliği, SBD programının dönüşümlü olarak işlenmesi gibi sebeplerdir. Birden fazla sınıfın bir arada öğrenim gördüğü durumda zamanın yetersiz kaldığı, bu sebeple derslerin hedeflerine ulaşamadığı Dursun'un (2006) "Birleştirilmiş Sınıflarda Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri" çalışmasında ve Karaman'ın (2006) "Birleştirilmiş Sınıflarda Matematik Dersindeki Başarı Düzeyi İle Normal Sınıflardaki Başarı Düzeyinin Karşılaştırılması" çalışmasında da tespit edilmiştir. Sınmaz'ın (2009) "Birleştirilmiş Sınıf Öğretmenlerinin Yeni İlköğretim Programının Uygulamasına İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi" çalışmasında da araç gereç eksikliği, maddi olanaksızlıklar ve çevresel koşulların elverişsiz olması programda öngörülen öğrenme-öğretme ortamının oluşturulmasını ve etkinliklerin gerçekleştirilmesini engellediği tespit edilmiştir. Bu sıkıntılardan birini EP kodlu katılımcı "Sadece Sosyal Bilgiler dersinde değil bütün derslerde karşılaştığımız problemler, birleştirilmiş sınıflarda etkinlikler konusu var. Ders kitaplarındaki ve çalışma kitabındaki etkinlikler ders süresinde yetişmiyor. Ödev olarak versek bile öğrenciler anlamadan yapınca yanlış ve eksik oluyor. Yani süre sıkıntımız var." diye anlatmıştır. Başka bir katılımcı "Sadece Sosyal Bilgiler dersinde değil, bütün derslerde çocukların dikkati dağılıyor. Yani iki sınıfın bir arada olmasının vermiş olduğu dezavantaj var." şeklinde sıkıntısını dile getirmiştir. Bu çalışmada da birleştirilmiş sınıflı okullarda donanım eksikliğinin, birkaç sınıfın birleştirilmesinin ve köy şartlarının öğretimi olumsuz etkilediği tespit edilmiştir.

1.2. SBD PROGRAMINDAKİ İÇERİK VE ETKİNLİKLERİN BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARA UYGUNLUĞUNA İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN SONUÇLARI

"İçerik ve Etkinlikler" temasına ilişkin bulgular incelendiğinde;

- İçerik ve etkinliklerin öğrenci merkezli bir anlayışla hazırlandığı,

- İçerik ve etkinlikler hazırlanırken öğrencilerin bireysel gelişiminin göz önüne alındığı,
- İçerik ve etkinliklerin çeşitliliği ile öğrencilerin baskın zekâ alanlarının geliştirilmesine katkı sağlandığı,
- İçerik ve etkinliklerin öğrencilerin kendini tanımasına ve kendini ifade etmesine imkân tanıyacak şekilde hazırlandığı sonuçlarına varılmıştır.

Ayrıca bu çalışmada;

- Birleştirilmiş sınıflarda işlenen SBD için içerik ve etkinliklerin uygulanışında zaman sıkıntısı yaşandığı,
- Öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerinin düşük olmasının içerik ve etkinliklerin uygulanışını güçleştirdiği,
- İçerik ve etkinliklerin dilini anlamada birleştirilmiş sınıf öğrencilerinin bazen zorlandıkları, bazı kavramların öğrenciler tarafından soyut bulunduğu,
- Birleştirilmiş sınıf öğrencilerinin konuları tam kavramaları için sınıfta yapılan etkinliklerin yetmediği,
- Birleştirilmiş sınıflı okullarda elektronik aletlerin (fotokopi makinesi, yazıcı, tarayıcı) eksikliğinden bazı etkinliklerin uygulanamadığı,
- SBD konularının çok olduğu, zamanın buna nispetle daha az olduğu ve etkinliklerin bazılarının uygulanamadığı,
- SBD konularının tam kavranması için öğrencilerin okul dışı araştırma çalışmaları yapması gerektiği ancak köy şartlarında araştırma yapacak ortamın olmaması sebebiyle öğrencinin bilgiyi yeterince özümseyemediği,
- Dönüşümlü olarak işlenen SBD’de 4. sınıf üniteleri işlenirken 5. sınıf öğrencilerinin ilgisiz kaldığı, etkinliklere katılmakta isteksiz olduğu, 5. sınıf üniteleri işlenirken de 4. sınıf öğrencilerinin zorlandıkları,
- Öğrencilerin köydeki diğer işlerle de ilgilenmesinden dolayı devamsızlık yaptığı bu yüzden bazı etkinliklerin uygulanamadığı
- Özellikle 5 sınıfın bir arada okutulduğu birleştirilmiş sınıflarda etkinliklerin uygulanışı esnasında sınıf disiplininin bozulduğu sonuçlarına varılmıştır.

2005 SBD programının uygulanması ile ilgili karşılaşılan zorlukların sebepleri incelendiğinde, birleştirilmiş sınıf ortamının müstakil sınıflara göre bazı

dezavantajlarını ortaya çıkarmaktadır. Bunlar arasında araç-gereç eksikliğini, öğrenciler arası seviye farklılıklarını ve köy şartlarının vermiş olduğu olumsuzlukları sayabiliriz. Bu bulgular, Abay'ın (2006), "Birleştirilmiş Sınıf Uygulamasında Öğretmenlerin Karşılaştıkları Sorunlar" çalışmasında da tespit edilmiştir. Kamber de (2007), "2005-2006 Yeni Öğretim Programında Sosyal Bilgiler Dersi Etkinliklerinin Uygulanabilirliğinin İncelenmesi" çalışmasında öğrenciler arasında seviye farklılıklarının ve okulun fiziki şartlarının kötü olmasının SBD programını uygulamayı olumsuz etkilediği görüşünü belirtmiştir. Ayrıca, beş sınıflı birleştirilmiş olan gruplarda öğretmenler alt sınıflarla daha çok ilgilendiğinden üst sınıflarla yeteri kadar etkinlik yapamadıkları anlaşılmaktadır. Uygur ve Yelken'in (2010) "Birleştirilmiş Sınıflı Okullarda Uygulanan Fen ve Teknoloji Dersine (Yeni Fen Programına) Yönelik Öğrencilerin ve Öğretmenlerin Görüşleri" çalışması da bu tespitimizi doğrulamaktadır. SNB kodlu katılımcı karşılaştığı sıkıntıyı "Bazı konularda birleştirilmiş sınıfın da etkisini katarsak, etkinliklere zaman yetiremiyorum. Etkinlikleri uygularken çeşitli zorluklarla karşılaşıyorum. Öğrencilerin evlerinde yeterli kaynaklarının olmayışı, okulumuzun araç-gereçler konusunda uygun donanıma sahip olmayışı konuların verimli olarak işlenmesini zorlaştırıyor." diye anlatmıştır.

1.3. SBD PROGRAMININ BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARDA UYGULANIŞININ YAPILANDIRMACI EĞİTİM ANLAYIŞINA UYGUNLUĞUNA İLİŞKİN SONUÇLAR

"Yapılandırımcılık" temasıyla ilgili bulgular değerlendirildiğinde;

- SBD öğretim programının yapılandırımcı eğitim anlayışıyla ele alındığı,
- Öğretim Programı hazırlanırken kazanımlar bölümünde öğrencilerin gelişim özelliklerinin dikkate alındığı,
- Kitaplarda öğrencilerin ilgilerini çekecek farklı özelliklerde içerik ve etkinliklerin olduğu,
- Etkinliklerin öğrenciyi düşünmeye sevk ettiği ve kendi bilgisini yapılandırmasına olanak sağladığı,
- SBD'de kullanılan ölçme yöntemlerinin farklılaşmasının, öğrencilerin farklı yeterliliklerini ölçme açısından olumlu bir gelişme olduğu,

- Bu programın grupla çalışmayı teşvik ettiği ve grup değerlendirme formları ile öğrencilerin değerlendirme yönlerinin gelişmesine katkı sağladığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Ayrıca bu çalışmada;

- Yapılandırmacı eğitim anlayışından öğretmenlerin çoğunluğunun memnun olduğu, ancak birleştirilmiş sınıflardaki şartlardan dolayı öğretmenlerin tam anlamıyla uygulayamadıkları,
- Birleştirilmiş sınıflarda öğrenci sayısının fazla olduğu durumlarda yapılandırmacı eğitim anlayışına uygun ders yapmanın çok zor olduğu,
- Birleştirilmiş sınıflardaki öğrencilerin seviyelerinin farklı olmasının yapılandırmacı eğitim için olumsuz bir durum oluşturduğu,
- Birleştirilmiş sınıflı okulların genelde köy yerlerinde bulunmasından hareketle, okulda materyal eksikliğinin bulunması ve bu durumun yapılandırmacı eğitimle bağdaşmadığı sonuçlarına varılmıştır.

Sosyal Bilgiler ders kitapları yapılandırmacı eğitim anlayışına uygun olacak şekilde hazırlanmıştır. Yapılandırmacı eğitim anlayışında öğrencilerin kendi öğrenmelerinden sorumlu oldukları ve kendi bilgilerini yapılandırdıkları tezinden hareket edilmiştir. Ocak ve Yurtseven'in (2009) "Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımına Göre Değerlendirilmesi" çalışmasında beşinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı ve çalışma kitabında yer alan sekiz ünite içerisinden "Bölgemizi Tanıyalım" ve "Bir Ülke Bir Bayrak" ünitelerini incelemiştir. Her iki kitaptaki söz konusu ünitelerin genel olarak yapılandırmacı eğitim anlayışına uygun olduğunu tespit etmişlerdir. Taş'ın (2006) "Yeni Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi" çalışmasında SBD ders kitaplarının tasarım, görsel düzen ve fiziksel yapı bakımından iyi hazırlandığı, öğretmen görüşlerinin olumlu olduğu sonucuna varılmıştır. Bu durum, ders kitaplarının yapılandırmacı anlayışa uygun olarak hazırlandığını desteklemektedir. Aykaç ve Başar (2005), "İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Eğitim Programının Değerlendirilmesi" çalışmasında Sosyal Bilgiler Eğitim Programının yapılandırmacı yaklaşıma uygun olarak hazırlandığını belirtmiştir. Okta'nın (2008) "İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 1998 ve 2004 Öğretim Programlarının Öğretmen

Görüşlerine Dayalı Olarak Hedefler/Kazanımlar Boyutunda Değerlendirilmesi” çalışmasında ve Öktem’in (2006) “İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Kavramları Anlama ve Kazanma Düzeyleri” çalışmasında 2005 SBD programının yapılandırmacı eğitim anlayışına paralel olarak hazırlandığını öğrenci merkezli bir öğretimi teşvik ettiğini belirtmişler. “Eğitim Programları ve Öğretim Alanı Profesörler Kurulu İlköğretim 1-5. Sınıflar Öğretim Programlarını Değerlendirme Toplantısı (Eskişehir) Sonuç Bildirisi”nde de (2005) “Yeni İlköğretim Programı”nın “öğrenci merkezli” ya da “yapılandırmacı” yaklaşımdan hareketle etkinlik temelli, öğrencinin öğrenme sürecine aktif olarak katılmasını amaçlayan, dersler arası yatay ve dikey ilişkileri dikkate alan, sınıf içi ve sınıf dışı öğrenme deneyimlerini bütünleştirmeye önem veren bir anlayışla geliştirilmeye çalışıldığı vurgulanmıştır. EG kodlu katılımcı kitapların yapılandırmacı eğitim anlayışına uygunluğu ile ilgili görüşünü “Ben, kitapların öğrencilerin farklı özelliklerini geliştirmeye çalıştığından yapılandırmacı eğitim anlayışına uyduğunu düşünüyorum. Tabi ki birleştirilmiş sınıf deyince farklı oluyor ama yapılandırmacı eğitime uygun olduğunu düşünüyorum.” diye belirtmiştir.

1.4. SBD PROGRAMI İLE KAZANDIRILMAK İSTENEN BECERİ VE KAZANIMLARIN BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARDA UYGUNLUĞUNA İLİŞKİN SONUÇLAR

“Beceri ve Kazanımlar” temasına ait bulgular değerlendirildiğinde;

- Beceri ve kazanımların, birleştirilmiş sınıf öğrencilerinin gerçek hayatta karşılaşılabilecekleri durumlara uygun olduğu,
- SBD kazanımlarının verilen içerikle örtüştüğü,
- Bireysel beceriler, ara disiplinler ve Sosyal Bilgiler dersine özel becerilerin gerçekleştirilebileceği,
- İki sınıfın birleştirildiği gruplarda öğrencilerin kazanımlara ulaşmasının çok zor olmadığı,
- Beceri ve kazanımların sosyal açıdan birleştirilmiş sınıf öğrencilerinin özelliklerine uygun olduğu,
- Beceri ve kazanımların öğrencilerin bilişsel gelişimine katkıda bulunduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Ayrıca bu çalışmada;

- Beceri ve kazanımlara ulaşmak için birleştirilmiş sınıflarda sürenin yetersiz olduğu,
- Öğrenciler arasındaki seviye farklılığının birleştirilmiş sınıflarda beceri ve kazanımlara ulaşılmasını engellediği,
- Birleştirilmiş sınıflı okulların bulunduğu çevresel faktörlerin etkisiyle beceri ve kazanımlara ulaşmanın zor olduğu,
- Birleştirilmiş sınıflarda fiziki şartların yetersizliği nedeniyle beceri ve kazanımlara ulaşmanın zor olduğu,
- Birleştirilmiş sınıflardaki özel şartların öğrencilerinin sosyal açıdan beceri ve kazanımlara ulaşmasını engellediği,
- Birleştirilmiş sınıflardaki araç gereç eksikliğinin beceri ve kazanımlara ulaşmada engel olduğu,
- Birleştirilmiş sınıflardaki öğrencilerin farklı yaş ve özelliklerinin beceri ve kazanımlara ulaşmaya engel olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Birleştirilmiş sınıflarda bulunan çevresel faktörlerin öğrencinin gelişimine uygun olmaması, öğrencilerin hazır bulunuşlukları ve bilişsel düzeylerinin yetersiz oluşu, zamanın yeterli olmayışı, sınıf mevcudunun fazla olması, gibi sorunların beceri ve kazanımlara ulaşmada engel teşkil etmektedir. Abay'ın (2006) "Birleştirilmiş Sınıf Uygulamasında Öğretmenlerin Karşılaştıkları Sorunlar" çalışmasında da benzer bulgular tespit edilmiştir. Ayrıca Ece'nin (2007), "İlköğretim Birinci Kademe 2005 Sosyal Bilgiler Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi" çalışmasında ve Aydın'ın (2007), "İlköğretim 4. Ve 5. Sınıf Yeni (2004) Sosyal Bilgiler Müfredatının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi" çalışmasında öğretmenlerin çoğunluğu SBD programını kazanımlar boyutunda uygun ve yararlı bulmaktadırlar. Öğretmenler, 2005 programında öngörülen kazanımları öğrencilerin benimsediklerini tespit etmişlerdir. Bu çalışmada da beceri ve kazanımların, birleştirilmiş sınıf öğrencilerinin gerçek hayatta karşılaşılabilecekleri durumlara uygun olduğu, onların gelişimine katkı sağladığı tespit edilmiştir. HCÖ kodlu katılımcı bu konuda "Konular eğlenceli bir şekilde işlenilmiş, resimli öğelerle konular dikkat çekici bir şekilde verilmeye çalışılmış. Kitaplar, ilgi çekici okuma parçalarıyla çocukları kendine çekmeyi başarıyor. Konular diyaloglarla dikkat

çekiyor. Anlatım akıcı, yazılar okunaklı ve seviyeye uygun. Hazırlık ve değerlendirme soruları güzel hazırlanmış. Konuların işlenmesinde ara yerlere soruların sıkıştırılması da çocukların konuya adapte olmasını sağlıyor.” diye görüşünü belirtmiştir.

1.5. SBD PROGRAMINDAKİ ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARININ BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARDA UYGULANMASINA İLİŞKİN SONUÇLAR

“Ölçme ve Değerlendirme” temasına ilişkin bulgular değerlendirildiğinde;

- 2005 SBD programında ölçme değerlendirme çalışmalarının farklılaşmasının öğretmenler tarafından olumlu karşılandığı,
- Ürün değerlendirme, grup değerlendirme, öz değerlendirme çalışmaları öğrencilerin kendilerini değerlendirmesine imkân sağladığı için öğretmenler tarafından uygun bulunduğu,
- Ölçme değerlendirme çalışmalarının, öğrencinin çok yönlü değerlendirilmesine imkân verdiği,
- SBD kazanımlarının ölçme değerlendirme çalışmaları sonucunda etkili bir şekilde ölçülebildiği sonuçlarına varılmıştır.

Ayrıca bu çalışmada;

- Ölçme değerlendirme çalışmalarının birleştirilmiş sınıf öğrencilerinin seviyesinin üstünde olduğu,
- Okullarda fotokopi makinesi ve yazıcı bulunmaması nedeniyle öğretmenlerin ölçme değerlendirme formlarını etkin bir şekilde kullanamadığı,
- SBD programı 4. ve 5. sınıflarda dönüşümlü olarak işlendiği için öğrencileri kendi sınıfına ait olmayan ölçme araçlarıyla değerlendirmenin öğretmenler tarafından uygun bulunmadığı,
- Birleştirilmiş sınıflarda zaman yetersizliğinden öğretmenlerin ölçme değerlendirme formlarını yeterince kullanamadığı,
- 2005 SBD programında temele alınan yapılandırmacı yaklaşım gereği, öğretmenin değerlendirme ölçütlerini öğrencilerle birlikte belirlemesinin yararlı olacağı varsayımından hareketle birleştirilmiş sınıflarda öğrencilerin seviyesinin bu durum için uygun olmadığı sonucuna varılmıştır.

Ölçme değerlendirme ile ilgili karşılaşılan zorluklar; formların belirli bir süre alması, birleştirilmiş sınıflarda her sınıf için ayrılan sürenin çok az olması, formların öğrencilerin seviyesinin üstünde olması, okulun fiziksel yetersizliğinin bazı formların uygulanmasına imkân vermemesi olarak tespit edilmiştir. Öğretmenlerin ölçme değerlendirme formlarının hepsini kullanamaması Abay'ın (2007) “Birleştirilmiş Sınıflarda Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sorunlar” çalışmasında da tespit edilmiştir. Öğretmenlerin 2005 programıyla birlikte uygulamaya konan ölçme değerlendirme çalışmalarını beğendikleri ancak bazı güçlüklerle karşılaştıkları görülmektedir. Bu durum da Kalıpçı'nın (2008) “İlköğretim 1998 ve 2004 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarına Göre Yazılmış 4. Ve 5. Sınıf Ders Kitaplarının Öğrenme Anlayışları, İçerik ve Kullanılabilirlik Açısından Karşılaştırılması” çalışmasındaki bulgularla örtüşmektedir. Bunun yanı sıra SBD programındaki ölçme değerlendirme çalışmalarının öğrencileri çok farklı yönleriyle değerlendirmeye imkân vermesi, farklı zekâ türlerindeki öğrencilere hitap edebilmesi, sadece sonucun değil sürecin de değerlendirilmesi öğretmenler tarafından uygun bulunmuştur. Kabapınar ve Ataman (2010) “İlköğretim Sosyal Bilgiler (4-5. sınıf) Programlarındaki Ölçme ve Değerlendirme Yöntemlerine İlişkin Öğretmen Görüşleri” çalışmasında SBD programının ölçme değerlendirme boyutunun öğretmenler tarafından olumlu karşılandığını belirtmiştir. Bu sonuçlar Senger'in (2007) “Yapılandırmacı Eğitim Yaklaşımları ve Bu Doğrultuda Hazırlanan Yeni Müfredata İlişkin Öğretmen Görüşleri” çalışmasındaki bulgularla da örtüşmektedir. EY kodlu katılımcı görüşünü “Sosyal Bilgiler dersindeki mevcut ölçme değerlendirmeleri yeterli ve uygun buluyorum. Sorular, etkinlikler öğrencilerin seviyelerine uygun ve düşüncelerini rahatça anlatabilecek niteliktedir” diye belirtmiştir.

1.6. BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF ÖĞRETMENLERİNİN KİŞİSEL BİLGİ VE NİTELİKLERİNE GÖRE GÖRÜŞLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASINA İLİŞKİN SONUÇLAR

Birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin; çalışma durumu, kıdem, birlikte okuttuğu sınıf sayısı, sınıf mevcudu, okuldaki görevi ve konu ile ilgili eğitim durumu değişkenlerine ilişkin görüşlerinin karşılaştırılmasından elde edilen sonuçlar şöyledir:

- Birleştirilmiş sınıflarda görev yapan kadrolu ve sözleşmeli öğretmenlerin SBD'ye ilişkin olumsuz görüşleri olumlu görüşlerinden daha fazladır. Kadrolu öğretmenlerin SBD programına yönelik olumsuz görüşleri sözleşmeli öğretmenlerin olumsuz görüşlerinden fazladır.
- Meslekteki kıdemi, 4-6 yıl, 7-9 yıl ve 10 yıl ve üzeri olan öğretmenlerin olumsuz görüşleri, olumlu görüşlerinden fazladır. Ayrıca meslekteki kıdem arttıkça olumsuz görüşlerin azaldığı tespit edilmiştir.
- 2 sınıfın birleştirildiği gruplarda öğretmenlerin SBD programına ilişkin olumlu görüşleri 3, 4 ve 5 sınıfın birleştirildiği gruplardaki öğretmenlere göre daha fazladır.
- Sınıf mevcudu 10-24 ve 25-35 öğrenci arasında olan öğretmenlerin SBD programına ilişkin olumsuz görüşleri, olumlu görüşlerinden daha fazladır. Ayrıca sınıf mevcudu 10-24 öğrenci arası olan öğretmenlerin olumsuz görüşü, diğer öğretmenlerin olumsuz görüşlerinden daha fazla olduğu tespit edilmiştir.
- Birleştirilmiş sınıflarda müdür yetkili öğretmen ve sadece öğretmen olarak görev yapanların, SBD programına ilişkin olumsuz görüşlerinin, olumlu görüşlerden daha fazla olduğu tespit edilmiştir.
- Birleştirilmiş sınıflarla ilgili ya da 2005 programıyla ilgili hizmet içi eğitim/seminer alan ve almayan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi programına ilişkin olumsuz görüşlerinin, olumlu görüşlerden daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

2. ÖNERİLER

1. Sosyal Bilgiler Ders kitapları birleştirilmiş sınıflarda okuyan öğrencilerin ilgileri, ihtiyaçları ve seviyeleri de göz önünde bulundurularak yeniden hazırlanabilir. Böylelikle içerik ve etkinliklerin daha çok köy öğrencilerinin yakın çevresi ile ilgili olmasına özen gösterilebilir. Bunun sonucunda öğrencilerin kendi çevrelerine uygun müfredat ve kitaplar kullanılarak akademik başarıları yükseltilebilir.
2. Sosyal Bilgiler Dersi öğretiminin daha etkili olması için öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitim/seminer çalışmaları yapılmalıdır. Öğretmenlerin bu eğitimlerde; farklı öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmaları, çeşitli materyalleri kullanmaları, grup çalışmaları yapmaları, alternatif ölçme değerlendirme teknikleri kullanmaları teşvik edilebilir.
3. Sosyal Bilgiler Dersi için öğrencilerin hem güzel vakit geçirebileceği hem de tarihi ve turistik yerlere belirli aralıklarla il içi geziler düzenlenebilir. Öğrencilerin tarihi ve turistik yerleri görmesi, tarih şuurunun oluşmasına da imkân sağlayacaktır.
4. Birleştirilmiş sınıflarda Sosyal Bilgiler dersinde araç gereç ve donanım eksikliği nedeniyle etkin bir öğretimin yapılamadığı durumlar ortaya çıkmaktadır. Bazen verilen bir etkinlik için, bazen de ölçme değerlendirme formları için yazıcı, tarayıcı, fotokopi makinesi gibi elektronik cihazlar gerekmektedir. Bunların temini ile ders içi verimlilik artırılabilir. Bunun yanında konularla ilgili görsel materyallerin sunumunda elektronik cihazlardan faydalanılabilir.
5. Birleştirilmiş sınıflarda daha çok yeni atanan öğretmenler görev yapmaktadır. Bu durum birtakım sıkıntıları da beraberinde getirmektedir. Bu sıkıntıyı aşmak için öğretmen adaylarına eğitim fakültelerinde verilen Sosyal Bilgiler Dersi ve birleştirilmiş sınıflarda öğretim ile ilgili derslerin kapsamı artırılmalıdır. Ayrıca okul deneyimi derslerinin daha etkin sürdürülmesi için birleştirilmiş sınıflardaki uygulamalara daha fazla yer verilmelidir.
6. Birleştirilmiş sınıflı okullarda, öğrenci sayısı ve birlikte okutulan sınıf sayısının artmasıyla oluşan sorunların çözümü için ulaşımın mümkün olduğu yerlerde taşınmalı eğitime geçilerek bu sorunların üstesinden gelinebilir.

7. Birleştirilmiş sınıflarda –özellikle tek öğretmenli birleştirilmiş sınıflarda- müdür yetkili öğretmenlerin iş yükü fazladır. Müdür yetkili öğretmen hem eğitim öğretimi aksatmamaya çalışmakta hem de okulun resmi yazışmalarını takip etmektedir. Bu iş yükünün ağırlığı düşünülerek birleştirilmiş sınıf öğretmenlerine bakanlık tarafından birtakım kolaylıklar –ek ücret gibi- sağlanmalı öğretmenin çalışma isteği artırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abay, S. (2006). *Birleştirilmiş Sınıf Uygulamasında Öğretmenlerin Karşılaştıkları Sorunlar*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi,Erzurum
- Abay, S. (2007). *Birleştirilmiş Sınıflarda Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sorunlar*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Acat, B., Anılan, H., Girmen, P. ve Anagün, Ş. S. (2005). Öğretmen Adaylarının İlköğretim Hayat Bilgisi Programında Yer Alan Becerilere Sahip Olma Düzeylerine İlişkin Görüşleri, *Eğitimde Yansımalar VIII: Yeni İlköğretim Programını Değerlendirme Sempozyum*, Kayseri.
- Açıkgöz, K. (2003). *Aktif Öğrenme*, İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.
- Akar, C. (2001). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Akbaşlı, S. ve Pilten, Ö. (2005). *Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim*, Ankara: Mikro Yayıncılık.
- Akpınar, B. (2010). Yapılandırmacı Yaklaşımda Öğretmenin, Öğrencinin ve Velinin Rolü. *Eğitime Bakış Dergisi*. Sayı. 16, 17.
- Ata, B. (2006). “Sosyal Bilgiler Öğretim Programı”.C. Öztürk, (Ed.) *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (33-47).Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Aydın, S. (2007). *İlköğretim 4. Ve 5. Sınıf Yeni (2004) Sosyal Bilgiler Müfredatının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Aykaç, N. ve Başar, E. (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Eğitim Programının Değerlendirilmesi, *Eğitimde Yansımalar VIII: Yeni İlköğretim Programını Değerlendirme Sempozyumu*, Kayseri.
- Baş, T., Akturan, U. ve diğer. (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri NVIVO 7.0 ile Nitel Veri Analizi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Bayar, S. A. (2009). *Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Anabilim Dalı 4. Sınıf Öğrencilerinin Birleştirilmiş Sınıflar Hakkındaki Görüşleri: Gazi Üniversitesi Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Baysal, N. Z. (2006). “Hayat Bilgisi:Toplumsal ve Doğal Yaşama Bütüncül Bir Bakış”.C Öztürk, (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Binbaşıoğlu, C. (1981). *Özel Öğretim Yöntemleri*, Ankara: Binbaşıoğlu Yayınevi.
- Binbaşıoğlu, C. (1999). *Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Can, G., Yaşar, Ş. ve Sözer, E. (1998). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ceyhun, İ., Savaş, O. ve Tosun, A.V. (1999). *Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim ve Derslerin Planlanması*, Erzurum: Aktif Yayınevi.
- Coşkun, A. (2007). *İlköğretim 4. Ve 5. Sınıflar Sosyal Bilgiler Programı Hakkında Öğretmen Görüşlerine İlişkin Nitel Bir Çalışma (Ankara ili Örneği)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi, Ankara.
- Şahin, Ç. (2010). Birleştirilmiş Sınıflara İlişkin Temel Bilgiler. Ç. Şahin, (Ed.), *Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim* içinde (1-30). Ankara: Pegem A Yayınları.
- Çelebi, C. (2006). *Yapılandırmacılık Yaklaşımına Dayalı İşbirlikli Öğrenmenin İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerin Erişi ve Tutumlarına Etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi,Konya.
- Deryakulu, D. (2000). “Yapıcı Öğrenme”. A. Şimşek, (Ed.), *Sınıfta Demokrasi*. Ankara: Eğitim-Sen Yayınları.
- Doğan, A. R. (2000). *Birleştirilmiş Sınıflarda Eğitim Öğretim*. Trabzon: Selim Ofset.
- Doğanay, A. (2004). “*Sosyal Bilgiler Eğitiminin Genel Amaçları Ne Olmalıdır?*”, Dokuz Eylül Üniversitesi, I. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Tebliğleri, (15-17 Mayıs), İzmir.
- Duman, B. (2004). *Öğrenme - Öğretme Kuramları ve Süreç Temelli Öğretim*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Duman, B. (2008). "Eğitimde Çağdaş Yaklaşımlar". G. Ocak, (Ed.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri* içinde (293-401). Ankara: Pegem A Yayınları.
- Dursun, F. (2006). Birleştirilmiş Sınıflarda Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, Sayı.2, 33-57.
- Ece, B. (2007). *İlköğretim Birinci Kademe 2005 Sosyal Bilgiler Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar .
- Erdem, A. R. (2004). *Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Erden, M. (1998). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Alkım Yayınları.
- Erden, M. ve Akman, Y. (2001). *Gelişim ve Öğrenme*, Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Ersoy, F. G. (2009). *Yeni İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının Uygulanması İle İlgili Değerlendirmeler*. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Fer, S. ve Cırık, İ. (2007). *Yapılandırmacı Öğrenme: Kuramdan Uygulamaya*, İstanbul: Morpa Yayınları.
- Fidan, N. ve Baykul, Y. (1993). *Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim Öğretmen Rehberi*, Ankara: MEB ve Unicef Türkiye Temsilciliği.
- Gümüş, M. (2007). *Yapılandırmacı Eğitim Sürecinde Öğretmen Öğrenci İlişkilerindeki Değişim ve Dönüşüm*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Güneş, F. (2010). Eğitimde Yapılandırmacı Yaklaşımla Gelen Yenilikler. *Eğitime Bakış Dergisi*, Sayı.16, 3-9.
- Güngördü, E. (2002). *İlköğretimde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Nobel Yayınevi.
- İdikurt, M. (2006). *Değişen Yeni İlköğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Kalıpçı G. (2008). *İlköğretim 1998 ve 2004 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarına Göre Yazılmış 4. Ve 5. Sınıf Ders Kitaplarının Öğrenme Anlayışları, İçerik ve Kullanılabilirlik Açısından Karşılaştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

- Kamber, T. (2007). *2005-2006 Yeni Öğretim Programında Sosyal Bilgiler Dersi Etkinliklerinin Uygulanabilirliğinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Karaman, F. (2006). *Birleştirilmiş Sınıflarda Matematik Dersindeki Başarı Düzeyi İle Normal Sınıflardaki Başarı Düzeyinin Karşılaştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Karasar, N. (2000). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Köklü, M. (2000). *Birleştirilmiş Sınıfların Yönetimi ve Öğretim*, İstanbul: Beta Basım.
- Köksal, K. (2005). *Birleştirilmiş Sınıflarda Eğitim*, Ankara: PegemA Yayınları.
- Koroğlu, F. İ. (2006). *İlköğretim I. Kademe 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretimi İle İlgili Sorunlar*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Köstüklü, N. (1998). *Sosyal Bilgiler ve Tarih Öğretimi*, Konya: Kuzucular Ofset.
- Kuş, E. (2007). *Nitel-Nitel Araştırma Teknikleri*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kuş, E. (2009). *NVIVO 8 ile Nitel Araştırma Projeleri*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Küçükahmet, L. (1997). *Eğitim Programları ve Öğretim*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- M.E.B. (1997). *İlköğretim Okulu Programı*, Ankara: Milli Eğitim Yayınları.
- M.E.B. (2005a). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (4-5. Sınıflar)*, Ankara: Milli Eğitim Yayınları.
- M.E.B. (2005b). *İlköğretim Matematik Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (1-5. Sınıflar)*, Ankara: Milli Eğitim Yayınları.
- Ocak, G. ve Çınar, İ. (2010). Yapılandırmacı Anlayış ve Çeşitleri. *Eğitime Bakış Dergisi*, Sayı. 16, s.56-60.
- Ocak, G. (2010). Yapılandırmacı Öğrenme Uygulamalarına Yönelik Öğretmen Tutumları. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30 (3), 835-857.
- Okta, E. (2008). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 1998 ve 2004 Öğretim Programlarının Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak Hedefler/Kazanımlar*

- Boyutunda Değerlendirilmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). On Sekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Oruç, S. ve Altın, B. N. (2007). “Sosyal Bilgiler Dersi Yeni Öğretim Programı ile İlgili Öğretmen Adaylarının Görüşleri” Çukurova Üniversitesi, III. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Bildiriler, (18- 20 Haziran), s.547-553. Adana.
- Öktem, G. (2006). *İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Kavramları Anlama ve Kazanma Düzeyleri.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eskişehir.
- Özden, Y. (2003). *Öğrenme ve Öğretme*, Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Özel, A. ve Bayındır, N. (2010). Neyi, Niçin Yapılandıracağız?. *Eğitime Bakış Dergisi*, Sayı 16, 10-15.
- Öztürk, C. ve Dilek, D. (2005). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: PegemA Yayınları.
- Öztürk, H. İ. (2005). *Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim*, İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Palavan, Ö. (2007). *İlköğretim Birinci Kademe Birleştirilmiş Sınıflardaki 4. Sınıf Öğrencilerinin, Sosyal Bilgiler Dersinin Kazanımlarına Erişim Düzeyleri.* (Yüksek Lisans Tezi). Ondokuzmayıs Üniversitesi, Samsun.
- Polat, H. (2008). *İlköğretim I. Kademe Öğretmen, Öğrenci ve Velilere Göre Eğitim, Okul, Öğrenci, Öğretmen, Çocuk Kavramlarına İlişkin Görüşlerinin Yapılandırılmacı Eğitim Anlayışına Göre Değerlendirilmesi.* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Saban, A. (2004). *Öğrenme Öğretme Süreci Yeni Teori ve Yaklaşımlar*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Sağlam, H. İ. (2006). *Türkiye’deki Davranışçı ve Yapılandırılmacı Sosyal Bilgiler Öğretim Uygulamasının Değerlendirilmesi.* (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Savaş, B. (2007). “Yapılandırılmacı Öğrenme”. A. Kaya, (Ed.), *Eğitim Psikolojisi* içinde (519-545). Ankara: Pegem A Yayınları.

- Selçukoğlu, Z. (2006). *Bilişsel Yaklaşım Temelli Psikolojik Danışma Sürecinde Danışman ve Danışanın Sözel ve Sözel olmayan Davranışları Üzerine Nitel Bir Araştırma*. (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Senger, H. (2007). *Yapılandırmacı Eğitim Yaklaşımları ve Bu doğrultuda Hazırlanan Yeni Müfredata İlişkin Öğretmen Görüşleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Kafkas Üniversitesi, Kars.
- Sınmaz, A. (2009). *Birleştirilmiş Sınıf Öğretmenlerinin Yeni İlköğretim Programının Uygulamasına İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Soyyığıtoğlu, M. (2008). *Yapılandırmacı Eğitim Anlayışı Işığında İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi IV. Sınıf Müfredatında (2007) Yer Alan “Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyoruz, Temiz Olalım, Kur’an-ı Kerimi Tanıyalım” Ünitelerinin İşlenişi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Sönmez, V. (1999). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Sönmez, V. (2005). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Öğretmen Kılavuzu*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sözer, E. (1998). *Kuramdan Uygulamaya Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını.
- Şaşan, H. H. (2002). Yapılandırmacı Öğrenme. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, Sayı. 74-75, 49-52.
- Tan, Ş. (2005). *Öğretimi Planlama ve Değerlendirme*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Taşdemir, M. (2005). *Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim*, Ankara: Ocak Yayınları.
- Tok, H. (2010). Yapılandırmacı Yaklaşımda Sınıf Ortamı. *Eğitime Bakış Dergisi*, Sayı. 17, 35-37.
- Tümsek, S. (2006). *Eski (1998) ve Yeni (2004) İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları ve Ders Kitaplarında (4. ve 5. Sınıf) Tarih Konularının*

- Mukayesesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Ülgen G. (1994). *Eğitim Psikolojisi: Kavramlar, İlkeler, Yöntemler, Kuramlar ve Uygulamalar*, Ankara: Lazer Ofset.
- Yapıcı, M. (2010). “Yapılandırmacılık” İ. Yıldırım, (Ed.), *Eğitim Psikolojisi* içinde (549-586). Ankara:Anı Yayıncılık.
- Yaşar, Ş. (2010). Yapılandırmacı Yaklaşımda Öğretmenin, Öğrencinin ve Velinin Rolü. *Eğitime Bakış Dergisi*, Sayı.17, 15-19.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (8. Baskı), Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldırım, M. (2008). *Birleştirilmiş Sınıflı İlköğretim Okullarında Ses Temelli Cümle Öğretimi Yöntemi İle İlk Okuma Yazma Öğretimi Sırasında Karşılaşılan Güçlükler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Yıldız, S. Ş. (2009). 2005 *Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Birleştirilmiş Sınıflarda Uygulanabilirliğinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Nitel Bir Araştırma)*. (Yüksek Lisans Tezi) Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Yurdakul, B. (2007). “Yapılandırmacılık” Ö. Demirel (Ed.), *Eğitimde Yeni Yönelimler* içinde (39-65). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

İnternet Kaynakları

<http://www.meb.gov.tr/bilgiedinme/bilgiedinme.asp#> (20.09.2010)

Brooks, J.G. , “What is Constructivism”,

http://www.thirteen.org/edonline/concept2class/constructivism/index_sub1.html (19.08.2011)

Eğitim Programları ve Öğretim Alanı Profesörler Kurulu Yeni İlköğretim Programını Değerlendirme Toplantısı (Eskişehir) Sonuç Bildirisi. (2005). Erişim:

[http://ilkogretim-online.org.tr/vol5say1/sbildirge\[1\].pdf](http://ilkogretim-online.org.tr/vol5say1/sbildirge[1].pdf) (Erişim Tarihi: 08.08.2011)

Kabapınar, Y. ve Ataman, M. (Mayıs, 2010). İlköğretim Sosyal Bilgiler (4-5. sınıf) Programlarındaki Ölçme ve Değerlendirme Yöntemlerine İlişkin Öğretmen Görüşleri. *İlköğretim Online Dergisi*, 9 (2),776-791. <http://ilkogretim-online.org.tr/vol9say2/v9s2m27.pdf> (Erişim Tarihi 13.08.2011)

Little, A. W. (2004). "Learning and Teaching in Multigrade Setting." Paper Prepared for the UNESCO 2005 EFA Monitoring Report.

<http://www.nied.edu.na/multigradeteaching/group%20%20three%20multigrade/learning%20and%20teaching%20multigrade.pdf> (Erişim Tarihi: 13.08.2011)

Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *An Expanded Sourcebook Qualitative Data Analysis*

http://www.google.com/books?hl=tr&lr=&id=U4IU_wJ5QEC&oi=fnd&pg=PR12&dq=an+expanded+sourcebook+qualitative+data+analysis

(Erişim Tarihi: 22.08.2011)

Ocak G. ve Yurtseven R. (Aralık, 2009). Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımına Göre Değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,12 (22), 94-109. <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c12s22/makale/c12s22m7.pdf> (Erişim Tarihi: 12.08.2011)

Özkal, N., Güngör, A., ve Çetingöz, D. (Güz, 2004). Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Öğretmen Görüşleri ve Öğrencilerin Bu Derse Yönelik Tutumları, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*. Sayı 40, 600-615. <http://www.pegema.net/dosya/dokuman/685-20110624123350-neseozkal.pdf> (Erişim Tarihi: 16.08.2011)

Safran, M. (Ağustos-Eylül, 2004). İlköğretim programlarında Yeni Yaklaşımlar Sosyal Bilgiler (4-5. Sınıf). *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, Sayı. 54-55. <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi54-55/safran.htm> (Erişim Tarihi: 15.08.2011)

- Taş, A. M. (2006). Yeni Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi. http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/Ay%C5%9Fe%20Menti%C5%9F%20TA%C5%9E/TA%C5%9E,%20AY%C5%9EE.pdf (Erişim Tarihi: 08.08.2011)
- Uygur, M. ve Yelken T. Y. (2010). Birleştirilmiş Sınıflı Okullarda Uygulanan Fen ve Teknoloji Dersine (Yeni Fen Programına) Yönelik Öğrencilerin ve Öğretmenlerin Görüşleri. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 03 (38), 01-18. <http://egitim.cu.edu.tr/efdergi/download/334.pdf> (Erişim Tarihi: 13.08.2011)
- Yaşar, Ş. (Güz, 1998). Yapısalcı Kuram ve Öğrenme-Öğretme Süreci. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1-2), 68-75. <http://www.egitim.aku.edu.tr/yapısalcı.pdf> (Erişim Tarihi: 14.08.2011)

EKLER DİZİNİ

EK 1. Öğretmen Görüşme Formu.....	145
EK 2. Araştırma İzni.....	150
EK 3. Örnek Nvivo çıktısı.....	151

EK 1.

ÖĞRETMEN GÖRÜŞME FORMU

Araştırma Konusu: 2005 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının, birleştirilmiş sınıflarda uygulanabilirliğinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi.

Okul:

Tarih:

Saat:

Giriş

Merhaba, ismim Mehmet YILMAZ. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalında Yüksek Lisans öğrencisiyim. Ayrıca bir ilköğretim okulunda sınıf öğretmeni olarak görev yapmaktayım. 2005 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının birleştirilmiş sınıflarda uygulanabilirliği hakkında bir araştırma yapıyorum. Ülkemizde çok sayıda birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okulu bulunmaktadır. Birleştirilmiş sınıflarda Sosyal Bilgiler dersi kazanımlarının, bu kazanımlara ulaşma biçiminin, değerlendirme biçiminin uygulanabilirliğini ve eksikliklerini belirlemek gerekmektedir. Yapılacak olan çalışmayla, sizlerin görüşleri doğrultusunda programa birtakım eleştiriler getirilerek katkınızın sağlanması amaçlanmaktadır.

Görüşmemizin gizli olduğunu ve görüşmede konuşulanların sadece tarafımdan bilineceğini bilmenizi isterim. Görüşme sorularını içtenlikle cevaplandırmanız için isminiz ve okulunuz şifrelenecek, hazırlanacak raporda isimleriniz kesinlikle kullanılmayacaktır.

Katkılarınız için teşekkür ederim.

Sorular

- 1) Birleştirilmiş sınıf öğretmeni olarak Sosyal Bilgiler dersi öğretiminde karşılaştığınız sıkıntılar nelerdir?

Alternatif Soru: Sosyal bilgiler dersini işlerken birleştirilmiş sınıflarda ortaya çıkan sorunlar nelerdir?

EK 1. -devam

2) Sosyal Bilgiler ders ve çalışma kitabındaki içerik ve etkinliklerin birleştirilmiş sınıfta öğrenim gören öğrencilere uygun olduğunu düşünüyor musunuz?

Alternatif Soru: Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki konular ve etkinliklerin birleştirilmiş sınıflardaki öğrencilerin seviyesi için yeterli olduğunu söyleyebilir misiniz?

a) Öğrenci özelliklerine uygun ek etkinlik yapmaya ihtiyaç duyuyor musunuz?

Alternatif Soru: Ders kitaplarındaki etkinliklerin haricinde fazladan etkinlik yapmayı gerekli görüyor musunuz?

b) Etkinlikleri uygularken zorluklarla karşılaşıyor musunuz? Karşılaşıyorsanız bunlar nelerdir?

Alternatif Soru: Kitaplardaki etkinlikleri sınıfınızda uygularken sıkıntı yaşıyor musunuz?

c) Uygulamadığınız ya da uygulayamadığınız etkinlikler oluyor mu? Eğer varsa bunlar ne tür etkinliklerdir?

Alternatif Soru: Sınıfta yapmadığınız ya da yetiştiremediğiniz etkinlik var mıdır? Cevabınız evet ise bunlar hangi tür etkinliklerdir?

d) Mevcut içerik birleştirilmiş sınıf öğrencilerini belirlenen kazanımlara ulaştırmakta mıdır? Birleştirilmiş sınıflar için içerik değiştirme ya da içerik eklemesi yapılabilir mi?

Alternatif Soru: Kitaplar birleştirilmiş sınıf öğrencilerini kazanımlara ulaştırmada yeterlilik düzeyi nedir? Birleştirilmiş sınıflar için kitaplarda değişiklik yapılmalı mıdır? Cevabınız evet ise ne gibi değişiklikler yapılmalıdır?

3) Sosyal Bilgiler dersi öğretmen kılavuz kitabındaki etkinlikler ve talimatlar izlenerek yapılan Sosyal Bilgiler dersi öğretimi, yapılandırmacı eğitim anlayışına uygun mudur?

EK 1. -devam

Alternatif Soru: Sosyal Bilgiler öğretmen kılavuz kitabındaki yönlendirmeleri takip ederek yapılan Sosyal Bilgiler öğretimi, yapılandırmacı eğitime uygun mudur?

4) Sosyal Bilgiler dersi öğretimi programında belirlenen beceri ve kazanımlar, sosyal açıdan birleştirilmiş sınıf öğrencilerinin özelliklerine uygun mudur?

Alternatif Soru: Sosyal Bilgiler öğretimi programındaki kazanımlar, sosyal açıdan birleştirilmiş sınıf öğrencilerinin seviyesi için uygun mudur?

a) Ulaşılması istenen kazanımlar, birleştirilmiş sınıf öğrencilerinin gerçek hayatta karşılaşacakları durumlara uygun mudur?

Alternatif Soru: Kazanımlar, birleştirilmiş sınıf öğrencilerinin sosyal hayatta karşılaşacakları durumlar için uygun mudur?

b) Kazanımlar içerikle örtüşmekte midir?

c) Birleştirilmiş sınıflarda öğrencilerin bir bölümü kendi sınıfına ait olmayan sosyal bilgiler konularını işlemektedir. (Örneğin, 4. ve 5. sınıfların birleştiği grupta 4. sınıf öğrencisi, 5. sınıfın Sosyal Bilgiler konularını görmektedir.) Bu durumdan yola çıkarak kazanımlara ulaşılabilirliğini düşünüyor musunuz?

d) Belirlenen bireysel beceriler, ara disiplinler ve Sosyal Bilgiler dersine özel beceriler birleştirilmiş sınıflarda gerçekleştirilebilir nitelikte midir?

5) Birleştirilmiş sınıf öğretmeni olarak Sosyal Bilgiler dersindeki mevcut ölçme değerlendirme çalışmalarını nasıl buluyorsunuz? Yeterli midir? Ne tür ilaveler yapılabilir?

Alternatif Soru: Sosyal Bilgiler dersindeki ölçme değerlendirme çalışmalarını birleştirilmiş sınıf öğretmeni olarak nasıl buluyorsunuz? Yeterli midir? İlave yapılabilir mi?

a) Ölçme değerlendirme formları birleştirilmiş sınıf öğrencilerinin özelliklerine uygun mudur? Uygulamada karşılaştığınız güçlükler var mıdır? Eğer varsa nelerdir?

EK 1. -devam

- 6) Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında beğendiğiniz/beğenmediğiniz özellikleri belirtir misiniz? Programda değişiklik yapma durumunuz olsa neleri, neden değiştirdiniz?

Alternatif Soru: Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı hakkındaki eleştirilerinizi belirtir misiniz? Programı değiştirme iradeniz olsaydı neleri, niçin değiştirmeyi düşünürdünüz?

- 7) Burada yazılanların dışında Sosyal Bilgiler dersi hakkında söylemek istediğiniz bir şey var mıdır?

Alternatif Soru: Sosyal Bilgiler dersi hakkında ayrıca söylemek istediğiniz hususlar var mıdır?

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1) Cinsiyetiniz:

Bay Bayan

2) Kıdeminiz:

1-3 yıl 4-6 yıl 7-9 yıl 10 yıl ve üstü

3) Eğitim düzeyiniz:

Ön Lisans Lisans Yüksek Lisans Doktora Diğer

4) Sınıf mevcudunuz:

10-24 25-35 36-50 51 ve üzeri

5) Çalışmakta olduğunuz birleştirilmiş sınıflı okulda:

Müdür Yetkili Öğretmenim Öğretmenim

6) Çalışma durumunuz:

Kadrolu Sözleşmeli Ücretli

7) Birlikte okuttuğunuz sınıf sayısı:

5 sınıf bir arada 4 sınıf bir arada 3 sınıf bir arada 2 sınıf bir arada

8) Okulunuzdaki öğretmen sayısı:

1 2 3 4

9) Uygulamakta olduğunuz programla ilgili hizmet içi eğitim/seminer aldınız mı?

Evet, aldım Hayır, almadım

EK 2.

T.C.
AFYONKARAHİSAR VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.03.00.06-040 /
Konu : Araştırma İzni

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : 19/03/2010 tarih ve B.30.2.AKÜ.0.E1.00.00-510/505 sayılı Araştırma İzni konulu araştırma izni talep yazısı.

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Mehmet YILMAZ'ın "Sosyal Bilgiler Programının Birleştirilmiş Sınıflarda Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi" konulu Anket Araştırması yapmak istemektedir. Çalışmalar tamamlandıktan sonra araştırma sonuçlarının birer örneğinin İl Milli Eğitim Müdürlüğüne teslim edilmesi şartıyla, Müdürlüğümüz Araştırma ve Değerlendirme Komisyonu tarafından araştırma yapması uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde tensiplerinize arz ederim.

Hidayet YILDIRIM
İl Milli Eğitim Müdürü

OLUR
22.03/2010
Gökhan Veli KIŞIOĞLU
Vali a.
Vali Yardımcısı

EKLER:

1-Araştırma Değerlendirme Formu (1 Sayfa)

 EĞİTİMDE REFORM Daha aydınlık gelecek	 EĞİTİMDE REFORM %100 DESTEK	 DANIŞMA HATTI 444 0 632	İl Milli Eğitim Müdürlüğü Tel : 0 272 213 76 03 / 212 Fax : 0 272 213 76 05 Yazılarımıza verilecek cevaplarda yazımızın ilgisinin mutlaka belirtilmesi	Kültür – Spor Bölümü E-posta : arge03@meb.gov.tr Web : http://afyon.meb.gov.tr
--	--	--	---	--

EK 3.

Project Summary Report

Project: Sosyal Bilgiler
Generated: 06.06.2011 10:03
Created: 31.05.2011 08:42
Modified: 03.06.2011 11:00
Location: D:\Nvivo analiz \Sosyal Bilgiler.nvp

Attributes

Sub-folders 0
Items 9

Cases

Sub-folders 0
Items 32

Documents

Sub-folders 0
Items 32

Externals

Sub-folders 0
Items 0

Free Nodes

Sub-folders 0
Items 4

Matrices

Sub-folders 0
Items 0

Memos

Sub-folders 0
Items 0

Models

Sub-folders 0
Items 0

Queries

Sub-folders 0
Items 0

Relationship Types

Sub-folders 0
Items 1

Relationships

Sub-folders	0
Items	0

Results

Sub-folders	0
Items	0

Sets

Sub-folders	0
Items	0

Tree Nodes

Sub-folders	0
Items	14